

**ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ
ΙΔΡΥΜΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΓΕΩΠΟΝΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΦΥΤΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ**

Ο ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΠΕΛΛΗΣ

Η υποβολή της Πτυχιακής Διατριβής αποτελεί μέρος των απαιτήσεων για απονομή του Πτυχίου στο Τμήμα Φυτικής Παραγωγής της Σχολής Τεχνολογίας Γεωπονίας του Αλεξάνδρειου Τεχνολογικού Ιδρύματος Θεσσαλονίκης.

ΔΗΜΠΑΡΗ ΝΙΚΟΛΕΤΑ 60/01

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ: ΠΑΛΑΤΟΣ ΑΘ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ
(ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ)

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2010

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστώ θερμά όλους όσους συνέβαλαν στην ολοκλήρωση αυτής της εργασίας, τον καθηγητή μου κ. Παλάτο Γεώργιο και ιδιαίτερα την οικογένειά μου για την ηθική και οικονομική στήριξη που μου παρείχε καθώς και την υπομονή που έδειξαν όλα αυτά τα χρόνια.

ΟΙ ΔΡΟΜΟΙ ΤΗΣ ΠΕΛΛΑΣ

Πετάξαμε την Κυριακή να προσκυνήσουμε
Της Πέλλας τα ευρήματα...

Μια λεπτή καταχνιά σκορπούσε στο μυρωμένο χώρο
Την ανεξάρτητη μαγεία μιας μεταφυσικής πνοής,
π'αναδίνουν τα μάρμαρα, τα ψηφιδωτά, οι υδρίες
κι όλα σιγοψιθυρίζουν ιστορίες, θρύλους, στοχασμούς και ποίηση.

Σε λίγο της καταχνιάς ο πέπλος σχίστηκε
Από μια δέσμη φωτεινή συγκινήσεων από τα περασμένα.

Εδώ το υδραγωγείο που ήπιε το αθάνατο νερό,
εκεί το μάρμαρο που κάθονταν με τον Αριστοτέλη,
σαν γύριζαν απτό Νυμφαίο, πιο'κει οι δρόμοι
κάθετοι και παράλληλοι, που έτρεχε παιδί ο Αλέξανδρος,
ο Πρώας, ο Νικίας, ο Αμύντας και οι φίλοι του.
Η παγκόσμια ιστορία μπροστά σου, στη λέξη ΠΕΛΛΑ.

Τάκης Π. Γκοσιόπουλος

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	σελ.9
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΣΧΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΙΝΑΚΩΝ.....	σελ.10
ΣΥΜΒΟΛΑ/ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ ΚΑΙ ΕΠΕΞΗΓΗΣΕΙΣ ΟΡΩΝ.....	σελ.11
ΜΕΡΟΣ Ι - ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΚΑΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	σελ.12
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	σελ.12
1.1 ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	σελ.13
1.2 ΟΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΥΠΑΙΘΡΟ.....	σελ.17
1.3 Η ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ.....	σελ.17
1.4 ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	σελ.19
2. ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ (ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ).....	σελ.19
2.1 ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΓΕΩΡΓΙΑ.....	σελ.20
3. ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ.....	σελ.22
3.1 ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΙ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ..	σελ.25
3.2 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	σελ.26
3.3 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ.....	σελ.26

4. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΦΟΡΕΙΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ-ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ.....σελ.28	σελ.28
4.1 ΓΕΝΙΚΑ.....σελ.28	σελ.28
4.2 ΦΟΡΕΙΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ-ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ.....σελ.29	σελ.29
4.3 ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΠΟΤΕΛΟΥΝ ΤΟ ΚΥΡΙΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....σελ.31	σελ.31
4.4 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ 2007-2013 «ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΠΑΛΤΑΤΖΗΣ».....σελ.32	σελ.32
4.5 Η ΕΘΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΠΟΥ ΑΦΟΡΑ ΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΑ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΤΡΟΦΙΜΩΝ Π.Ο.Π & Π.Γ.Ε.....σελ.34	σελ.34
5. ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ Α.Ε. (www.agrotravel.gr).....σελ.35	σελ.35
5.1 ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ.....σελ.35	σελ.35
6. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΝΟ.....σελ.38	σελ.38
ΜΕΡΟΣ ΙΙ: ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΠΕΛΛΑΣ.....σελ.32	σελ.32
7. Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....σελ.40	σελ.40
8. ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ-ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ-ΑΝΕΡΓΙΑ.....σελ.44 ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΣΤΙΣ ΙΔΙΩΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ	σελ.44
9. ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΠΕΛΛΑΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΟΤΑ. σελ.47	σελ.47
9.1 ΔΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΝΠΕ.....σελ.48	σελ.48
9.2 ΣΥΣΤΗΜΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ISO 9001:2000.....σελ.49	σελ.49

10. ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΠΕΛΛΑΣ.....σελ.50	σελ.50
10.1 ΕΙΔΙΚΟ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ (Ε.Α.Π.Τ.Α.).....σελ.50	σελ.50
10.2 ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ADAPT.....σελ.51	σελ.51
10.3 ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ INTERREG II.....σελ.52	σελ.52
10.4 ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ (Ε.Π.Β.).....σελ.53	σελ.53
10.5 ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΡΑΣΤΕ.....σελ.53	σελ.53
10.6 ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ECOS-OUVERTURE.....σελ.53	σελ.53
10.7 ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ LEADER I ΣΤΟ Ν. ΠΕΛΛΑΣ.....σελ.54	σελ.54
10.8 ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ LEADER II.....σελ.55	σελ.55
10.9 ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ LEADER+.....σελ.56	σελ.56
10.10 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ LEADER ΓΙΑ ΤΗΝ 4η ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ ΣΤΟ Ν. ΠΕΛΛΑΣ.....σελ.58	σελ.58
10.11 ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ (Ο.Π.Α.Α.Χ.) ΒΟΡΑ-ΒΕΓΟΡΙΤΙΔΑΣ ΚΑΙ ΠΑΙΚΟΥ.....σελ.59	σελ.59
11. ΑΝΑΛΥΣΗ ΒΑΣΗ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΤΩΝ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ ΤΟΥ Ν. ΠΕΛΛΑΣ.....σελ.62	σελ.62
12. ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΙ ΑΓΡΠΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΣΤΟ Ν. ΠΕΛΛΑΣ...σελ.63	σελ.63
12.1 ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΣΤΟΝ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΧΩΡΟ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ.....σελ.64	σελ.64
13. Ο ΝΟΜΟΣ ΠΕΛΛΑΣ ΑΓΡΟ-ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΣ.....σελ.66	σελ.66
13.1 ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ (ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ).....σελ.66	σελ.66

13.2 ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΑ.....σελ.72	σελ.72
13.3 ΙΑΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.....σελ.75	σελ.75
13.4 ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΣΤΟ Ν. ΠΕΛΛΗΣ.....σελ.77	σελ.77
14. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....σελ.79	σελ.79
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....σελ.80	σελ.80
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι: ΕΝΝΑΛΑΚΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΠΕΛΛΗΣ.....σελ.84	σελ.84
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ : Παρουσίαση προτεινόμενης περιοχής παρέμβασης.....σελ.86	σελ.86
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ: Παραδοσιακές κατοικίες νομού Πέλλας.....σελ.93	σελ.93

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σημαντική είναι η έρευνα που διεξάγεται τις τελευταίες δεκαετίες γύρω από την αξιολόγηση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών στον τομέα του τουρισμού, και του αγροτουρισμού. Στην παρούσα πτυχιακή εργασία, πραγματοποιήθηκε έρευνα για τον αγροτουρισμό σε εννοιολογικό περιεχόμενο και τον αγροτουρισμό στο νομό Πέλλας καθώς και τις αγροτουριστικές περιοχές του νομού. Ο νομός Πέλλας συγκεντρώνει κατά τρόπο ιδανικό όλα εκείνα τα στοιχεία που μπορεί να διασφαλίσουν τουρισμό 12 μήνες τον χρόνο, είναι ένα «μωσαϊκό» της φύσης καθώς περικλείει σπήλαια, παραδοσιακά χωριά, Ευρωπαϊκά μονοπάτια, ορεινούς όγκους με σπάνια οικοσυστήματα, χιονοδρομικό κέντρο, πλούσιους υγροβιότοπους, ιαματικά λουτρά, αρχαιολογικούς χώρους, ποταμούς ιδανικούς για ράφτινγκ και τους μοναδικούς ίσως καταρράκτες μέσα σε αστικό περιβάλλον, τους καταρράκτες της Έδεσσας κ.α.. Η γεωγραφική θέση και η φυσική ομορφιά της περιοχής είναι εξαιρετικά στοιχεία για αγροτουρισμό όλες τις εποχές. Όλα τα παραπάνω και σε συνδυασμό με την ίδρυση της Α.Ν.Π.Ε, Αναπτυξιακής εταιρείας του νομού Πέλλας που συμβάλλει στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη του Νομού Πέλλας και ιδιαίτερα στην ανάπτυξη του αγροτουρισμού καθιστούν το νομό ιδανική αγροτουριστική περιοχή.

ABSTRACT

Significant research conducted over the past decades around the evaluation of service quality in tourism and rural tourism. In this thesis, has conducted a survey in agrotourism and rural tourism at many areas of the county and in the prefecture of Pella in particular. The prefecture of Pella concludes perfectly all the elements that can ensure that tourism will grow 12 months a year. It's a natural "mosaic" that includes caves, traditional villages, European paths, mountain ecosystems with rare, ski resort, lush wetlands, spas, archaeological sites, rivers ideal for rafting and maybe the only waterfalls in an urban environment, the waterfalls of Edessa. The geographical location and natural beauty of the area are perfect for rural tourism all seasons. All this in conjunction with the establishment of A.N.P.E, Development Company of Pella, which contributes to the overall development of the prefecture of Pella, particularly in the development of tourism makes it the ideal agrotourism county area.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΣΧΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΙΝΑΚΩΝ

Σχήμα 1.1: Παράγοντες που επηρεάζουν την ανάπτυξη αγροτουριστικού προτύπου.....σελ.16	σελ.16
Σχήμα 1.2: Παράγοντες που καθορίζουν το περιβαλλοντικό κεφάλαιο.....σελ.36	σελ.36
Σχήμα 2: Βασικά στοιχεία για τον κλάδο της γεωργίας - έκταση αγροκτημάτων (σε εκτάρια) και εργαζόμενος πληθυσμός (%).....σελ.37	σελ.37
Πίνακας1: Χρηματοδοτικά στοιχεία ΑΞΟΝΑ 4.....σελ.34	σελ.34
Πίνακας 2: Ανάπτυξη Πέλλας - Αναπτυξιακή Ανώνυμη Εταιρεία ΟΤΑ. DEVELOPMENT AGENCY OF PELLA SA (ANPE SA) σελ.40	σελ.40
Πίνακας 3: Κατανομή του ενεργού πληθυσμού κατά τομέα.....σελ.44	σελ.44
Πίνακας 4: Κλαδική διάρθρωση των ιδιωτικών επιχειρήσεων του νομού Πέλλας.....σελ.44	σελ.44
Πίνακας 5: Κατανομή των ιδιωτικών επιχειρήσεων του νομού Πέλλας ανάλογα με την αναμενόμενη μεταβολή της απασχόλησης σε τρία έτη κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας.....σελ.46	σελ.46
Πίνακας 5.1: Κατανομή απασχόλησης στο νομό Πέλλας.....σελ.47	σελ.47
Πίνακας 6 Χρηματοδοτικά στοιχεία τοπικού προγράμματος LEADER+.....σελ.49	σελ.49
Πίνακας 7.1.i. Ε.Α.Π.Τ.Α Ι.....σελ.50	σελ.50
Πίνακας 7.1.ii: Ε.Α.Π.Τ.Α ΙΙ.....σελ.51	σελ.51
Πίνακας 7.2: Κοινοτική Πρωτοβουλία ADAPT.....σελ.52	σελ.52
Πίνακας 7.3: Ολοκληρωμένη παρέμβαση δυτικού τμήματος επαρχίας Αλμωπίας.....σελ.52	σελ.52
Πίνακας 7.4: Επιχειρησιακό σχέδιο PRACTIMA.....σελ.54	σελ.54
Πίνακας 7.5: Επιχειρησιακό σχέδιο LEADER Ι.....σελ.54	σελ.54
Πίνακας 7.6: Επιχειρησιακό σχέδιο LEADER ΙΙ.....σελ.55	σελ.55
Πίνακας 7.7: Τοπικό πρόγραμμα LEADER+ Ν. Πέλλας.....σελ.57	σελ.57
Πίνακας 7.8: Ο.Π.Α.Α.Χ. ΒΟΡΑ-ΒΕΓΟΡΙΤΙΔΑΣ.....σελ.59	σελ.59
Πίνακας 7.9: Ο.Π.Α.Α.Χ. ΠΑΪΚΟΥ.....σελ.60	σελ.60
Πίνακας 7.10:Υλοποίηση μέτρων διαχείρισης στον υγρότοπο Άγρα.....σελ.60	σελ.60
Πίνακας 8.1: Πηγές χρηματοδότησης.....σελ.61	σελ.61
Πίνακας 9: Υποδομές φιλοξενίας στο νομό Πέλλας.....σελ.62	σελ.62

ΣΥΜΒΟΛΑ / ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ ΚΑΙ ΕΠΕΞΗΓΗΣΕΙΣ ΟΡΩΝ

LEADER I, LEADER II, LEADER+, ADAPT, INTERPEG II, PAETE, ECOS-OVERTURE : κοινοτικές πρωτοβουλίες για προγράμματα οικονομικής βοήθειας από την Ευρωπαϊκή Ένωση, στα πλαίσια κατασκευαστικών επενδύσεων.

ΑΝΠΕ: Αναπτυξιακή Πέλλας Αναπτυξιακή Ανώνυμη Εταιρεία ΟΤΑ

Α.Τ.Ε : Αγροτική Τράπεζα Ελλάδος

Γ.Α.Σ : Γυναικείοι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί

Γ.Γ.Ι : Γενική Γραμματεία Ισότητας

Γ ΚΠΓ : Γ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ

ΕΑΠΤΑ: Ειδικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα Τοπικής Αυτοδιοίκησης

ΕΓΤΑΑ : Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης

Ε.Ο.Κ: Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα

Ε.Ο.Τ : Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού

Ε.Π.Β: Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Βιομηχανίας

ΕΣΣΑΑ : Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης

Ε.Τ.Α : Εταιρία Τουριστικής Ανάπτυξης

Κ.Α.Π : Κοινή Αγροτική Πολιτική

Μ.Ο.Π : Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων

Ο.Η.Ε: Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

Ο.Π.Α.Α.Χ : Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης του Αγροτικού Χώρου

Π.Α.Α: Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης

ΠΑΕΠ : Παρατηρητήριο Απασχόλησης Ερευνητική Πληροφορική

ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ : Πανελλήνια Συνομοσπονδία Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών

ΠΓΕ : Προστατευόμενη Γεωγραφική Ένδειξη

ΠΕΠ : Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα

ΠΟΠ : Προστατευόμενη Ονομασία Προέλευσης

ΤΣΑ: Τοπικό Σύμφωνο Αειφορίας νομού Πέλλας

ECOSERV : μοντέλο έρευνας των προσδοκιών για τη ληφθείσα ποιότητα από τους οικοτουρίστες

ISO 9001, HACCP, κλπ : Συστήματα Διαχείρισης Ποιότητας με αντίστοιχες πιστοποιήσεις

STEPFOR+ : Δίκτυο Συνεργαζόμενων Τουριστικών Επιχειρήσεων – Πολιτιστικών Φορέων

IFOAM : Διεθνής Ομοσπονδία Κινημάτων Βιολογικής Γεωργίας

Biohotels : Δίκτυο από επιχειρήσεις οι οποίες παράγουν σε αρμονία με την φύση.

ecolabel: ευρωπαϊκό οικολογικό σήμα

“Farm house holidays” : τύπος διακοπών με έμφαση στη γεωργική εκμετάλλευση

“Bed and breakfast” : τύπος διακοπών με κλίνη και πρωινό

“Break-even Analysis”: οι πώλησεις ώστε να καλυφθεί το συνολικό κόστος μιας επιχείρησης.

ΜΕΡΟΣ Ι - ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΚΑΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«Ο αγροτικός τουρισμός περιλαμβάνει ένα σύνολο τουριστικών δραστηριοτήτων που αναπτύσσονται σε τουριστικό χώρο και στηρίζονται στην αξιοποίηση των φυσικών, πολιτιστικών και ανθρώπινων τοπικών πόρων» (Shapley, 1997, σελ. 252). Μπορεί να διακριθεί σε επιμέρους συνιστώσες ανάλογα με τις δραστηριότητες που προσφέρει (γαστρονομικός, περιπατητικός, κλπ.) ή ανάλογα με το αν αποτελεί κύριο ή δευτερεύον επάγγελμα ή αν εφαρμόζεται μόνο από αγρότες ή και από άλλου είδους επαγγελματίες. Αναπτυσσόμενος με ταχείς ρυθμούς και δίνοντας πρωτόγνωρες εμπειρίες επαφής με τη φύση, ειδικά στους κατοίκους των μεγαλουπόλεων, ο αγροτουρισμός πραγματοποιεί δυναμική είσοδο στο «κλαμπ» των εναλλακτικών μορφών τουρισμού και στον ελληνικό χώρο. Τομέας σχετικά νέος για τη χώρα, αν και ιδανικός για τη μορφολογία, τη γεωργική της παραγωγή και το κλίμα της, ο αγροτουρισμός αρχίζει τα τελευταία χρόνια να κάνει δυναμικά την εμφάνισή του δίνοντας νέες προοπτικές και ώθηση στον ελληνικό τουρισμό, και μάλιστα σε περιοχές από όπου άργησε να περάσει το περιβόητο «τρένο» της ανάπτυξης.

Στο πλαίσιο των αντίστοιχων προγραμμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης το ελληνικό Υπουργείο Γεωργίας προώθησε τα τελευταία χρόνια την ανάπτυξη του αγροτουρισμού κυρίως στις ορεινές, μειονεκτικές περιοχές που έχουν τη βασική υποδομή και τις δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης. Με βάση το πρόγραμμα δόθηκαν οικονομικά κίνητρα και ενισχύσεις σε γεωργούς για την πραγματοποίηση αγροτουριστικών-αγροβιοτεχνικών δραστηριοτήτων. Έτσι καταβλήθηκε προσπάθεια για την οργάνωση και λειτουργία μιας σειράς δραστηριοτήτων σε κάθε περιοχή, με πολύ αξιόλογα σε κάποιες περιπτώσεις αποτελέσματα. Οι δραστηριότητες αυτές παρέχουν στον επισκέπτη άνετη διαμονή, αναψυχή, ξεκούραση, δυνατότητες για άθληση, χόμπι κ.ά., και περιλαμβάνουν ενοικιαζόμενα επιπλωμένα δωμάτια ή διαμερίσματα, εστιατόρια οικογενειακής μορφής με τοπική παραδοσιακή κουζίνα, χώρους άθλησης και αναψυχής σε περιοχές με φυσικές ομορφιές, πολιτιστικές εκδηλώσεις, εργαστήρια παραγωγής ειδών λαϊκής τέχνης με χαρακτηριστικά της τοπικής παράδοσης ή ειδών διατροφής που αξιοποιούν τα ντόπια προϊόντα.

Μάλιστα σε ομάδες αγροτών που έδειξαν ενδιαφέρον παρασχέθηκαν μαθήματα επαγγελματικής κατάρτισης σε τομείς ανάλογους με την απασχόλησή τους, ώστε να αποκτήσουν επαγγελματική ικανότητα για να παρέχουν στους τουρίστες καλές υπηρεσίες και προϊόντα ποιότητας.

Ο αγροτουρισμός είναι μια μορφή τουρισμού που παρέχει στον επισκέπτη την ευκαιρία να κάνει τις διακοπές του σ' ένα ήσυχο περιβάλλον, κοντά στη φύση και κοντά στους απλούς ανθρώπους του χωριού, που είναι ακόμα δεμένοι με τη γη και την παράδοση. Μπορεί να γνωρίσει από κοντά τα ήθη και τα έθιμα της ελληνικής υπαίθρου.

Σε μερικές αγροτικές περιοχές κάποιες από τις γεωργικές εργασίες και τις εργασίες του νοικοκυριού γίνονται με παραδοσιακό τρόπο. Ο επισκέπτης θα έχει την ευκαιρία να δει από κοντά τέτοιες εργασίες και ακόμα να συμμετέχει σ' αυτές αν το θελήσει. Για πολλούς από τους επισκέπτες η εμπειρία αυτή είναι πρωτόγνωρη και ιδιαίτερα για τα παιδιά των μεγαλουπόλεων, που πολλά πράγματα γύρω από την αγροτική ζωή τα γνωρίζουν μόνο από εικόνες.

1.1 Εννοιολογικό περιεχόμενο του Αγροτουρισμού

Ο Αγροτουρισμός είναι μια ήπια μορφή βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και πολυδραστηριότητας στον αγροτικό χώρο. Γενικά αγροτουρισμός είναι η παράλληλη **ανάπτυξη δραστηριοτήτων που αποσκοπεί στην οικονομική και την κοινωνική αναβάθμιση των αγροτικών περιοχών** και γενικότερα της υπαίθρου, με την ανάδειξη και στήριξη:

- της ήπιας και μικρής κλίμακας προσφοράς τουριστικών υπηρεσιών
- της τοπικής αγροτικής παραγωγής
- της δημιουργίας και εμπορίας παραδοσιακών προϊόντων
- του πολιτιστικού και φυσικού πλούτου της κάθε περιοχής

Ο **αγροτουρισμός** είναι μια μορφή ήπιου τουρισμού κατά την οποία οι επισκέπτες μένουν σε αγρόκτημα και συμμετέχουν σε αγροτικές εργασίες. Σημείο αναφοράς των διακοπών σε ένα αγρόκτημα-ξενώνα είναι η άμεση επαφή του επισκέπτη με την αγροτική ζωή, τις καλλιέργειες, με την φύση, τη χλωρίδα και την πανίδα, κάτι το ιδιαίτερο για το μεγαλύτερο ποσοστό του σύγχρονου Ευρωπαϊού πολίτη, κατοίκου αστικής περιοχής. Πέρα από την υποδοχή και τη φιλοξενία του επισκέπτη σε ένα περιβάλλον λιτό με τοπικό χαρακτήρα και όλες τις απαραίτητες

ανέσεις, προβλέπεται και η ενεργή συμμετοχή του τουρίστα σε ένα σύνολο δραστηριοτήτων. Ενδεικτικές από αυτές είναι: αγροτικές δραστηριότητες (συμμετοχή στις εργασίες), παρατήρηση οικοσυστήματος (πουλιών, πανίδας, χλωρίδας, επισκέψεις υδροβιότοπων, κλπ.), αθλήματα περιπέτειας (πχ ράφτινγκ, πεζοπορία κλπ.), πολιτιστικές περιηγήσεις (πχ επισκέψεις σε μοναστήρια, εκκλησίες, λαογραφία μουσεία, κ.ά., παραδοσιακούς οικισμούς, αρχαιολογικούς χώρους).διάφορα μαθήματα (πχ μαθήματα αργαλειού, ελληνικών χορών, γαστρονομίας ελληνικής κουζίνας, γευσιγνωσία, οινοποιεία, τοπικά προϊόντα, κλπ.).

Τα πρώτα χρόνια ανάπτυξης του αγροτικού τουρισμού, οι αγροτουριστικές επιχειρήσεις παρείχαν μόνο κάποιο είδος καταλύματος και στην καλύτερη περίπτωση εστίαση στους επισκέπτες τους. Με την πάροδο του χρόνου, όμως, άρχισε να προσφέρεται ένα ευρύ φάσμα υπηρεσιών και αγαθών που ενσωματώθηκαν ομοιόμορφα με την κοινωνία, τον πολιτισμό, το περιβάλλον και το αγροτικό τοπίο της περιοχής (Ασκέλη, 2005). Γι' αυτόν το λόγο σήμερα, η αγροτουριστική επιχείρηση ορίζεται ως ο παροχέας υπηρεσιών και αγαθών αγροτικού τουρισμού στους αγροτουριστικούς προορισμούς, οι εγκαταστάσεις και η λειτουργία του οποίου σέβεται το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον της περιοχής (ΕΛ.Ο.Τ., 2003).

Η βασική ιδιαιτερότητα της πρακτικής αυτής της μορφής τουρισμού στις ανεπτυγμένες αγροτουριστικά χώρες (Ισπανία, Γερμανία, Γαλλία) είναι πως βασίζεται σε διαμονή σε φάρμες στο ύπαιθρο, κάτι το οποίο δεν υπάρχει στον αντίστοιχο βαθμό στην Ελλάδα, αν και διαθέτει μεγάλο αξιοποιήσιμο κεφάλαιο προς αξιοποίηση (λαϊκός και πολιτιστικό πλούτος, γεωφυσικά στοιχεία, κ.τ.λ.) και με τις κατάλληλες προσαρμογές στα δεδομένα του Ελληνικού τοπίου, ο Ελληνικός Αγροτουρισμός μπορεί να βρεθεί σε ανταγωνιστική θέση συμβάλλοντας έτσι στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς, ενώ παράλληλα ενισχύει το εισόδημα των κατοίκων στις περιοχές-προορισμούς.

Σήμερα, ο αγροτικός τουρισμός εισέρχεται σε μία νέα κρίσιμη φάση, κατά την οποία καταβάλλονται ιδιαίτερες προσπάθειες να δημιουργηθούν *βιώσιμες και ανταγωνιστικές αγροτουριστικές επιχειρήσεις*. Να οργανωθούν αγροτουριστικοί προορισμοί και να διαμορφωθεί το προφίλ τους, που θα τους κάνει διακριτούς από καθιερωμένους προορισμούς (Ιακωβίδου, 2006b). Η «δεύτερη» αυτή φάση ανάπτυξης του αγροτικού τουρισμού θα είναι περισσότερο πολύπλοκη εστιάζοντας στην εδραίωση, στην διαφοροποίηση, στην εξυγίανση και την

κατανόηση. Σε αυτή τη φάση οι πιθανές εκδοχές για την ανάπτυξη του αγροτικού τουρισμού περιλαμβάνουν: αυξημένο ανταγωνισμό, περισσότερες πολιτικές για τον αγροτικό τουρισμό, ανάπτυξη της αγοράς, πιο αποτελεσματική και εξελιγμένη προώθηση, ζητήματα που αφορούν στον τομέα των ακινήτων και περισσότερη πολιτική σχετικά με τον αειφόρο τουρισμό. (Long and Lane, 2000)

Αντικειμενικός και μακροχρόνιος στόχος του αγροτικού τουρισμού, έτσι όπως καταγράφεται στην πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είναι να συμβάλλει στην αντιστροφή του κλίματος εγκατάλειψης που υπάρχει στην ύπαιθρο, εξαιτίας κυρίως της συρρίκνωσης της γεωργίας και στη συνέχεια, στη δημιουργία ευνοϊκότερων συνθηκών για την ανάπτυξη νέων οικονομικών δραστηριοτήτων. Μέσα από τη κινητοποίηση των τοπικών πόρων (ανθρώπινων, φυσικών, οικονομικών) επιχειρείται να τεθεί σε λειτουργία ένας μηχανισμός ενδογενούς ανάπτυξης (www.europa.eu.int).

Πρέπει να αναφερθεί ότι στην διεθνή βιβλιογραφία έχουν επικρατήσει διάφοροι όροι οι οποίοι είναι κοινοί και διαδεδομένοι στις περισσότερες χώρες του κόσμου, αλλά στην πραγματικότητα αντιστοιχούν σε διαφορετικές και σύνθετες συνθήκες. (Ιακωβίδου, 1995).

Συχνά χρησιμοποιούνται εναλλακτικά οι όροι: Αγροτικός Τουρισμός , Τουρισμός στο Αγρόκτημα, Πράσινος Τουρισμός και άλλα..

Η ανάπτυξη του Αγροτουρισμού, ενδιαφέρει κυρίως τους παρακάτω φορείς / επιχειρήσεις:

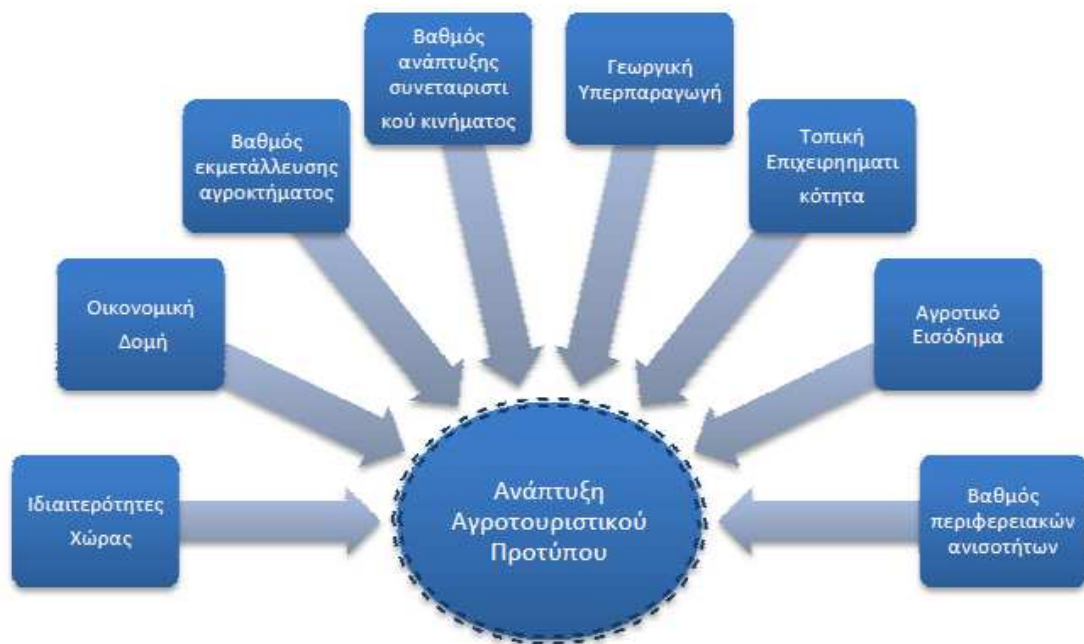
1. Παραδοσιακά Καταλύματα
2. Παραδοσιακά εστιατόρια και καφεενεία
3. Παραγωγούς και εμπόρους τοπικών προϊόντων
4. Επιχειρήσεις δραστηριοτήτων
5. Μουσεία κάθε είδους
6. Συλλόγους (Πολιτιστικούς, Φυσιολατρικούς, Ορειβατικούς, κλπ)
7. Συνεταιρισμούς (Γυναικείους, Αγροτικούς κλπ)
8. Τοπική αυτοδιοίκηση
9. Σχολεία / Εκπαιδευτικά Ιδρύματα

Όμως ενδιαφέρει επίσης τον κάθε κάτοικο και επαγγελματία της περιοχής στην οποία αναπτύσσεται μια Αγροτουριστική δραστηριότητα καθώς: Στον **Αγροτουρισμό** ο τουρίστας είναι επισκέπτης, φίλος, θαυμαστής του τόπου, είναι ένας «**φιλοξενούμενος**», ένας ταξιδιώτης που αναζητά τα μυστικά, την αυθεντικότητα και την ομορφιά του, εστιάζοντας στην ήσυχη ζωή, τη φυσική κληρονομιά και όλα όσα μοναδικά και ξεχωριστά έχει να προσφέρει ο κάθε προορισμός. Γενικά για τον επισκέπτη αγροτουρισμός είναι :

- Η ενεργή συμμετοχή του τουρίστα σε ένα σύνολο δραστηριοτήτων :
  1. αγροτικές δραστηριότητες (πχ. περισυλλογή μανιταριών, ελιάς, τρύγος κλπ.),

2. οικοτουρισμός (παρατήρηση πουλιών, πανίδας, χλωρίδας, επισκέψεις υγροβιότοπων, κλπ.), 3. αθλήματα περιπέτειας (πχ ράφτινγκ, πεζοπορία, αλεξίπτωτο πλαγιάς κλπ.), 4. πολιτιστικών περιηγήσεων (πχ επισκέψεις σε μοναστήρια, εκκλησίες, γεφύρια, μουσεία λαογραφία, μελισσοκομίας, ελιάς, κα, παραδοσιακούς οικισμούς, αρχαιολογικούς χώρους). 5. μαθήματα (πχ μαθήματα αργαλειού, ελληνικών χορών, γαστρονομίας ελληνική, κρητική, ηπειρώτικη κουζίνα, γευσιγνωσία, οινοποίηση, βιολογικά, τοπικά προϊόντα, παραγωγή μελιού κλπ.)

- Η φιλοξενία σε ένα περιβάλλον λιτό με τοπικό χαρακτήρα, με όλες τις απαραίτητες ανέσεις αλλά χωρίς πολυτελείς εξάρσεις.
- Η επαφή του επισκέπτη με την αγροτική ζωή, τις καλλιέργειες, τις αγροτικές εργασίες, με την φύση, τη χλωρίδα και την πανίδα.
- Η γνωριμία του επισκέπτη με τα ήθη και τα έθιμα μιας περιοχής που αναβιώνουν με αυθεντικό τρόπο.
- Η γνωριμία του επισκέπτη με την τοπική κοινότητα με τρόπο άμεσο, φιλικό και οικείο.
- Η γαστρονομία ως βασικό συστατικό του ποιοτικού αγροτουρισμού, η χρήση παραδοσιακών συνταγών με τοπικά και βιολογικά προϊόντα.

Σχήμα 1.1 Παράγοντες που επηρεάζουν την ανάπτυξη αγροτουριστικού προτύπου

1.2 Οι λειτουργίες του αγροτουρισμού στην ύπαιθρο

Ακόμα ο **αγροτουρισμός** μπορεί να επιτελέσει πολλαπλές λειτουργίες στον αγροτικό χώρο μεταξύ των οποίων οι επικρατέστερες είναι:

- Ένας τρόπος ανάπτυξης της υπαίθρου δια μέσω μίας ήπιας μορφής τουρισμού.
- Μια επιτυχημένη Ευρωπαϊκή πολιτική ανάπτυξης της υπαίθρου, με παράδοση, πλέον των 40 χρόνων στα σημαντικά προβλήματα ερήμωσης της υπαίθρου, της αστυφιλίας και της αγροτικής παραγωγής.
- Μια ευκαιρία να αντιμετωπίσει και η Ελλάδα, με τον ίδιο τρόπο, τα προβλήματα της ελληνικής υπαίθρου.
- Η εμπλοκή των αγροτών και μόνο, στην παροχή αυτής της ήπιας μορφής τουρισμού, με αποτέλεσμα τα εισοδήματα να επιστρέφουν στην τοπική κοινότητα.
- Η διατήρηση των εθίμων, της λαογραφίας, της χειροτεχνίας, των παραδοσιακών τεχνών και εργασιών και των ασχολιών που τείνουν να εκλείψουν.
- Η ανάδειξη της διαφορετικότητας και μοναδικότητας του κάθε τόπου.
- Η προώθηση των τοπικών παραδοσιακών προϊόντων.

Ο Αγροτουρισμός είναι πολύ φυσικό που σιγά σιγά αποτελεί το μοχλό ανάπτυξης αγροτικών περιοχών της Ελλάδας μια και με τις τάσεις της Κ.Α.Π (Κοινή Αγροτική Πολιτική) το μέλλον του αγροτικού κόσμου και κυρίως των ορεινών, νησιώτικων, και μειονεκτικών περιοχών δεν εξαρτάται πλέον από την εξέλιξη της γεωργίας, της κτηνοτροφίας, του δάσους και της αλιείας αλλά από τη δημιουργία και ανάπτυξη καινούργιων δραστηριοτήτων στον αγροτικό χώρο, μεταξύ των οποίων είναι και ο αγροτουρισμός.

Ακόμα μεταξύ των άλλων ο Αγροτουρισμός παρέχει πολλά οφέλη και στην αγροτική οικογένεια για την οποία είναι ένας ουσιαστικός τρόπος να συμπληρώνει ολοχρονίς το ήδη χαμηλό της εισόδημα, και ένας τρόπος να βρουν απασχόληση οι κάτοικοι της υπαίθρου, κυρίως των οικονομικά ασθενέστερων ορεινών και μειονεκτικών περιοχών.

1.3 Η Αγροτουριστική φιλοξενία

Στον αγροτουρισμό τα καταλύματα δεν είναι μεγάλες, αχανείς και απρόσωπες μονάδες. Επιβάλλεται να είναι μικρές μονάδες, πλήρως εναρμονισμένες με το περιβάλλον και την αρχιτεκτονική δόμηση του τόπου, δημιουργημένες ειδικά για τον σκοπό αυτό, είτε παλιά παραδοσιακά κτίσματα που αναπαλαιώνονται. Μπορούν ακόμα να χρησιμοποιηθούν εγκαταλελειμμένα σπίτια ή οικισμοί, ακόμα και παλιά πέτρινα σχολεία, αρχοντικά οτιδήποτε φανερώνει την ιστορία του

τόπου και αξίζει να διατηρηθεί. Είναι αξιοζήλευτο ότι στην Κύπρο διασώθηκαν με αυτόν τον τρόπο, ολόκληρα χωριά και οικισμοί που είχαν εγκαταλειφθεί από την εσωτερική και εξωτερική μετανάστευση.

Τα καταλύματα αγροτουρισμού μπορούν ακόμα να είναι δωμάτια (ειδικά κατασκευασμένα με όλες τις ανέσεις), μέσα στον ευρύτερο χώρο ενός μεγάλου αγροτόσπιτου και αγροκτήματος, (όπως συμβαίνει και στην γειτονική μας Ιταλία), όπου ο επισκέπτης έχει την εμπειρία της συνύπαρξης με την οικογένεια. Θα πρέπει όμως να είναι πολύ προσεκτικά διαμορφωμένα, κατασκευασμένα με όλο τον σεβασμό και την ακολουθία στα παραδοσιακά και αρχιτεκτονικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν την περιοχή, αλλά και σε όλα εκείνα που συνθέτουν την μοναδικότητα της διαμονής στην επαρχία. Ο αστός επισκέπτης δεν αναζητά απλά κάποια ενοικιαζόμενα δωμάτια στη «μέση του πουθενά», ούτε ένα πρόχειρο και απρόσωπο περιβάλλον. Δεν αναζητά επίσης τη διακόσμηση του αστικού σπιτιού του, αλλά την χαρακτηριστική διακόσμηση του αγροτόσπιτου. Αυτό όμως σε καμία περίπτωση δε σημαίνει ότι δεν αναζητά την άνεση, τις παροχές, την καθαριότητα που συνεπάγεται, τα οποία συνδυάζει με την ζεστή φιλοξενία που θέλει να βρει σε έναν τόπο, ώστε να τον αισθανθεί οικείο, δικό του και να θέλει να ξανάρθει. Σε πολλές περιπτώσεις η ανάπτυξη του αγροτικού τουρισμού βασίστηκε στην εσφαλμένη πεποίθηση ότι είναι εύκολο να δημιουργήσεις αγορά, εισόδημα και απασχόληση χωρίς τη συμβολή ειδικών για την αντιμετώπιση επαγγελματικών προβλημάτων, με αποτέλεσμα αρνητικές επιδράσεις τόσο στον τόπο που αναπτύχθηκε ο αγροτικός τουρισμός, όσο και στην ευρύτερη περιοχή (Hall et al., 2005). Ο τουρισμός είναι από τη φύση του ένας κλάδος πολύπλοκος και εύθραυστος καθώς βασίζεται στην πώληση εμπειριών, στην υλική και άυλη ποιότητα των περιοχών και των επιχειρήσεων ταυτόχρονα και για το λόγο αυτό απαιτεί τους αντίστοιχους χειρισμούς και την αντίστοιχη διαχείριση.

Η παραμονή στην ύπαιθρο μπορεί να εμπλουτισθεί με ποικίλες δραστηριότητες, με τα λεγόμενα «σπορ κοντά στη φύση» ή «σπορ περιπέτειας». Ένα ορμητικό ποτάμι μπορεί να είναι μια θαυμάσια ευκαιρία για την διοργάνωση αθλημάτων όπως το ράφτινγκ ή τα κανό. Τα περιπατητικά μονοπάτια που διασχίζουν περιοχές της χώρας, όπως το Ε4 ή Ε9 αφορμή για την διοργάνωση ομάδων πεζοπορίας. Το Trekking, η ορειβασία, το ποδήλατο ή η κατάβαση βουνού, η τοξοβολία, η ιππασία όλες οι μορφές δραστηριοτήτων, που συνδυάζουν τον τουρισμό περιπέτειας με την ενεργή συμμετοχή και δράση στη φύση, μπορούν να συμβάλλουν στον εμπλουτισμό του αγροτουριστικού «πακέτου». Ιδιαίτερη θέση όμως κατέχουν οι δραστηριότητες που αξιοποιούν τα πολιτιστικά, θρησκευτικά, λαογραφικά, αρχιτεκτονικά, γαστρονομικά στοιχεία της περιοχής. Έτσι η αξιοποίηση για την δυνατότητα επίσκεψης και ξενάγησης σε παλιά μοναστήρια, εκκλησίες, γεφύρια, οινοποιεία, τυροκομεία εργαστήρια χειροτεχνίας, η συμμετοχή σε πανηγύρια και τοπικές γιορτές, στο μάζεμα της ελιάς ή του τρύγου, ακόμα και τα μαθήματα τοπικής κουζίνας, όλα μπορούν να προσδώσουν στον **Αγροτουρισμό** την ξεχωριστή τοπική ταυτότητα και να τον αναδείξουν σε μοναδικό προϊόν.

1.4 Στόχοι του αγροτουρισμού :

Οι στόχοι των αγροτουριστικών προγραμμάτων, όπως τέθηκαν από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων είναι:

- i. Δημιουργία καινούργιων δραστηριοτήτων στην ύπαιθρο
- ii. Δημιουργία νέων θέσεων εξωγεωργικής απασχόλησης και η παραγωγή εξωγεωργικών εισοδημάτων.
- iii. Δημιουργία υποδομών και η βελτίωση της ποιότητας του επιπέδου ζωής και των συνθηκών εργασίας του τοπικού επαρχιακού πληθυσμού.
- iv. Η συγκράτηση του δυναμικού τμήματος του πληθυσμού στην περιφέρεια και η προσέλκυση νέων για εγκατάσταση στην ύπαιθρο.
- v. Η διαφύλαξη και η ανάδειξη της πολιτισμικής κληρονομιάς του τόπου και η χρήση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.
- vi. Η παροχή δυνατοτήτων σύμπραξης και σύσφιξης των σχέσεων πόλης-υπαίθρου.
- vii. Η προώθηση των τοπικών παραδοσιακών αγροτικών προϊόντων, τοπικών εδεσμάτων και χειροποίητων προϊόντων.
- viii. Η προστασία του περιβάλλοντος.
- ix. Η προώθηση και υποστήριξη του κοινωνικού και οικονομικού ρόλου των γυναικών της επαρχίας.
- x. Η πρόληψη της μείωσης του αγροτικού πληθυσμού.
- xi. Η ποικιλία των δραστηριοτήτων για τους αγρότες,

2. Αγροτουρισμός και Περιβάλλον (οικοτουρισμός)

Ανάμεσα στα επτά (7) κριτήρια (Άμιλλας, Αρχιτεκτονικής, Γαστρονομίας, Εξοπλισμού, Περιβάλλοντος, Πολιτισμού & Υπηρεσιών), επισημαίνεται ότι το περιβάλλον αποτελεί ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του αγροτουρισμού. Ο οικολογικός τουρισμός είναι μια εναλλακτική μορφή η οποία έχει άμεση σχέση με το αγροτικό περιβάλλον και είναι συνυφασμένος και με δραστηριότητες, σε αγροτικούς χώρους, οι οποίες προωθούν την προστασία του περιβάλλοντος και προσφέρει στους τουρίστες θετικές εμπειρίες και ευκαιρίες για γνωριμία με το περιβάλλον και γενικότερα με την ύπαιθρο. Άλλες μορφές όπως ο τουρισμός φύσεως ή φυσιολατρικός και ο περιβαλλοντικός τουρισμός σχετίζονται με τον οικοτουρισμό. Ο ορεινός τουρισμός δεν έχει χρονικούς περιορισμούς και αναφέρεται στο σύνολο των δραστηριοτήτων υπαίθριας αναψυχής και τουρισμού, που εκδηλώνεται σε ορεινές περιοχές. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι η δημιουργία τουριστικών καταλυμάτων που δένουν με το φυσικό περιβάλλον και διαθέτουν όσο το δυνατόν περισσότερους συμπληρωματικούς χώρους, όπως εστιατόρια, μπαρ, καφετέριες, αίθουσες αναψυχής, κλπ. Στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια έχει αναπτυχθεί ένα δίκτυο, το *BioHotels* (με έδρα τα ορεινά Τρίκαλα), που δίνει ιδιαίτερη σημασία στην διατροφή με βιολογικά προϊόντα και

με πολλές περιβαλλοντικές ευαισθησίες, ακόμα επισημαίνεται ότι μόνο σε 7 Ελληνικά ξενοδοχεία έχει απονεμηθεί το ευρωπαϊκό οικολογικό σήμα *ecolabel*.

Το σήμα απονέμεται από το ΥΠΕΧΩΔΕ σε ξενοδοχειακές μονάδες που εφαρμόζουν πρακτικές φιλικές προς το περιβάλλον και πληρούν 70 υποχρεωτικά & 60 προαιρετικά κριτήρια. Ο αριθμός είναι πολύ μικρός. Για παράδειγμα στην Ιταλία τα ξενοδοχεία με το *ecolabel* ξεπερνούν τα 50 και στη Γαλλία τα 40.

Η αγροτουριστική επιχείρηση προβαίνει σε δραστηριότητες που καταδεικνύουν την περιβαλλοντική της ευαισθησία και ευαισθητοποίηση (πχ. υιοθεσία από την επιχείρηση ευαίσθητων σημείων αισθητικού κάλλους, προβολή περιβαλλοντικών θεμάτων, συμμετοχή σε περιβαλλοντικές επιτροπές κλπ). στον άνθρωπο (και τις ανθρώπινες σχέσεις), έναντι της αγοράς, μεριμνά και αναλαμβάνει πρωτοβουλίες για την προστασία, ανάδειξη και βελτίωση του περιβάλλοντος. Στην αγροτουριστική επιχείρηση δεν πρέπει να χρησιμοποιούνται πλαστικά αντικείμενα (πλαστικές καρέκλες, τραπεζομάντιλα, λουλούδια, φρούτα, κουρτίνες, πιάτα, μαχαιροπήρουνα, ποτήρια κ.α.) τόσο σε όλη την αγροτουριστική εγκατάσταση αλλά και στα δωμάτια των φιλοξενούμενων. Ο εξωτερικός χώρος θα είναι πάντα καθαρός και φροντισμένος και θα επιμεληθούμε ιδιαίτερα για την ύπαρξη, ανάλογα με την εποχή, πρασινάδας και λουλουδιών όπου αυτό είναι δυνατό. Η αγροτουριστική επιχείρηση πρέπει να εγκαθιστά σε ευδιάκριτα σημεία κατάλληλους και επαρκείς συλλέκτες απορριμμάτων, που φροντίζει να διατηρούνται καθαρά. Η επιχείρηση εγκαθιστά ειδικούς συλλέκτες για ανακυκλώσιμα είδη, κατάλληλα σημασμένους, ενώ ενημερώνει για αυτό και τους πελάτες της. Ο τουρισμός στην ύπαιθρο, για να χαρακτηριστεί αγροτουρισμός, πρέπει να γίνεται στα πλαίσια μίας αγροτικής μονάδας, χρησιμοποιώντας τις εγκαταστάσεις της, τα προϊόντα της και τα εργατικά της χέρια.

2.1 Βιολογική Γεωργία

Η Βιολογική Γεωργία είναι ένα σύστημα διαχείρισης και παραγωγής αγροτικών προϊόντων που στηρίζεται σε φυσικές διεργασίες, στη μη χρησιμοποίηση χημικών συνθετικών λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων και στη χρησιμοποίηση εναλλακτικών προς τη χημική μεθόδων αντιμετώπισης εχθρών, ασθενειών και ζιζανίων, καθώς και στη χρησιμοποίηση τεχνικών παραγωγής, όπως η αμειψισπορά και η ανακύκλωση φυτικών και ζωικών υπολειμμάτων που διατηρούν τη φυσική ισορροπία και τη γονιμότητα του εδάφους.

-Αρχές και φιλοσοφία Βιολογικής Γεωργίας

- ❖ Προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, ελαχιστοποίηση της διάβρωσης του εδάφους και μείωση της ρύπανσης επιφανειακών και υπογείων υδάτων.
- ❖ Αποκατάσταση και διατήρηση μακροχρόνιας γονιμότητας του εδάφους με την βελτιστοποίηση των συνθηκών για βιολογική δραστηριότητα στο

- έδαφος, τα φυτά τρέφονται πρωτίστως μέσω του εδαφικού οικοσυστήματος.
- ❖ Διατήρηση της ποικιλότητας μέσα στο αγρό-οικοσύστημα και προστασία και βελτίωση της βιοποικιλότητας της άγριας χλωρίδας και πανίδας στα περίχωρα του αγρού.
  - ❖ Ανακύκλωση υλικών και φυσικών πόρων μέσα στο αγρόκτημα, η διατήρηση της υγείας των ζώων και των φυτών βασίζεται σε προληπτικές τεχνικές, στις οποίες συγκαταλέγεται η επιλογή κατάλληλων φυλών και ποικιλιών, η τροφή των ζώων προέρχεται κατά κύριο λόγο από την εκμετάλλευση στην οποία αυτά εκτρέφονται ή παράγεται σε συνεργασία με άλλες βιολογικές εκμεταλλεύσεις της ίδιας περιφέρειας, τηρείται το ανώτατο επίπεδο καλής μεταχείρισης των ζώων.
  - ❖ Να προσφέρει στους παραγωγούς διαβίωση σύμφωνα με τα ανθρώπινα δικαιώματα του ΟΗΕ, να καλύψει τις βασικές ανάγκες τους και να τους παρέχει επαρκές εισόδημα και ικανοποίηση από την εργασία τους σε ένα ασφαλές εργασιακό περιβάλλον.

IFOAM - Αρχές Βιολογικής Γεωργίας

Η Βιολογική Γεωργία βασίζεται στις εξής αρχές:

- I. *Αρχή της Υγείας*: Η βιολογική γεωργία πρέπει να διατηρεί και να βελτιώνει την υγεία του εδάφους, των φυτών, ζώων, ανθρώπων και του πλανήτη ως ένα και αδιαίρετο.
- II. *Αρχή της Οικολογίας*: Η βιολογική γεωργία πρέπει να βασίζεται σε κύκλους ζωής και ζωντανά οικοσυστήματα, να συνεργάζεται με αυτά, να τα μιμείται και να φροντίζει για την διατήρησή τους.
- III. *Αρχή της Δικαιοσύνης*: Η βιολογική γεωργία πρέπει να συμβάλει στην οικοδόμηση σχέσεων που προωθούν ισότητα, σεβασμό, δικαιοσύνη και σωστή διαχείριση του περιβάλλοντος.
- IV. *Αρχή της Φροντίδας*: Η βιολογική γεωργία πρέπει να διαχειρίζεται με υπεύθυνο τρόπο ώστε να προστατεύει την υγεία και την ευζωία τόσο των τωρινών και όσο και των μελλοντικών γενεών και του περιβάλλοντος.

Κανόνες φυτικής παραγωγής βιολογικής γεωργίας

Οι τεχνικές άροσης και καλλιέργειας που διατηρούν ή αυξάνουν τις οργανικές ύλες του εδάφους, βελτιώνουν τη σταθερότητα και τη βιοποικιλότητά του και αποτρέπουν τη συμπύκνωση και τη διάβρωσή του, η ευφορία και η βιολογική δραστηριότητα του εδάφους διατηρούνται και βελτιώνονται με πολυετή αμειψισπορά, συμπεριλαμβανομένης της χλωρής λίπανσης, και με τη διασπορά κοπριάς και οργανικών υλών, δεν χρησιμοποιούνται ανόργανα αζωτούχα λιπάσματα, όλες οι εφαρμοζόμενες τεχνικές φυτικής παραγωγής αποτρέπουν τη μόλυνση του περιβάλλοντος, η πρόληψη των ζημιών που προκαλούνται από βλαβερούς οργανισμούς, ασθένειες και ζιζάνια βασίζεται πρωτίστως στην επιλογή ειδών και ποικιλιών, στην αμειψισπορά και στις καλλιεργητικές τεχνικές..

3. Αγροτική Ανάπτυξη και τουρισμός της Ελλάδας

Ο αγροτουρισμός στην Ελλάδα έχει σχετικά σύντομη ιστορία. Οι ρίζες του μπορούν να βρεθούν σε διάφορες μορφές τουρισμού στην ύπαιθρο, που είναι κοινές στην Ελλάδα και λαμβάνουν χώρα σε θρησκευτικές γιορτές (Χριστούγεννα, Πάσχα, τοπικές γιορτές Αγίων) αλλά και τα σαββατοκύριακα. Αυτή η μορφή τουρισμού της υπαίθρου μετονομάστηκε σε «αγροτουρισμό» μετά τη δεκαετία του 1980 και συνέπεσε με δύο σημαντικές εξελίξεις. Η πρώτη ήταν η είσοδος της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα το 1981, την οποία ακολούθησε η προώθηση μιας σειράς προγραμμάτων για την τοπική και αγροτική ανάπτυξη. Η δεύτερη σημαντική εξέλιξη ήταν η έμφαση σε θέματα όπως η ισότητα των δύο φύλων και η αναβάθμιση του επιπέδου διαβίωσης σε αγροτικούς πληθυσμούς, κυρίως ορεινών και μειονεκτικών περιοχών (Gidarakou, 1999). Η ισότητα των φύλων και ο αγροτουρισμός αλληλοσυνδέονται σε έναν αριθμό «γυναικείων αγροτουριστικών συνεταιρισμών», συνεταιρισμών κυρίως γυναικών σε αγροτικές περιοχές, όπου παράγουν τοπικά προϊόντα και/ή προσφέρουν φιλοξενία. Η εξέλιξη αυτή υποστηρίχτηκε τεχνικά και οικονομικά από πολλές δημόσιες και ιδιωτικές υπηρεσίες, όπως είναι η Γενική Γραμματεία Ισότητας, το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης, η Αγροτική Τράπεζα, την Πανελλήνια Ομοσπονδία Γεωργικών συνεργατικών σωματείων, τον ΕΟΤ, τη Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, τον Ελληνικό Οργανισμό Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων και Χειροτεχνίας (Kazakopoulos και Gidarakou, 2003).

Οι αγρότες και ο αγροτουρισμός ήταν μια άλλη πρωτοβουλία με παρόμοιο σκοπό, η οποία προχώρησε στα μέσα της δεκαετίας του 1980, ως μία μορφή τουρισμού για τις ορεινές και μειονοτικές περιοχές. Το υπουργείο αγροτικής ανάπτυξης προώθησε ένα ολοκληρωμένο σχέδιο αγροτουριστικής ανάπτυξης για την Ελλάδα, δίνοντας προτεραιότητα σε περιοχές με μικρή οικονομική ανάπτυξη, ή λίγο πληθυσμό, και ακόμη σε ακριτικές και περιφερειακές περιοχές με μικρό ή μη μαζικό τουρισμό. Ο αγροτουρισμός, ανάλογα με την περιοχή που λαμβάνει χώρα, διακρίνεται στις ακόλουθες κατηγορίες (Balamou και Psaltopoulos, 2006):

1. Αγροτουρισμός σε μεγάλες γεωργικές εκμεταλλεύσεις, όπου ο επισκέπτης-τουρίστας φιλοξενείται σε κατάλληλα διαμορφωμένους χώρους του αγροκτήματος και εθελοντικά μπορεί να ασχολείται με τις γεωργικές ή αγροτικές εργασίες.
2. Αγροτουρισμός σε αγροτικές περιοχές, όπου ο επισκέπτης – τουρίστας φιλοξενείται σε κατάλυμα (ενοικιαζόμενα δωμάτια ή ξενώνες ή πανσιόν)

- και ασχολείται με αγροτικές εργασίες ή με ψυχαγωγικές δραστηριότητες (πεζοπορία, ορειβασία κ.ά.).
3. Αγροτουρισμός σε παραλιακές ή νησιωτικές περιοχές, όπου ο επισκέπτης - τουρίστας φιλοξενείται σε απλά καταλύματα και ασχολείται με ψυχαγωγικές δραστηριότητες της θάλασσας, της ζωής του χωριού.
  4. Αγροτουρισμός σε παραδοσιακούς οικισμούς, όπου ο επισκέπτης – τουρίστας φιλοξενείται σε απλά παραδοσιακά καταλύματα, που έχουν τοπικό χρώμα και διαφορετική αρχιτεκτονική όψη, τους προσφέρονται τοπικά προϊόντα και έχουν ποικίλες δραστηριότητες.
  5. Αγροτουρισμός σε χωριά ιδιαίτερου φυσικού κάλλους ή προστατευόμενους χώρους, που είναι χωριά ή εθνικά πάρκα που βρίσκονται κοντά σε όμορφες τοποθεσίες (π.χ. λίμνες, ποτάμια, βιότοπους κ.ά.) που προτιμούνται από τους τουρίστες λόγω της ομορφιάς της φύσης.
  6. Αγροτουρισμός σε συνεταιριστικής μορφής συγκροτήματα που είναι πανσιόν μέσα σε ένα φιλικό περιβάλλον, το οποίο περιτριγυρίζεται από πολλές γεωργικές εκμεταλλεύσεις που προβάλλουν τα πολιτιστικά και φυσικά χαρακτηριστικά της περιοχής.

Με την ένταξη της Ελλάδας το 1981 στην ΕΟΚ η οποία χρηματοδοτεί προγράμματα ανάπτυξης του αγροτικού τουρισμού, καταρτίστηκε και στη χώρα μας , με συνεργασία των αρμόδιων φορέων όπως Υπουργείο γεωργίας , ΑΤΕ , ΕΟΤ ένα πρόγραμμα αγροτικού τουρισμού, που αποσκοπούσε στην αύξηση του εισοδήματος των κατοίκων των ορεινών περιοχών καθώς και στη συγκράτηση του πληθυσμού στην ύπαιθρο. Το πρώτο πρόγραμμα περιλαμβάνει 237 κοινότητες και 21 άγονα νησιά σε 28 νομούς της χώρας. Οι πρώτοι δικαιούχοι ήταν οικονομικά ενεργοί αγρότες, συνταξιούχοι , δήμοι , κοινότητες και συνεταιρισμοί. Σε κάθε νόμο, υπήρχε επιτροπή για την αξιολόγηση των αιτήσεων και των δικαιολογητικών των δικαιούχων , ενώ η Α.Τ.Ε ανέλαβε τη χορήγηση των δανείων. Η οργανωμένη εφαρμογή προγραμμάτων αγροτουρισμού στη χώρα μας ουσιαστικά ξεκινά τη δεκαετία του 1980 με τη θέσπιση από την Ε.Ε των Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων [Μ.Ο.Π] . Τα Μ.Ο.Π κάλυψαν την περίοδο 1986-1992 και αναφέρονται στις Μεσογειακές χώρες . Φορέας διαχείρισης των προγραμμάτων αγροτουρισμού ήταν το Υπουργείο εθνικής οικονομίας. Οι στόχοι του προγράμματος και τα κριτήρια εφαρμογής παρέμειναν τα ίδια και η Α.Τ.Ε συνέχισε να δανειοδοτεί τους δικαιούχους.

Ο πρώτος συνεταιρισμός που εντάχθηκε στα αγροτουριστικά προγράμματα ήταν ο Αγροτουριστικός συνεταιρισμός γυναικών Πέτρας Λέσβου που ιδρύθηκε το 1983 με πρωτοβουλία του συμβουλίου ισότητας των δύο φύλων. Το παράδειγμα της Πέτρας ακολουθούν και άλλες περιοχές όπως τα Αμπελάκια ,η Αράχοβα και τελευταία η Χίος .

Στη δεκαετία του 1990 τα προγράμματα αγροτουρισμού εφαρμόστηκαν στα πλαίσια επιχειρησιακών προγραμμάτων του Υπουργείο γεωργίας του Α και Β κοινοτικού πλαισίου στήριξης .Τα προγράμματα αυτά πραγματοποιήθηκαν στα πλαίσια των κοινοτικών Πρωτοβουλιών LEADER I (1991-1993)

και LEADER II (1994-1999). Στο ΈΓ κοινοτικό πλαίσιο στήριξης που εφαρμόζεται από 2000-2006 οι αγροτουριστικές δραστηριότητες πραγματοποιούνται στα πλαίσια του LEADER PLUS και του Ο.Π.Α.Α.Χ όπου υπεύθυνος υλοποίησης σε τοπικό επίπεδο είναι οι Ομάδες τοπικής δράσης καθώς και τα Π.Ε.Π (περιφερειακά επιχειρησιακά προγράμματα) που υλοποιούνται σε τοπικό επίπεδο από την διεύθυνση γεωργίας.

Στον Αγροτουρισμό είναι σαφές πως αναζητάμε την αυθεντικότητα και την μοναδικότητα σε κάθε της μορφή και έκφραση. Η Ελλάδα διαθέτει μια σημαντική και αξιόλογη ποικιλομορφία στα ιδιαίτερα τοπικά χαρακτηριστικά, που την κάνουν μια χώρα μοναδική. Βασιζόμενη σε αυτό μπορεί να αναδείξει αυτή την πολυμορφία χωρίς λόγο να υιοθετεί αντιγραφές και να ομογενοποιεί το προϊόν του Αγροτουρισμού. Επίσης στη χώρα μας υπάρχει ένα ανεκμετάλλευτο δυναμικό που μπορεί να δημιουργήσει ένα εξειδικευμένο μοντέλο Αγροτουρισμού για κάθε περιοχή. Δεν υπάρχει λοιπόν κανένας τρόπος να μιμείται αντίστοιχα μοντέλα άλλα ούτε και να εφαρμόζει ένα συγκεκριμένο μοντέλο Αγροτουρισμού σε μια ενιαία κλίμακα. Είτε πρόκειται για καταλύματα, είτε για επιχειρήσεις ή για όποιες δραστηριότητες Αγροτουρισμού, η διαφορά έγκειται στο να ανακαλύψουμε τα μοναδικά, πρωτότυπα στοιχεία της κάθε περιοχής, τους πόρους που κανείς ακόμα δεν έχει αναδείξει ή δεν έχει σκεφθεί να αξιοποιήσει. Όσο πιο πρωτότυπα, τόσο καλύτερα αναδεικνύουμε τον Αγροτουρισμό στην ιδιαίτερη και ποιοτική μορφή του. Η φαντασία και η έρευνα παίζουν μεγάλη σημασία σε αυτή την προσπάθεια. Η αναβίωση των παραδόσεων του τόπου, τα ξεχασμένα έθιμα ή τα μουσικά ακούσματα, οι αρχιτεκτονικές τάσεις, οι παλιές τέχνες, τα μνημεία που σκέπασε ο χρόνος, η συμβολή των ηλικιωμένων να θυμηθούν παλιές συνήθειες, ιστορίες, ίχνη, μονοπάτια, συνταγές, παρασκευή ποτών. Τα πάντα στον Αγροτουρισμό έχουν σημασία και μόνο οι ντόπιοι μπορούν να τα εντοπίσουν και να τα αναδείξουν. Η χώρα έχει το μοναδικό προνόμιο να διαθέτει ανεξάντλητους πόρους που διαφέρουν από περιοχή σε περιοχή, σπάνια φυσική ομορφιά, ιστορία, παράδοση, γαστρονομία, αρχιτεκτονική, παραδοσιακές τέχνες, μουσική παράδοση, πολιτισμό, θρησκευτικά μνημεία, χωριά, παραδοσιακούς οικισμούς, βιότοπους, υγροβιότοπους, χλωρίδα και πανίδα, θρύλους, παραδόσεις, τοπικές γιορτές, πανηγύρια, θάλασσες, δάση, βουνά, μονοπάτια, φαράγγια, όλα σχηματίζουν ένα σπάνιο μωσαϊκό, ένα πολύχρωμο καλειδοσκόπιο παραστάσεων, εικόνων και εμπειριών δημιουργώντας έναν τόπο ευλογημένο. *Το πλεονέκτημα είναι πως, η Ελλάδα απ άκρη σ' άκρη διαφέρει! Είναι μια χώρα με μοναδικότητα και ανομοιογένεια κι αυτό στον Αγροτουρισμό δίνει το πλεονέκτημα ανάδειξης αυτής της μοναδικότητας.*

Μέσα από την ανάδειξη ενός τοπικού μοντέλου Αγροτουρισμού, που θα προκύψει από μια εξειδικευμένη μελέτη και καταγραφή, καλλιεργούμε τον μύθο του χωριού που τόσο έχουμε ανάγκη, την επιστροφή στις ρίζες και την πολιτιστική κληρονομιά μας, την επαφή με το σημείο αναφοράς μας. Μπορούμε να βασίσουμε τον Αγροτουρισμό πάνω στα πετυχημένα μοντέλα άλλων χώρων, όμως σίγουρα τα τοπικά χαρακτηριστικά μπορούν να διαμορφώσουν τον Αγροτουρισμό προσαρμοσμένο πάνω στις δικές μας ανάγκες, τις ιδιαιτερότητες και τα πλεονεκτήματα του κάθε τόπου.

3.1 Γυναικείοι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί στην Ελλάδα

Βασική προϋπόθεση ανάπτυξης του αγροτουρισμού είναι η ενεργός συμμετοχή του τοπικού πληθυσμού είτε υπό τη μορφή φυσικών προσώπων (γεωργοί , κτηνοτρόφοι) είτε νομικά πρόσωπα , υπό τη μορφή συνεταιρισμών .Στην περίπτωση των φυσικών προσώπων οι τουριστικές δραστηριότητες θα πρέπει να ασκούνται στον χώρο των αγροκτημάτων , της αγροτικής κατοικίας και γενικότερα στον χώρο των αγροτικών εργασιών ώστε να υπάρχει η ενεργός συμμετοχή του τουρίστα και η οικονομική ενίσχυση του αγρότη από αυτή την πολύπλευρη απασχόληση , η οποία θα πρέπει να επιδιώκεται και να αναπτύσσεται σε ολόκληρη τη διάρκεια του έτους . Στην περίπτωση των νομικών προσώπων , υπό μορφή συνεταιρισμών , έχουμε την εθελοντική συνένωση αγροτών και την επιδίωξη κοινών στόχων , ώστε η εκμετάλλευση τουριστικών δραστηριοτήτων να εξασφαλίζει την κάλυψη των εξόδων, την ικανοποιητική απόδοση του επενδυόμενου κεφαλαίου και τη δημιουργία ενισχυτικού εισοδήματος που θα προστίθεται στο γεωργικό εισόδημα , υποστηρίζοντας και ενισχύοντας την αγροτική εκμετάλλευση και όχι λειτουργώντας εις βάρος της .

Ο συνεταιρισμός είναι το μέσο εκείνο που μπορεί να μετατρέψει την οικογενειακή εκμετάλλευση σε βιώσιμη, αποδοτική και ανταγωνιστική οικονομική μονάδα . Η οικονομική βιωσιμότητα επιτυγχάνεται όταν συνεταιρισμός έχει τέτοιο μέγεθος ώστε να μπορεί να εκμεταλλευτεί όλες τις οικονομίες κλίμακας και να μπορεί να προσαρμόζεται στις συνεχώς μεταβαλλόμενες συνθήκες και απαιτήσεις της σύγχρονης τουριστικής αγοράς.

- ❖ Πρώτος Γυναικείος Συνεταιρισμός ιδρύθηκε το 1957 στην περιοχή των Γρεβενών με πρωτοβουλία του Υπ. Γεωργίας.
- ❖ Δεκαετία 80 - Ευαισθητοποίηση Ε.Ε. Σε ζητήματα ισότητας των φύλλων & προσπάθεια επαγγελματικής κατάρτισης γυναικών της υπαίθρου.
- ❖ 1983 - Πρώτος Γυναικείος Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός στην Πέτρα Μυτιλήνης
- ❖ 1983-1991 ίδρυση 10 νέων Γ.Α.Σ. Με πρωτοβουλία της ΓΓΙ.
- ❖ 1992-2001 ίδρυση 90 Γ.Α.Σ.

Σήμερα λειτουργούν πάνω από 100 Γ.Α.Σ.

3.2 Κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις από την ανάπτυξη του αγροτουρισμού .

Η θετική επίδραση του αγροτουρισμού δεν περιορίζεται μόνο στην ενίσχυση του εισοδήματος και της απασχόλησης των αγροτικών οικογενειών, αλλά συμβάλλει στη γενικότερη ανάπτυξη της περιοχής . Με αφορμή την καλύτερη και ευκολότερη εξυπηρέτηση των τουριστών , γίνονται σημαντικά έργα υποδομής , όπως δρόμοι και γέφυρες που τελικά χρησιμοποιούνται επί το πλείστον από τον τοπικό πληθυσμό. Η οικονομική ανάπτυξη μιας περιοχής αποτελεί επίσης πόλο έλξης διάφορων επενδυτών οι οποίοι δημιουργούν καινούργιες επιχειρήσεις , οι οποίες προσφέρουν νέες θέσεις εργασίας στη τοπική κοινωνία. Τέλος σε αντίθεση με τον μαζικό τουρισμό η ανάπτυξη που επιφέρει ο αγροτουρισμός είναι σύμφωνη με τους νόμους της αειφορίας και τις περιβαλλοντικές , κοινωνικές και πολιτισμικές αξίες της περιοχής. Το μέγεθος των κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων που δέχεται κάποια περιοχή λόγω της ανάπτυξης του αγροτουρισμού, οφείλεται στους παρακάτω παράγοντες :

- Τον αριθμό και το είδος των επισκεπτών .
- Το στάδιο της αγροτουριστικής ανάπτυξης .
- Τη διαφορά της οικονομικής ανάπτυξης μεταξύ των επισκεπτών και ντόπιων
- Τη διαφορά της κοινωνικής και πολιτιστικής ανάπτυξης μεταξύ επισκεπτών και ντόπιων .
- Το φυσικό μέγεθος της αγροτουριστικής περιοχής που προσδιορίζει πόσους επισκέπτες μπορεί να φιλοξενήσει .
- Το βαθμό ιδιοκτησίας από τους ντόπιους των αγροτουριστικών καταλυμάτων και των σχετικών δραστηριοτήτων .
- Την αντιμετώπιση και συνεισφορά των κρατικών και τοπικών φορέων .
- Τη γνώση της αξίας , τη θέληση και τη δύναμη των ντόπιων να διατηρήσουν τα πολιτιστικά και παραδοσιακά ήθη και έθιμα της περιοχής τους .
- Την ομοιογένεια και τους δεσμούς που χαρακτηρίζουν την περιοχή φιλοξενίας .
- Την δυνατότητα πρόσβασης στην περιοχή φιλοξενίας .
- Τις πολιτικές και τα μέτρα που ακολουθούνται για την ανάπτυξη και διάχυση του αγροτουρισμού(σχεδιάγραμμα στο παράρτημα) .

3.3 Προβλήματα και αδυναμίες εφαρμογής αγροτουριστικών προγραμμάτων

Κατά την εφαρμογή αγροτουριστικών προγραμμάτων παρουσιάστηκαν κάποια προβλήματα και αδυναμίες τόσο από την πλευρά των αρμόδιων φορέων όσο και από την πλευρά των επενδυτών και άλλων παραγόντων .

Προβλήματα και αδυναμίες σχετικά με τους επενδυτές

Οι επενδυτές αποσκοπώντας στην ενίσχυση του εισοδήματος τους παραβλέπουν πολλές φορές τις προδιαγραφές που πρέπει να πληρούνται για τα καταλύματα και η ποιότητα δεν είναι η επιθυμητή. Έτσι αμελούν τις συμπληρωματικές τους υποχρεώσεις που αφορούν τη σωστή φιλοξενία και ένταξη των επισκεπτών στον αγροτικό τρόπο ζωής και στις παραδόσεις του τόπου. Ένα άλλο σημαντικό πρόβλημα είναι ότι η συνηθέστερη επενδυτική επιλογή είναι τα καταλύματα, ενώ είναι λιγιστές οι επενδύσεις άλλων αγροτουριστικών δραστηριοτήτων. Ως αδυναμίες τους εμφανίζονται η έλλειψη εμπειρίας και επιχειρηματικών ικανοτήτων. Επίσης πολλές φορές μερίδα επενδυτών αδυνατεί να καλύψει την ίδια συμμετοχή, λόγω του χαμηλού της εισοδήματος .

Προβλήματα και αδυναμίες σχετικά με άλλους φορείς

-Έλλειψη εμπειρίας και υποδομής σε επίπεδο διαχείρισης.

Η διαχείριση προγραμμάτων αγροτουρισμού από διάφορους εμπλεκόμενους δημόσιους φορείς , αναπτυξιακές εταιρίες δεν είναι πάντα και η καλύτερη . Αυτό κυρίως οφείλεται στην έλλειψη καταρτισμένου και ενημερωμένου προσωπικού των αρμόδιων φορέων σε θέματα αγροτουρισμού άλλα και ειδικού επιστημονικού προσωπικού, όπως αρχιτέκτονες, μηχανικοί. Η έλλειψη εμπειρίας από σχετικά ή προηγούμενα προγράμματα αποτελεί εξίσου σημαντική αδυναμία. Το αποτέλεσμα αυτών των αδυναμιών είναι η ανεπαρκής ενημέρωση των ενδιαφερόμενων, οι οποίοι τελικά δεν κατανοούν τους σκοπούς του προγράμματος και μερικές φορές αποφασίζουν να εγκαταλείψουν την ιδέα της αγροτουριστικής επένδυσης .

-Ιδιομορφία των περιοχών

Καθώς ο αγροτικός χώρος και ιδιαίτερα οι μειονεκτικές και ορεινές περιοχές της χώρας είναι απομακρυσμένες από τα αστικά κέντρα και την πληροφόρηση, καθυστερεί η εφαρμογή αγροτουριστικών δράσεων. Το τελευταίο σε συνδυασμό με την έλλειψη έργων υποδομής δυσκολεύει την ανάπτυξη του αγροτουρισμού. Ένα άλλο σύνηθες χαρακτηριστικό των περιοχών αυτών είναι η έλλειψη ενεργού αγροτικού πληθυσμού, πληθυσμού δηλαδή που να ασχολείται με την γεωργία και ιδιαίτερα νέων. Έτσι απουσιάζει συχνά το έμπυχο υλικό που να επενδύει σε αγροτουριστικές δραστηριότητες .

-Διάφοροι άλλοι παράγοντες

Αυτοί μπορεί να είναι τα κριτήρια επιλογής δικαιούχων επιδότησης. τα οποία , για παράδειγμα αποκλείουν ιδιοκτήτες μικρών γεωργικών εκμεταλλεύσεων , γιατί το γεωργικό εισόδημά τους είναι μικρότερο από 25% (Β΄ Κοινοτικό πλαίσιο Στήριξης) του συνολικού τους εισοδήματος , που προβλέπει το πρόγραμμα .

Άλλος παράγοντας είναι το γεγονός ότι πολλές φορές εφαρμόζονται σε μια περιοχή διαφορετικά προγράμματα αγροτουρισμού, με αποτέλεσμα να δυσχεραίνεται ο συντονισμός των προγραμμάτων και να εκδηλώνεται ανταγωνιστικότητα μεταξύ τους.

4. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΦΟΡΕΙΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ-ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ

4.1 Γενικά

Η ανάπτυξη του Αγροτικού Τουρισμού στην Ελλάδα εντάχθηκε στη στρατηγική της Ε.Ε για τη διαφοροποίηση της τοπικής οικονομίας και των δραστηριοτήτων της αγροτικής εκμετάλλευσης, αλλά και τη συγκράτηση του πληθυσμού της υπαίθρου. Η Ε.Ε στην προσπάθειά της να αντιστρέψει το κλίμα εγκατάλειψης της υπαίθρου, που αποτελεί μια πραγματικότητα για τις χώρες της Ευρώπης, κυρίως λόγω της φθίνουσας πορείας της γεωργίας, ανέπτυξε ένα πλαίσιο για μια ολοκληρωμένη αγροτική ανάπτυξη. Σκοπό είχε να προωθήσει νέες οικονομικές δραστηριότητες στις αγροτικές περιοχές, μεταξύ των οποίων ο Αγροτικός Τουρισμός κατέχει εξέχουσα θέση (Παρταλίδου, 2001).

Τα προγράμματα που εφαρμόστηκαν στην Ελλάδα για την ανάπτυξη του αγροτικού τουρισμού ξεκίνησαν από τη δεκαετία του '80 και είχαν ως στόχο τη διαφοροποίηση των δραστηριοτήτων της αγροτικής εκμετάλλευσης και τη συγκράτηση του πληθυσμού στην ύπαιθρο.

Οικονομική βοήθεια προσφέρθηκε μέσω προγραμμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με τον Κανονισμό 797/85, για κατασκευαστικές επενδύσεις, και την Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER I (1991 - 1993). Οι αγρότες που ήθελαν να αναπτύξουν αγροτουριστικές δραστηριότητες με βάση τον Κανονισμό 797/85 χρηματοδοτούνταν εφόσον πληρούσαν κάποιες προϋποθέσεις: όπου κύρια δραστηριότητα έπρεπε να εμφανίζεται αυτή του αγρότη, με άλλα λόγια πάνω από το 50% του οικογενειακού εισοδήματος έπρεπε να προέρχεται από αγροτικές δραστηριότητες. Ακόμη, έπρεπε το κατάλυμα να έχει τουλάχιστον 5 δωμάτια ή/και 10 κλίνες, τα άτομα αυτά να είναι μόνιμοι κάτοικοι της περιοχής και να απασχολούνται με τη νέα δραστηριότητα τουλάχιστον 5 χρόνια μετά την ολοκλήρωση της επένδυσης, ή 10 χρόνια, αν συμμετείχαν σε ευρωπαϊκό πρόγραμμα για τους νέους αγρότες. Η χρηματοδότηση κυμαινόταν ανάλογα με το συνολικό ποσό της επένδυσης, την περιοχή όπου έγινε η επένδυση και ανάλογα με το αν οι αγρότες συμμετείχαν σε πρόγραμμα για την έναρξη νέων αγροτών. Οι νέοι αγρότες ορεινών ή νησιωτικών περιοχών λάμβαναν περίπου το 68% της συνολικής επένδυσης, ενώ οι αγρότες περιοχών περισσότερο ανεπτυγμένων λάμβαναν το 40%. Η βοήθεια συνεχίστηκε με τους κανονισμούς 2328/91, 950/97 και 1257/99, και τις κοινοτικές πρωτοβουλίες LEADER II (1994 - 1999) και LEADER PLUS (2000 – 2006) (Iakovidou, 1997' Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων).

Παρόλα αυτά, η πρωτοβουλία αυτή δεν περιελάμβανε ένα πλαίσιο βοήθειας και υποστήριξης που θα παρείχε στους αγρότες διοικητική βοήθεια για τις μονάδες τους, θα προωθούσε τις υπηρεσίες τους ή/και τα προϊόντα τους και θα δημιουργούσε επαφές με άλλες μονάδες της περιοχής. Το πλαίσιο αυτό υποστήριξης ήταν πολύ σημαντικό (φάκελοι του LEADER 1994) για αυτούς που στερούνταν προηγούμενης εμπειρίας στη διοίκηση μεγάλων μονάδων και κυρίως τουριστικών. Συνεπώς, το σχέδιο ενισχύθηκε από ιδιωτικές επιχειρήσεις που συντέλεσαν στη δημιουργία δωματίων, επαρχιακών σπιτιών, μικρών ξενώνων ή άλλων μορφών φιλοξενίας στις αγροτικές περιοχές. Τα μειονεκτήματα αυτά, σε συνδυασμό με την απουσία ενός συνδεδεμένου μηχανισμού για τον έλεγχο, από ευρωπαϊκά ή/και εθνικά πρακτορεία, οδήγησαν ως ένα βαθμό στην έως πρόσφατη εικόνα του αγροτουρισμού στην Ελλάδα (Iakovidou, 1997).

4.2 Φορείς σχεδιασμού-υλοποίησης

Στην Ελλάδα οι φορείς που συμβάλλουν στην ανάπτυξη και την προώθηση των αγροτουριστικών δραστηριοτήτων είναι :

- ***Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού(Ε.Ο.Τ)***

Ο Ε.Ο.Τ αποτελεί Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου και λειτουργεί υπό την εποπτεία του Υπουργείου Ανάπτυξης .Οι σημαντικότεροι στόχοι του είναι : **1.)**η αναβάθμιση της τουριστικής ζήτησης αφού πρώτα βελτιωθεί η υπάρχουσα τουριστική υποδομή **2.)**η βελτίωση των προσφερόμενων υπηρεσιών και η υποστήριξη νέων μορφών τουρισμού .

- ***Υπουργείο Γεωργίας***

Το Υπουργείο Γεωργίας αποτελεί από τους πιο σημαντικούς φορείς , αφού ο μεγαλύτερος όγκος χρηματοδότησης αγροτουριστικών επενδύσεων γίνεται μέσω των πόρων που διαχειρίζεται . Ο ρόλος του Υπουργείου Γεωργίας είναι να συμβουλεύει τους κατοίκους των αγροτικών περιοχών για τις διάφορες αγροτουριστικές δραστηριότητες , να υποστηρίζει ιδιωτικές πρωτοβουλίες για ίδρυση και λειτουργία αγροτουριστικών μονάδων και να προωθεί τον αγροτουρισμό ως επαγγελματική δράση για την επίλυση της υποαπασχόλησης και του χαμηλού οικογενειακού εισοδήματος .

- ***Αγροτική Τράπεζα Ελλάδος (Α.Τ.Ε)***

Ο ρόλος της Αγροτικής Τράπεζας Ελλάδος είναι να χορηγεί χαμηλότοκα δάνεια για αγροτουριστικές επενδύσεις στους επενδυτές-επιχειρηματίες οι οποίοι πληρούν τις βασικές προϋποθέσεις που χρειάζονται για να εγκριθεί το πρόγραμμά τους .

- ***Πανελλήνια Συνομοσπονδία Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών (ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ)***

Η ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ αποτελεί τον κορυφαίο οργανωτικό συνεταιριστικό φορέα ανάπτυξης αγροτουριστικών συνεταιρισμών , μέσω του οποίου οι γυναικείοι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί εντάσσονται στο συνολικό αγροτικό συνεταιριστικό κίνημα της Ελλάδας .

- ***Γενική Γραμματεία Ισότητας (Γ.Γ.Ι)***

Η Γ.Γ.Ι προωθεί την ισότητα μεταξύ των δύο φύλων και υποστηρίζει τους αγροτουριστικούς γυναικείους συνεταιρισμούς , καθώς και το κοινωνικό ρόλο των γυναικών της υπαίθρου .

- ***Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης***

Η περίπτωση αυτή αφορά τους δήμους και τις κοινότητες , οι οποίοι μέσω των αναπτυξιακών τους εταιριών , μπορούν να αναλαμβάνουν επιχειρηματικές δραστηριότητες αγροτουρισμού σε τοπικό επίπεδο .

- ***Αγροτικοί και Αστικοί Αγροτουριστικοί Συνεταιρισμοί***

Χαρακτηριστικό αυτών των συνεταιρισμών είναι ότι έχουν κυρίως οργανωθεί και αναπτυχθεί από γυναίκες και σκοπός τους είναι η ίδρυση και λειτουργία αγροτουριστικών μονάδων και καταλυμάτων και λοιπές υποστηρικτικές αγροτουριστικές εργασίες .

- ***Δημόσιος Τομέας***

Στην περίπτωση αυτή , περιλαμβάνεται το κράτος και άλλοι δημόσιοι οργανισμοί που δραστηριοποιούνται σε αγροτουριστικές δραστηριότητες .

- ***Ιδιωτικός Τομέας***

Ο ιδιωτικός τομέας αποτελεί σημαντικό παράγοντα ανάπτυξης του αγροτουρισμού και δραστηριοποιείται στην εκμετάλλευση μικρών ξενώνων, κατασκηνώσεων , καταλυμάτων , εργαστηρίων παραγωγής έργων αγροτικής παράδοσης και λαϊκής τέχνης , κέντρων χειμερινού τουρισμού .

4.3 Κανονισμοί και Προγράμματα που αποτελούν το κύριο πλαίσιο αγροτουρισμού

Οι κανονισμοί 950/97 , 1257/99 , τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ), η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER και τα Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης του Αγροτικού Χώρου (ΟΠΑΑΧ) , αποτελούν το κύριο πλαίσιο στήριξης αγροτουριστικών δραστηριοτήτων .

Κανονισμός 950/97

Ο κανονισμός αυτός παρέχει οικονομικές ενισχύσεις για επενδύσεις αγροτουρισμού-αγροβιοτεχνίας , με σκοπό τη βελτίωση του εισοδήματος της γεωργικής οικογένειας αλλά και τη γενικότερη ανάπτυξη των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών . Οι επενδύσεις πραγματοποιούνται στο πλαίσιο της γεωργικής εκμετάλλευσης και αναφέρονται σε δραστηριότητες συμπληρωματικές της γεωργικής δραστηριότητας .

Κανονισμός 1257/99

Ο κανονισμός θεσπίζει το πλαίσιο της κοινοτικής στήριξης για την αειφόρο ανάπτυξη . Σύμφωνα με τον κανονισμό αυτό καταρτίστηκε το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα του Υπουργείου Γεωργίας για την περίοδο 2000-2006 . Οι στόχοι του κανονισμού είναι : α) η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας διεθνούς περιβάλλοντος β) η βιώσιμη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη της υπαίθρου για να αυξηθεί η ανταγωνιστικότητα και ελκυστικότητα της και να αποκατασταθεί η κοινωνική και οικονομική της λειτουργία γ) η διατήρηση και βελτίωση του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων της υπαίθρου.

Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER (Liaisons Entre Actions pour la Developpement des Economies Rurales: Δεσμοί μεταξύ των Δράσεων για την Ανάπτυξη της Αγροτικής Οικονομίας).

Στόχος της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER είναι η ενθάρρυνση καινοτόμων πρωτοβουλιών για την αγροτική ανάπτυξη σε τοπικό επίπεδο. Έτσι υποστηρίζονται αγροτικές δραστηριότητες τοπικών ομάδων και ιδιωτών .Επίσης προωθείται η συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών της Ε.Ε και η ανταλλαγή σχετικών πληροφοριών , εμπειριών και καλών πρακτικών μέσω του Ευρωπαϊκού Αγροτικού Δικτύου Ανάπτυξης , που ανέπτυξε η ίδια η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER . Η κοινοτική πρωτοβουλία αυτή ξεκίνησε ως LEADER I (1991- 1993) συνέχισε ως LEADER II (1994-1999) και σήμερα έχουμε το LEADER PLUS (2000-2006).

Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης του Αγροτικού Χώρου (Ο.Π.Α.Α.Χ)

Τα Ο.Π.Α.Α.Χ εντάσσονται στο ΈΓ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης με χρονική διάρκεια 2000-2006 . Τα προγράμματα αυτά αποτελούν μια καινοτόμο προσέγγιση για την αγροτική ανάπτυξη και περιλαμβάνουν μια σειρά μέτρων (14 μέτρα) , τα περισσότερα των οποίων βασίζονται στο άρθρο 33 του Κανονισμού 1257/99 , τα οποία εφαρμόζονται σε επιλεγμένες ορεινές και μειονεκτικές περιοχές της χώρας.

Επενδυτικός νόμος 3299/2004

Ο Επενδυτικός Νόμος 3299/2004 χορηγεί ελκυστικά κίνητρα για επενδύσεις άνω των 100.000 €, σε όλους τους τομείς της οικονομίας, που υλοποιούνται στο σύνολο της ελληνικής επικράτειας από επιχειρήσεις ανεξάρτητα μεγέθους, δίνοντας έμφαση στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και στους ανερχόμενους κλάδους της οικονομίας. Σε συνέχεια της τροποποίησής του με τον 3522/2006, δημοσιεύτηκαν οι κανονιστικές αποφάσεις για την ενεργοποίηση των διατάξεων του και είναι δυνατή η υποβολή επενδυτικών αιτημάτων.

Όσον αφορά στον τουρισμό υπαίθρου και τον αγροτουρισμό, σύμφωνα με τον Επενδυτικό Νόμο 3299/04 και μετά τις πρόσφατες τροπολογίες, ενισχύονται επενδυτικά σχέδια στον τομέα του τουρισμού, (ίδρυση ή επέκταση ξενοδοχείων, εκσυγχρονισμός ξενοδοχείων, μετατροπή παραδοσιακών κτιρίων σε κατάλυμα κλπ) αλλά και στον τομέα της μεταποίησης και τυποποίησης γεωργικών προϊόντων (οινοποιεία, τυροκομεία, τυποποίηση βιολογικού ελαιολάδου, κ.α.)

4.4 Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας 2007-2013 «Αλέξανδρος Μπαλατζής»

Το Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΣΣΑΑ) 2007-2013 καθορίζει τις προτεραιότητες της Ελλάδας για την περίοδο 2007-2013, σύμφωνα με το άρθρο 11 του Κανονισμού (ΕΚ) 1698/2005 για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ), στον οποίο ορίζεται ότι η εθνική στρατηγική αγροτικής ανάπτυξης θα εφαρμοστεί μέσω του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ) 2007-2013.

Η πολιτική αγροτικής ανάπτυξης 2007-2013 για την Ελλάδα εστιάζεται σε τέσσερις βασικούς άξονες:

- Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τομέα της γεωργίας και της δασοκομίας.
- Βελτίωση του περιβάλλοντος και της υπαίθρου.
- Βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές και διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας.
- Δημιουργία τοπικών ικανοτήτων για την απασχόληση.

Άξονας 1: "Διατήρηση και βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας, της δασοκομίας και του «αγροδιατροφικού τομέα».

Οι παρεμβάσεις του Άξονα στοχεύουν κυρίως στην αναστροφή της ηλικιακής διάρθρωσης και του μικρού μεγέθους των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, στην αναδιάρθρωση και ανάπτυξη των επιχειρηματικών δομών μέσω της προώθησης του τεχνολογικού εξοπλισμού και της καινοτομίας, στην αναβάθμιση και βελτίωση των υποδομών του πρωτογενή τομέα και στην ανάπτυξη δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού για την προσαρμογή του στις νέες απαιτήσεις

Άξονας 2: "Προστασία του περιβάλλοντος και αειφόρος διαχείριση των φυσικών πόρων"

Οι παρεμβάσεις του Άξονα στοχεύουν κυρίως στην προστασία του εδάφους και των υδατικών πόρων, στην άμβλυση των επιπτώσεων των κλιματικών μεταβολών, στην προστασία της βιοποικιλότητας, στην προστασία και διατήρηση του αγροτικού τοπίου και στη βελτίωση της οικολογικής σταθερότητας των δασών.

Άξονας 3: "Βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές και ενθάρρυνση της διαφοροποίησης της αγροτικής οικονομίας" .

Οι παρεμβάσεις του Άξονα στοχεύουν κυρίως στην οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική αναβάθμιση των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών της χώρας. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην προώθηση δραστηριοτήτων εκτός της γεωργίας, στην ενίσχυση της επιχειρηματικότητας μικρής κλίμακας και στην αναστροφή των δυσμενών τάσεων της πληθυσμιακής συρρίκνωσης σε μια ελκυστικότερη ύπαιθρο με προοπτικές ήπιας ανάπτυξης.

Άξονας 4: "Δημιουργία τοπικών ικανοτήτων για την απασχόληση και την διαφοροποίηση στις αγροτικές περιοχές μέσω της προσέγγισης Leader" .

Η προσέγγιση LEADER, εξυπηρετώντας βασικούς στόχους του ΠΑΑ, δίνει τη δυνατότητα σε αγροτικές περιοχές να εφαρμόσουν στρατηγικές τοπικής ανάπτυξης με ολοκληρωμένο και πολυτομεακό χαρακτήρα. Η εφαρμογή των στρατηγικών αυτών πραγματοποιείται με την «εκ των κάτω προς τα άνω» διαδικασία προγραμματισμού και υλοποίησης, από τοπικά εταιρικά σχήματα δημοσίου – ιδιωτικού τομέα (Ομάδες Τοπικής Δράσης) τα οποία δραστηριοποιούνται στην κάθε περιοχή, γνωρίζουν τις δυνατότητες και δυσκολίες της και είναι αντιπροσωπευτικά των δημοσίων και ιδιωτικών φορέων αυτής. Οι δράσεις της LEADER, στο πλαίσιο των οποίων επιδιώκεται η στήριξη της καινοτομίας, περιλαμβάνουν τη δημιουργία και ανάπτυξη πολύ μικρών επιχειρήσεων, την ενθάρρυνση τουριστικών δραστηριοτήτων, την αύξηση της προστιθέμενης αξίας γεωργικών και δασοκομικών προϊόντων, την ανάδειξη της αγροτικής κληρονομιάς, την αναμόρφωση χωριών, τις συνεργασίες, τη δικτύωση κλπ.

Στο πλαίσιο του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης για την περίοδο 2007-2013, προβλέπεται, για πρώτη φορά, η δημιουργία Εθνικού Αγροτικού Δικτύου στο οποίο μπορούν να συμμετέχουν συλλογικοί φορείς που δραστηριοποιούνται στο χώρο της αγροτικής ανάπτυξης και εμπλέκονται άμεσα, στην εφαρμογή

μέτρων του ΠΑΑ ή έμμεσα στην προώθηση θεμάτων που αφορούν τον αγροτικό τομέα και την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών της Χώρας.

Αντίστοιχα, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, προβλέπεται η δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Αγροτικού Δικτύου στο οποίο θα συμμετέχουν τα Εθνικά Αγροτικά Δίκτυα των 27 κρατών μελών, τα οποία χρηματοδοτούνται από τα αντίστοιχα Προγράμματα Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013. Το Leader+ είναι μία από τις τέσσερις πρωτοβουλίες που χρηματοδοτούνται από τα Διαρθρωτικά Ταμεία της ΕΕ και στόχος του είναι να στηρίξει τους φορείς των αγροτικών περιοχών να εξετάσουν το δυναμικό της περιοχής τους κάτω από μία περισσότερο μακροπρόθεσμη προοπτική. Προωθώντας την εφαρμογή ολοκληρωμένων, υψηλής ποιότητας και πρωτότυπων στρατηγικών για την αειφόρο ανάπτυξη, το Leader+ δίνει μεγάλη έμφαση στις εταιρικές σχέσεις και στα δίκτυα ανταλλαγής εμπειριών.

Πίνακας 1.) Χρηματοδοτικά στοιχεία ΑΞΟΝΑ 4

	ΠΟΣΑ	ΠΟΣΟΣΤΑ (% επί του προϋπολογισμού)
Συνολικό κόστος	10.080.952,38	100,00
Δημόσια Δαπάνη	6.250.000,00	62,00
Κοινοτική συμμετοχή	5.000.000,00	49,60
Εθνική συμμετοχή	1.250.000,00	12,40
Ίδια συμμετοχή	3.830.952,38	38,00

ΠΗΓΗ: Υπουργείο Γεωργίας

4.5 Η Εθνική νομοθεσία που αφορά την παραγωγή και εμπορία γεωργικών προϊόντων και τροφίμων Π.Ο.Π. & Π.Γ.Ε.

Το Π.Δ. 81/93 (όπως άλλωστε και τα 61/93) θέτει συγκεκριμένες διαδικασίες διασφάλισης της παραγωγικής διαδικασίας, της μεταποίησης, της μεταφοράς χύμα, της τυποποίησης αλλά και της ενδοκοινοτικής διακίνησης και εξαγωγής των γεωργικών προϊόντων & τροφίμων Π.Ο.Π. – Π.Γ.Ε. Οι διασφαλίσεις αυτές συνίστανται στην λεπτομερή τήρηση βιβλίων και συνοδευτικών εγγράφων από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς από την παραγωγή έως την διάθεση των προϊόντων αυτών στην αγορά, ώστε να αποκλεισθεί κατά το δυνατόν κάθε δυνατότητα νόθευσής τους που ως είναι ευνόητο αποτελεί έναν από τους ουσιαστικότερους παράγοντες για την ευρεία διάδοσή τους με ευνόητα αποτελέσματα στο εισόδημα των παραγωγών.

Τέλος καθ' όμοιο τρόπο με τα ελαιόλαδα Π.Ο.Π. ή Π.Γ.Ε. όλα τα γεωργικά προϊόντα και τρόφιμα αυτών των κατηγοριών, πρέπει να φέρουν ειδικά στοιχεία ελέγχου, που αποτελούνται από τα δύο αρχικά γράμματα του γεωγραφικού ονόματος της ονομασίας προέλευσης, ακολουθούμενα από τον αύξοντα αριθμό του μέσου συσκευασίας και τους δύο τελευταίους αριθμούς του έτους παραγωγής. Ακόμη επιβάλλεται η ονομασία Π.Ο.Π. ή Π.Γ.Ε. να αναγράφεται στις ετικέτες με στοιχεία μεγαλύτερα των κάθε φύσης ενδείξεων καθόσον αυτή προσδιορίζει το συγκεκριμένο προϊόν.

Η Ελλάδα έχει κατοχυρώσει 84 ονομασίες ως ΠΟΠ και ΠΓΕ, εκ των οποίων οι 61 αφορούν προϊόντα ΠΟΠ και οι 23 προϊόντα ΠΓΕ. Στις 84 Προστατευόμενες Ονομασίες συγκαταλέγονται, μεταξύ άλλων:

- 25 ελαιόλαδα
- 20 τυριά
- 22 φρούτα – λαχανικά – ξηροί καρποί
- 10 επιτραπέζιες ελιές κλπ.

5. ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ Α.Ε. (www.agrotravel.gr)

Αναφορικά με τα παραπάνω προβλήματα, το 2001 ιδρύθηκε η Αγροτουριστική Α.Ε. ως Ανώνυμη Εταιρία δημοσίου συμφέροντος, προκειμένου να συμβάλει ενεργά στη διαμόρφωση μιας εναλλακτικής πρότασης στην προϊούσα κρίση του μαζικού τουρισμού, με την καθιέρωση ενός νέου, σύγχρονου τουριστικού προϊόντος. Πλειοψηφικός μέτοχος είναι η Εταιρία Τουριστικής Ανάπτυξης (ΕΤΑ), η οποία εποπτεύεται από το Υπουργείο Τουριστικής Ανάπτυξης. Γενικός στόχος της Εταιρείας είναι να ανταποκριθεί στις σημερινές απαιτήσεις για ολοκληρωμένη πολιτική ανάπτυξης και διαχείρισης του πλαισίου ανάπτυξης και προώθησης του αγροτουρισμού στην Ελλάδα. Να αποτελέσει, δηλαδή, το μοχλό ανάδειξης και ανάπτυξης της «άλλης Ελλάδας», δημιουργώντας ένα εθνικό πλαίσιο αναφοράς σε θέματα αγροτουρισμού.

5.1 Στόχοι της εταιρείας

Οι στόχοι της εταιρείας για τη δημιουργία ενός σύγχρονου, ανταγωνιστικού τουριστικού προϊόντος ήπιας μορφής στην ελληνική ύπαιθρο είναι η καταγραφή, η προβολή, η ενημέρωση, η προώθηση της ποιότητας, η υποστήριξη των επενδυτών, η εκπαίδευση, η προώθηση θεσμικών αλλαγών κ.α.

-Η Υγιεινή και Ασφάλεια στις Επιχειρήσεις: Η Υγιεινή και Ασφάλεια καθώς και η προσβασιμότητα σε μια Αγροτουριστική επιχείρηση αποτελούν κορυφαίους παράγοντες, που συμβάλλουν αποφασιστικά στην ανταγωνιστικότητα της επιχείρησης.

-Περιβαλλοντικός Οδηγός, ως μέσον επιχειρηματικής δράσης: Η Προστασία του περιβάλλοντος, η εξοικονόμηση ενέργειας και πόρων (πχ. νερού), η χρήση οικολογικών και φιλικών προς το περιβάλλον υλικών και αναλώσιμων, αποτελούν σημαντικό τομέα για μια Αγροτουριστική επιχείρηση. Απαραίτητη προϋπόθεση για την περιβαλλοντική προσέγγιση μιας αγροτουριστικής επιχείρησής είναι η επιλογή των συνεργατών (μηχανικών, συμβούλων, επαγγελματιών τουρισμού) να έχει ως βασικό κριτήριο τις γνώσεις και τις ευαισθησίες τους στον τομέα του περιβάλλοντος. Η περιβαλλοντική προσέγγιση της επιχείρησής μπορεί να συμβάλει καθοριστικά στα ακόλουθα:**1).**Στην οικονομικότερη λειτουργία της επιχείρησης.**2).**Στην προβολή της σε ένα ιδιαίτερα ευαίσθητο κοινό όπως είναι οι Αγροτουρίστες.**3).**Στη συνεργασία με διεθνή δίκτυα που προβάλλουν τον Αγροτουρισμό και τον οικότουρισμό.

-Η πιστοποίηση της ποιότητας: Η προσπάθεια για επίτευξη της ποιότητας ενδιαφέρει κατά προτεραιότητα όλες τις Αγροτουριστικές Επιχειρήσεις, οι οποίες απευθύνονται σε ένα ιδιαίτερα ευαίσθητο κοινό και απαιτητικό κοινό. Σ' ολόκληρο τον κόσμο εφαρμόζονται, σε όσο το δυνατόν περισσότερες επιχειρήσεις, είτε για τα προϊόντα που παράγουν, είτε για τις υπηρεσίες που παρέχουν, Συστήματα Διαχείρισης Ποιότητας με αντίστοιχες πιστοποιήσεις (ISO 9001, HACCP, κλπ).

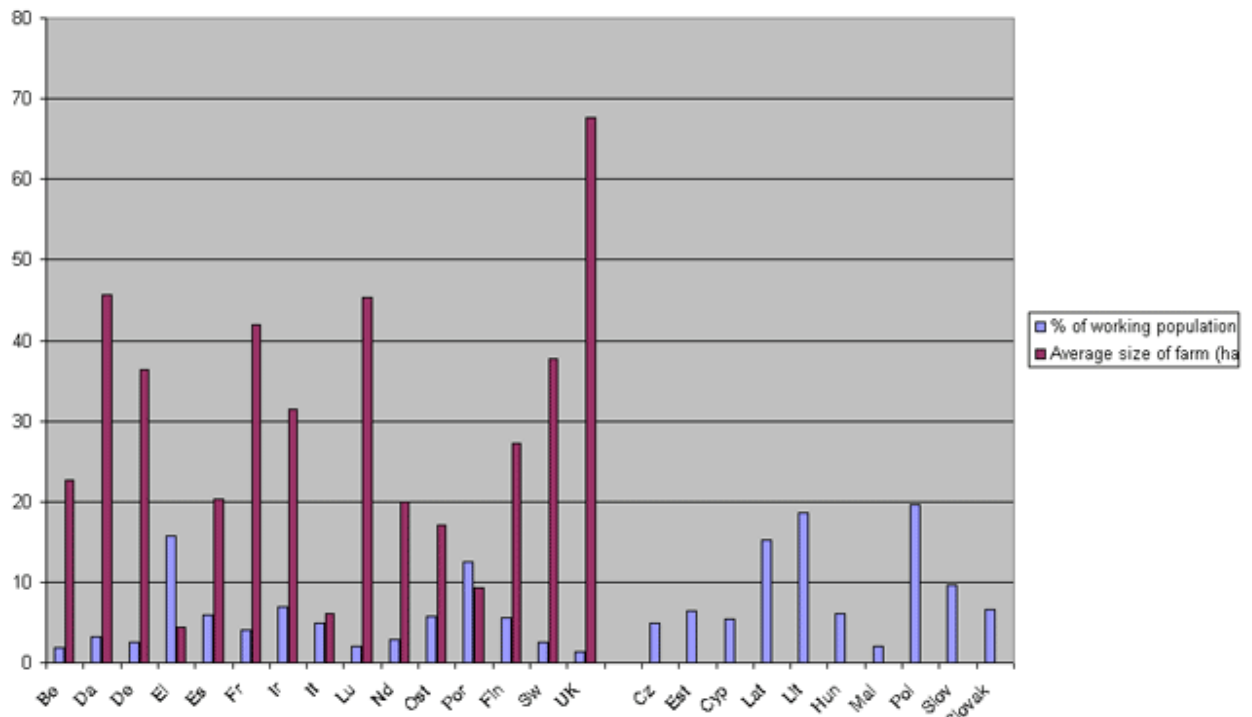

Σχήμα 1.2 Παράγοντες που καθορίζουν το περιβαλλοντικό κεφάλαιο

-Πηγές χρηματοδότησης: Όπως για κάθε επένδυση, έτσι και για τις επενδύσεις στον Αγροτουρισμό υπάρχουν διάφορα χρηματοδοτικά εργαλεία, τα οποία έχουν σκοπό να βοηθήσουν τους επιχειρηματίες που θέλουν να κάνουν νέα επένδυση ή για να εκσυγχρονίσουν την υφιστάμενη επιχείρησή τους. Απαραίτητη προϋπόθεση για να ζητήσει όμως κάποιος τη βοήθεια αυτών των χρηματοδοτικών εργαλείων είναι να έχει προβληματιστεί σχετικά με το πραγματικό αντικείμενο της επένδυσής του καθώς και τα ακόλουθα (σύμφωνα με το Γ ΚΠΣ):

- Ποια είναι η αγορά.
- Προϊόντα, υπηρεσίες, τιμές, συμβόλαια άλλων πιθανών προμηθευτών.
- Ανταγωνιστές.
- Ομάδα διοίκησης και εργαζομένων με καταγραφή των καθηκόντων του καθενός.
- Περιουσιακά στοιχεία, κεφάλαιο της επιχείρησης / οικονομικές υποχρεώσεις.
- Λογιστική οργάνωση.
- Οικονομικοί σχεδιασμοί (μετρητά, δάνεια, χρηματοδοτήσεις κ.ά.).
- Μελλοντικοί οραματισμοί.
- Ευαίσθητα σημεία της επιχείρησης.
- Σχέδια σε περίπτωση που προκύψουν έκτακτες ανάγκες ή προβλήματα.

Σχήμα 2: Βασικά στοιχεία για τον κλάδο της γεωργίας - έκταση αγροκτημάτων (σε εκτάρια) και εργαζόμενος πληθυσμός (%)

-Για να είναι αποδοτικός ο τρόπος με τον οποίο προβάλλεται μια επιχείρηση ή μια περιοχή, είναι χρήσιμο να υπάρχει ένα αναλυτικό **marketing plan**. Η μελέτη του marketing plan είναι μία σύνθετη μελέτη στρατηγικής και θα πρέπει να αναζητηθεί η συνδρομή ενός ειδικού. Το μάρκετινγκ του Αγροτουρισμού χαρακτηρίζεται ως πιο υπεύθυνο απέναντι στον τόπο που εκπροσωπεί αλλά και στους πελάτες που απευθύνεται. Οι μεγάλες προωθητικές καμπάνιες, οι πολυδάπανες διαφημιστικές εκστρατείες, η προσπάθεια επιβολής των προορισμών δια μέσω μαζικών μέσων ενημέρωσης, διαφημιστικών φυλλαδίων και γενικά μεθόδους προβολής που απευθύνονται στο ευρύ καταναλωτικό κοινό δεν είναι οι πλέον ενδεδειγμένες.

6. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΝΟ

Ένα οικονομικό πλάνο πρέπει να περιλαμβάνει τα παρακάτω:

Ισολογισμός: καταδεικνύει το πόσο υγιής είναι η επιχείρηση περιγράφοντας το ενεργητικό, το παθητικό και τα ίδια τα κεφάλαια. Το σχέδιο πρέπει να περιέχει έναν ισολογισμό του τρέχοντος έτους, έναν ισολογισμό του προηγούμενου έτους και έναν ισολογισμό ενδεικτικό για τα επόμενα έτη.

Ανάλυση χρηματορροών: αναλύει τη ρευστότητα μιας επιχείρησης. Μέσω αυτής, ο επιχειρηματίας μπορεί να αποκτήσει πλήρη εικόνα των χρημάτων που μπαίνουν και βγαίνουν από το ταμείο. Αυτό το εργαλείο είναι πολύ χρήσιμο για την επιχείρηση, γιατί βοηθά στη σωστή ρύθμιση των υποχρεώσεων και των απαιτήσεων της.

Κατάσταση αποτελεσμάτων χρήσης: παρουσιάζει τα έσοδα, τα έξοδα, τα κέρδη και τις ζημίες της επιχείρησης. Καλό είναι να περιλαμβάνονται στο σχέδιο τωρινές, παλιές, αλλά και μελλοντικές καταστάσεις.

Break-even Analysis: καταδεικνύει τις πωλήσεις που πρέπει να γίνουν (σε ευρώ ή σε τεμάχια), ώστε να καλυφθεί το συνολικό κόστος της επιχείρησης.

Γενικές Συμβουλές

Σε αυτό το σημείο αναφέρονται επιγραμματικά μερικές συμβουλές που είναι χρήσιμες κατά τη σύνταξη του επιχειρηματικού σχεδίου:

- ✓ Τα σχεδιαγράμματα και τα γραφικά είναι χρήσιμα, ευανάγνωστα και προτιμώνται ως εργαλεία, κατά τη σύνταξη του επιχειρηματικού σχεδίου.
- ✓ Ο περιγραφές και οι προβλέψεις που θα περιληφθούν στο σχέδιο πρέπει να είναι ρεαλιστικές.
- ✓ Το κείμενο του σχεδίου πρέπει να αναφέρεται σε ουσιώδη θέματα και να μην πλατειάζει.
- ✓ Πρέπει να προβλέπονται εναλλακτικά σενάρια.
- ✓ Η μορφή ενός επιχειρηματικού σχεδίου δεν είναι τυποποιημένη. Μπορούν να προστεθούν ή να αφαιρεθούν κάποιες υποκατηγορίες, αν κριθεί απαραίτητο.

- ✓ Ο συντάκτης του σχεδίου πρέπει να γνωρίζει τι είναι απαραίτητο για το συγκεκριμένο σχέδιο (π.χ. οι τράπεζες, για μια επέκταση επιχείρησης, απαιτούν ισολογισμούς, νομιμοποίηση κλπ.).
- ✓ Το κείμενο που θα συνταχθεί πρέπει να έχει λογική δομή (όπως αυτή που παρουσιάστηκε), να είναι ευπαρουσίαστο και να μην έχει λάθη.

Ο αγροτουρισμός πρέπει να εφαρμόζεται με τρόπο φιλικό προς το περιβάλλον έτσι ώστε να διαφυλάσσονται οι φυσικοί και πολιτισμικοί πόροι , η τουριστική ανάπτυξη να μην δημιουργεί έντονα περιβαλλοντικά και κοινωνικό-πολιτικά προβλήματα , να βελτιώνεται η συνολική ποιότητα του περιβάλλοντος της περιοχής, να περιλαμβάνει μακροπρόθεσμες προτάσεις και στόχους για ανάπτυξη , να αναπτύσσει ισχυρά σημεία προσέλκυσης και να διασφαλίζονται τα επίπεδα ικανοποίησης των τουριστών.

Πίνακας 2: Ανάπτυξη Πέλλας - Αναπτυξιακή Ανώνυμη Εταιρεία ΟΤΑ

DEVELOPMENT AGENCY OF PELLA SA (ANPE SA)

ΟΤΔ ταυτότητα

Βάση δεδομένων κωδικός: L + GRNAT-12

Επίσημη ονομασία: **ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΠΕΛΛΑ Α.Ε. (ANPE Α.Ε.)**

Συνήθης ονομασία: ΠΕΛΛΑ

ΟΤΔ Πρόγραμμα Κωδικός: L + GRNAT

Η εμπειρία στην LI: **Ναι**

Η εμπειρία στην II M: **Ναι**

Συμμετοχή σε άλλα προγράμματα της ΕΕ: **INTERREG, EQUAL, το LIFE**

Δείκτες

Χώρα: **ΕΛΛΑΔΑ**

Περιφέρεια: Πέλλα

Του στόχου 1 ή 2 ζωνών: 1

Επίπεδο προγραμματισμού: **εθνική**

Leader + θέμα που έχει επιλεγεί: **3. Προστιθέμενη αξία των τοπικών προϊόντων**

Περιοχή

Πληθυσμός (κάτοικοι): 47.080

Έκταση (σε km²): 1.817

Πυκνότητα (κάτοικοι ανά km²): 25,9

Αριθμός δήμων: 9

Περιγραφή των φυσικών χαρακτηριστικών της περιοχής (εθνική γλώσσα):

Ο Νομός Πέλλας βρίσκεται στο βορειότερο τμήμα της Ελλάδας. Ο Νομός χαρακτηρίζεται από αξιόλογη φυσικών και τουριστικών πόρων που συγκεντρώνονται κυρίως στην δυτικό τμήμα.

Μεγάλες διαφορές σε υψόμετρο υπάρχουν στην περιοχή, διότι οι μεγάλες πεδιάδες συνυπάρχουν με τα ψηλά βουνά που πιστοποιείται σε 2524 μ. Το κλίμα είναι τυπικό της ηπειρωτικής με το δροσερό χειμώνες και ζεστά καλοκαίρια με τις μεγαλύτερες διαφορές θερμοκρασίας στα ανώτερα πεδία υψόμετρο που είναι καλυμμένα με χιόνι από τις αρχές Οκτωβρίου μέχρι τέλη Μαρτίου.

Περιγραφή των κοινωνικό-οικονομικών χαρακτηριστικών της περιοχής (εθνική γλώσσα):

Η ηγετική οικονομική δραστηριότητα είναι η γεωργία ακολουθεί η κτηνοτροφία. Στην περιοχή κυριαρχεί η καλλιέργεια των οπωροφόρων δένδρων, με σημαντική παραγωγή ροδάκινων, μήλων και κερασιών, καθώς και την καλλιέργεια των σιτηρών. Η κύρια παραγωγή ζωικού κεφαλαίου αποτελείται από γάλα (κυρίως από αιγοπρόβατα και κατά δεύτερον από βοοειδή) καθώς και τα βοοειδή με βάση το κρέας που ενισχύουν την τοπική οικονομία.

Ανάπτυξη στρατηγικής

Συνολική χρηματοδότηση (€): 8.893.674,11

από τα οποία ΕΕ μετοχή (€) 4.265.977,12

άλλα δημόσια κεφάλαια (€): 1.834.022,88

ιδιωτικών κεφαλαίων (€): 2.793.674,11

Σύντομη περιγραφή της στρατηγικής ανάπτυξης:

-Οργάνωση και προώθηση των τοπικών προϊόντων ποιότητας, μέσω της δικτύωσης των τοπικών φορέων ανάπτυξης. Για τα προϊόντα, τις υπηρεσίες, τον τουρισμό, τον πολιτισμό και το φυσικό περιβάλλον, ειδικότερα.-Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, την ενίσχυση της τοπικής οικονομίας και την αύξηση της προστιθέμενης αξίας-Βελτίωση των προσφυγής (ελκυστικότητα), και αύξηση του αριθμού των επισκεπτών στην περιοχή-Παροχή υποστήριξης για τις τοπικές εταιρικές σχέσεις- δημιουργία και εγκατάσταση νέων συλλογικών δομών δράσης και των τοπικών, υπέρ-τοπικής και διεθνούς συνεργασίας

ΜΕΡΟΣ ΙΙ: ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΠΕΛΛΑΣ

7. Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Ο Νομός Πέλλας βρίσκεται στο δυτικό τμήμα της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας και συνορεύει στα δυτικά με την Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας και συγκεκριμένα με το Ν. Φλώρινας, στα βόρεια με την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (ΠΓΔΜ), στα ανατολικά με τους Νομούς Κιλκίς και Θεσσαλονίκης και στα νότια με το Ν. Ημαθίας. Ο Νομός καταλαμβάνει έκταση 2.505,8 τ. χλμ. με συνολικό πληθυσμό 147.797 κατοίκους. Ο Ν. Πέλλας παρουσιάζει ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα το οποίο ανέρχεται σε 44,35% του συνολικού αριθμού των απασχολουμένων, ενώ στον δευτερογενή τομέα απασχολείται το 17,15% και στον τριτογενή το 36,15% (ΕΣΥΕ, 2001). Ο Ν. Πέλλας χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερη πολυμορφία σε ότι αφορά στη μορφολογία, στις δραστηριότητες και στην οικονομία. Στο πέρασμα του χρόνου, η διαφορετικότητα στους ρυθμούς ανάπτυξης μεταξύ των διακριτών μορφολογικά τμημάτων (ορεινό-πεδινό) καθίσταται σαφής με τη θεώρηση απλών δεικτών εξέλιξης όπως είναι η πληθυσμιακή μεταβολή, η κατανομή του αγροτικού εισοδήματος και η συγκέντρωση θέσεων εργασίας στον δευτερογενή και τον τριτογενή τομέα. Από την εξέταση των παραπάνω δεικτών διαπιστώνεται η ύπαρξη δύο ταχυτήτων ανάπτυξης μεταξύ του ορεινού και του πεδινού τμήματος, με αποτέλεσμα την πληθυσμιακή «αιμορραγία» των ορεινών περιοχών, τη φυγή νέων ανθρώπων προς τα αστικά κέντρα και την απουσία νέων θέσεων εργασίας. Η τάση αυτή σταδιακά αντιστρέφεται την τελευταία δεκαετία, με την υλοποίηση επενδύσεων στο ορεινό τμήμα του Ν. Πέλλας, τη δημιουργία σημαντικών τουριστικών πόλων έλξης και την αύξηση της επισκεψιμότητας. Αν και κατά βάση αγροτικός ο Νομός Πέλλας, χαρακτηρίζεται τα τελευταία χρόνια, από εκδήλωση έντονης δραστηριότητας στον δευτερογενή και κύρια στον τριτογενή τομέα όπου ο τουρισμός και ο πολιτισμός προβάλλουν ως τομείς της οικονομίας με ιδιαίτερες προοπτικές εξέλιξης και θετικής συνεισφοράς στην προσπάθεια βελτίωσης του επιπέδου ζωής των κατοίκων της περιοχής. Η περιοχή της έρευνας αποτελείται από την Έδεσσα, τα Γιαννισά και την Αριδαία, που καθορίζουν τις τρεις χωρικές

ενότητες στο Νομό, της μεγάλης γεωργικής ζώνης Γιαννιτσών - Σκύδρας, του υψιπέδου της Έδεσσας στην δυτική Πέλλα και της περικλειστης λεκάνης της Αλμωπίας.

Οι ορεινοί όγκοι που περιβάλλουν το Νομό είναι το όρος Βόρας (2.524 μ.), το όρος Βέρμιο (2.027 μ.), το όρος Πάικο (1.458 μ.), το όρος Τζένα (2.182 μ.) και το όρος Πίνοβο (2.154 μ.). Οι κύριες πεδινές εκτάσεις του Νομού είναι η πεδιάδα της Αριδαίας στο βόρειο τμήμα του Νομού, καθώς και η πεδιάδα της Έδεσσας και των Γιαννιτσών στο νότιο και ανατολικό τμήμα του Νομού.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το φυσικό περιβάλλον και τα οικοσυστήματα του Νομού (ορεινοί όγκοι του Καϊμάκτασλαν ή Βόρρα, Πίνοβου, Τζένας, Βερμίου και Πάικου, λίμνη Βεγορίτιδα και υγρότοπος Άγρα, ποταμοί Εδεσσαίος (Βόδας), Μογλενίτσας, Λουδίας. Τα οποία θα αναφέρουμε αναλυτικότερα στη συνέχεια.. Στο Νομό εντοπίζονται αρχαιολογικοί χώροι ιδιαίτερης αξίας οι οποίοι προσελκύουν σημαντικό αριθμό επισκεπτών (Πέλλα – Έδεσσα – Αρχοντικό κλπ). Το κλίμα του Νομού είναι ηπειρωτικό με μεγάλο θερμοκρασιακό εύρος μεταξύ χειμώνα και θέρους και έλλειψη βροχοπτώσεων κατά τη θερμή περίοδο. Οι σημαντικότερες εξαρτήσεις της περιοχής αναφέρονται στην μητροπολιτική περιοχή της Θεσσαλονίκης. Τα κέντρα τοπικής ανάπτυξης του Ν. Πέλλας είναι η μορφολογική πολυμορφία, το ξεχωριστό φυσικό περιβάλλον και οι ανθρωπογενείς παρεμβάσεις όπως αυτές καταγράφονται από την ιστορία, τον πολιτισμό και την παράδοση του τόπου διαμόρφωσαν στο πέρασμα του χρόνου, τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την ανάδειξη του τουρισμού ως βασική συνιστώσα της ανάπτυξης του Νομού Πέλλας. Ο νομός Πέλλας αποτελείται από τους παρακάτω δήμους:

Έδεσσα

Η πρωτεύουσα του νομού θεωρείται μία από τις ομορφότερες πόλεις της Ελλάδας, Βρίσκεται 88χλμ. δυτικά της Θεσσαλονίκης και σε απόσταση 25χλμ. από τα βόρεια σύνορα της Ελλάδας. Είναι κτισμένη σε υψίπεδο ανάμεσα στα βουνά Βέρμιο και Βόρα με θέα στον εύφορο καταπράσινο κάμπο . Η Έδεσσα είναι φημισμένη για τους καταρράκτες της, τα αιωνόβια πλατάνια και τα άφθονα κρυστάλλινα νερά της. Ο μεγαλύτερος από τους καταρράκτες της, ο Κάρανος έχει ύψος 70 μέτρα. Είναι μια πόλη με πολύ πράσινο, πολλά λουλούδια και τρεχούμενα νερά.

Αριδαία

Η πόλη Αριδαία βρίσκεται στο κέντρο του λεκανοπεδίου της επαρχίας Αλμωπίας, μία φυσική λεκάνη που παρουσιάζει έντονη γεωμορφία και περικλείεται από τα βουνά Βόρας και Πάικο. Η πόλη φημίζεται για τα φρούτα και τις κόκκινες πιπεριές της.

Γιαννιτσά

Είναι η μεγαλύτερη πόλη του Νομού Πέλλας και μία από τις σημαντικότερες πόλεις της Μακεδονίας. Βρίσκεται σε απόσταση 40χλμ. ανατολικά από την Έδεσσα και 48χλμ. από τη Θεσσαλονίκη. Αποτελεί σημαντικό κέντρο γεωργικής, βιομηχανικής και οικονομικής ανάπτυξης του Νομού Πέλλας.

Κρύα Βρύση

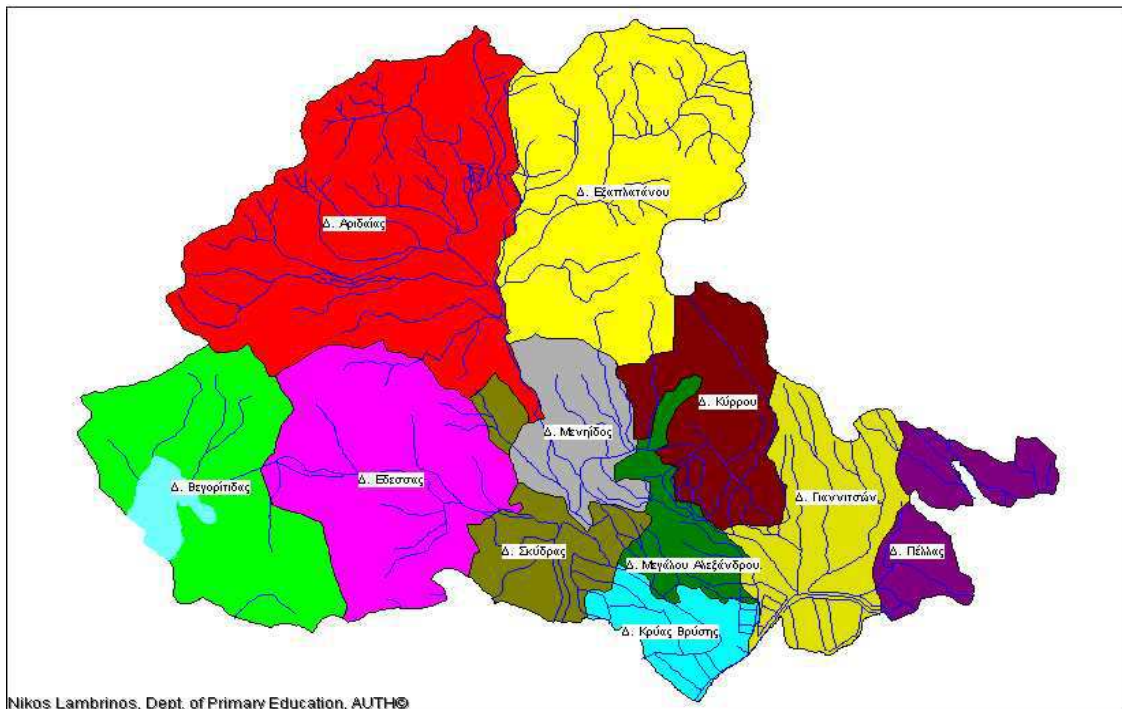
Η πόλη δημιουργήθηκε μετά την αποξήρανση της λίμνης και τη συνένωση δύο οικισμών, της Πλάσνας και της Πρίσνας, κατά τη δεκαετία του 1930. Μετά την αποξήρανση της λίμνης τα τοπογραφικά συνεργεία δυσκολεύονταν να βρουν πόσιμο νερό. Όμως σε ένα μέρος υπήρχε κρύο καθαρό νερό που ανάβλυζε από τη γη, από το οποίο έπιναν όλοι οι κάτοικοι και το έλεγαν «νερό από την Κρύα Βρύση». Έτσι πήρε η πόλη το όνομά της.

Κρώμνη

Η έκταση του δήμου καλύπτει μία περιοχή στους πρόποδες του όρους Πάικο. Το έδαφος είναι ημιορεινό και η κύρια απασχόληση των κατοίκων του δήμου είναι οι αγροτικές καλλιέργειες, ενώ αρκετοί απασχολούνται στον τομέα των μεταφορών.

Σκύδρα

Η πόλη αποτελεί σημαντικό εμπορικό, βιομηχανικό και εξαγωγικό κέντρο. Στην περιοχή απλώνεται εύφορος κάμπος όπου καλλιεργούνται ροδάκινα, αχλάδια, κεράσια, και άλλα φρούτα. Η Σκύδρα θεωρείται ένα από τα μεγαλύτερα φρουτοπαραγωγικά και εξαγωγικά κέντρα της Ελλάδας. Η θέση της αρχαίας Σκύδρας όπου λατρεύονταν η θεά Άρτεμης τοποθετείται στα νότια της σημερινής κωμόπολης.

8. Ανθρώπινο δυναμικό - Απασχόληση – Ανεργία

ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΣΤΙΣ ΙΔΙΩΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

Ο ενεργός πληθυσμός του Νομού είναι περίπου το 38% του συνολικού του πληθυσμού. Η κατανομή του ενεργού πληθυσμού κατά τομέα είναι:

Κατανομή του	Πρωτογενής	49,4 %
ενεργού πληθυσμού	Δευτερογενής	18,5 %
κατά τομέα	Τριτογενής	32,1 %

Πίνακας 3) Κατανομή του ενεργού πληθυσμού κατά τομέα

Τα ποσοστά ανεργίας σήμερα εκτιμούνται στο 12%. Στο νομό Πέλλας, με βάση τα στοιχεία της έρευνας πεδίου της ΠΑΕΠ (Παρατηρητήριο Απασχόλησης Ερευνητική Πληροφορική), που πραγματοποιήθηκε το 2003, δραστηριοποιούνται 8.666 ιδιωτικές επιχειρήσεις. Τα αποτελέσματα για το νομό Πέλλας προκύπτουν από δείγμα 60 επιχειρήσεων. Η πλειοψηφία των επιχειρήσεων (88,14%) έχει ετήσιο τζίρο λιγότερο από 0,15 εκατομμύρια ευρώ και το 46,27% των ιδιωτικών επιχειρήσεων απασχολεί ένα μόνο άτομο.. Στον Πίνακα 4. παρουσιάζεται η κλαδική διάρθρωση των ιδιωτικών επιχειρήσεων στο νομό Πέλλας.

Πίνακας 4.) Κλαδική διάρθρωση των ιδιωτικών επιχειρήσεων του νομού Πέλλας

Κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας	Αριθμός επιχειρήσεων	Ποσοστό
Γεωργία, κτηνοτροφία	332	3,83%
Ορυχεία και λατομεία	7	0,08%
Μεταποιητικές βιομηχανίες	1.135	13,09%
Κατασκευές	336	3,87%
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή οχημάτων	5.194	59,93%
Ξενοδοχεία, εστιατόρια	996	11,49%
Μεταφορές, αποθήκευση, επικοινωνίες	334	3,85%
Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών υπέρ του κοινωνικού συνόλου και άλλων υπηρεσιών κοινωνικού ή ατομικού χαρακτήρα	332	3,83%
Σύνολο	8.666	100%

Πηγή: Έρευνα πεδίου ΠΑΕΠ 2003

Στη συνέχεια παρουσιάζουμε την επαγγελματική διάρθρωση της απασχόλησης το 2003 και την προσδοκώμενη επαγγελματική διάρθρωση της απασχόλησης το 2006 σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των υπευθύνων των επιχειρήσεων. Για την παρουσίαση των κλαδικών εκτιμήσεων μεταβολής της απασχόλησης χρησιμοποιούνται δύο δείκτες οι οποίοι περιέχονται στον Πίνακα 5: α) στην πέμπτη στήλη του πίνακα υπολογίζεται για κάθε κλάδο ο αριθμός των επιχειρήσεων οι οποίες αναμένουν αύξηση του προσωπικού σε 3 έτη μείον τις επιχειρήσεις που αναμένουν μείωση του προσωπικού τους το ίδιο διάστημα, β) στην έκτη στήλη του πίνακα συγκρίνεται ο προηγούμενος δείκτης με τον σύνολο των επιχειρήσεων του νομού.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα των δεικτών αυτών ιδιαίτερα θετικές είναι οι εκτιμήσεις των επιχειρήσεων στους κλάδους της γεωργίας-κτηνοτροφίας, της μεταποίησης, του εμπορίου, των ξενοδοχείων-εστιατορίων και των δραστηριοτήτων παροχής υπηρεσιών υπέρ του κοινωνικού συνόλου. Στο σύνολο των επιχειρήσεων εμφανίζεται υψηλότερος δυναμισμός συγκριτικά με το μέσο όρο της χώρας. Στους επιμέρους κλάδους, στο νομό Πέλλας παρουσιάζονται ευνοϊκότερες προοπτικές σε σύγκριση με το σύνολο της χώρας για τους κλάδους της γεωργίας-κτηνοτροφίας, της μεταποίησης, του εμπορίου, των ξενοδοχείων-εστιατορίων και των δραστηριοτήτων παροχής υπηρεσιών υπέρ του κοινωνικού συνόλου. Πιο συγκεκριμένα, στον κλάδο της γεωργίας, κτηνοτροφίας στο νομό Πέλλας ο δείκτης δυναμισμού των επιχειρήσεων ($\Delta/A \cdot 100$) ανέρχεται σε 100% ενώ για το σύνολο της χώρας είναι 16,1%. Για τον κλάδο της μεταποιητικής βιομηχανίας ο δείκτης του νομού είναι 32,95%, όταν ο αντίστοιχος στο σύνολο της χώρας είναι 12,8%. Στον κλάδο του εμπορίου ο δείκτης στο νομό Πέλλας υπολογίστηκε σε 21,54% ενώ για το σύνολο της χώρας σε 9,4%. Ο κλάδος των ξενοδοχείων-εστιατορίων εμφανίζεται πολύ δυναμικότερος στο νομό Πέλλας συγκριτικά με το σύνολο της χώρας (33,33% και 2,7% αντίστοιχα), όπως και ο κλάδος των δραστηριοτήτων παροχής υπηρεσιών υπέρ του κοινωνικού συνόλου (100% και 5,8% αντίστοιχα). Ο μόνος κλάδος που εμφανίζεται λιγότερο δυναμικός στο νομό Πέλλας συγκριτικά με το σύνολο της χώρας είναι ο κλάδος των μεταφορών-αποθήκευσης-επικοινωνιών. Στον ακόλουθο πίνακα παρουσιάζονται τα αποτελέσματα του υπολογισμού των δεικτών δυναμισμού στο νομό Πέλλας.

Πίνακας 5: Κατανομή των ιδιωτικών επιχειρήσεων του νομού Πέλλας ανάλογα με την αναμενόμενη μεταβολή της απασχόλησης σε τρία έτη κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας.

Κλάδος οικονομικής δραστηριότητας	Σύνολο επιχειρήσεων του κλάδου (Α)	Αριθμός επιχειρήσεων που αναμένουν αύξηση του προσωπικού (Β)	Αριθμός επιχειρήσεων που αναμένουν μείωση του προσωπικού (Γ)	$\Delta=B-Γ$	$\Delta/A*100$
Γεωργία, κτηνοτροφία	332	332	0	332	100%
Ορυχεία και λατομεία	7	0	0	0	0%
Μεταποιητικές βιομηχανίες	1.135	374	0	374	32,95%
Κατασκευές	336	0	0	0	0%
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή οχημάτων	5.194	1.783	664	1.119	21,54%
Ξενοδοχεία, εστιατόρια	996	332	0	332	33,33%
Μεταφορές, αποθήκευση, επικοινωνίες	334	0	0	0	0%
Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών...	332	332	0	332	100%
Σύνολο	8.666	3.153	664	2.489	28,72%

Πηγή: Έρευνα ΠΑΕΠ 2003

Υφιστάμενη κατάσταση

Σήμερα, κι έπειτα από έρευνα στις διευθύνσεις εργασίας του Νομού στην Έδεσσα και τα Γιαννιτσά, καθώς και στο Επιμελητήριο Πέλλας, η κατάσταση για την απασχόληση του οικονομικώς ενεργού πληθυσμού τείνει να διαμορφωθεί ως εξής:

ΕΙΔΟΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ	% ΠΟΣΟΣΤΟ
Ασκούντες επιστημονικά, ελευθέρια επαγγέλματα κ.α.	4,5
Διευθύνοντες και ανώτερα διοικητικά στελέχη	0,9
Υπάλληλοι Γραφείου	4,1
Έμποροι και πωλητές	9,3
Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών	4,5
Απασχολούμενοι στην γεωργία, δασοκομία, κτηνοτροφία, αλιεία κ.α.	49,4
Τεχνίτες εργάτες και χειριστές μεταφορικών μέσων	23,8

Είναι εμφανές ότι μειώνεται η απασχόληση στον γεωργικό τομέα (πρωτογενή), η μετακίνηση όμως αυτή των απασχολούμενων δεν γίνεται μόνο σε έναν κλάδο, αλλά σε πολλούς έτσι ώστε να παρατηρείται αύξηση της απασχόλησης (ποσοστιαία) στους υπόλοιπους κλάδους.

9. Αναπτυξιακή Πέλλας Αναπτυξιακή Ανώνυμη Εταιρεία ΟΤΑ

Η εταιρεία ιδρύθηκε στις 25/10/1989 με έναρξη δραστηριοτήτων στις 05/12/1989 με επωνυμία:

- «Εταιρεία Τουριστικής Ανάπτυξης Καιμάκτσαλαν –Βεγορίτιδος» (25/10/1989-20/08/1995)
- «Αναπτυξιακή Πέλλας Α.Ε.» (21/08/1995-27/06/2007)
- «Αναπτυξιακή Πέλλας Αναπτυξιακή Ανώνυμη Εταιρεία ΟΤΑ» (28/06/2007- σήμερα).

Σκοπός της εταιρείας: Η συμβολή στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη του Νομού Πέλλας και της ευρύτερης περιοχής της Κεντρικής Μακεδονίας.

Αντικείμενο της ΑΝΠΕ:

- Η επιστημονική και τεχνική υποστήριξη των ΟΤΑ και των ενώσεων τους και της αποκέντρωσης της κρατικής διοίκησης.
- Η προώθηση της επιχειρηματικής, οικονομικής και γενικότερα βιώσιμης ανάπτυξης των ΟΤΑ ή της ευρύτερης περιοχής.
- Η ανάπτυξη δραστηριοτήτων προστασίας περιβάλλοντος.
- Η συμμετοχή σε αντίστοιχα προγράμματα.
- Η εφαρμογή σχετικών πολιτικών σε διαδημοτικό ή ευρύτερο γεωγραφικό χώρο.

9.1 Δράσεις της ΑΝΠΕ:

- i. Η επιστημονική και τεχνική υποστήριξης των ΟΤΑ α΄ και β΄ βαθμού και των Ενώσεων τους, της αποκέντρωσης της κρατικής διοίκησης, συνεταιρισμών και των ενώσεων αυτών, επιστημονικών φορέων, επιμελητηρίων, φορέων συλλογικών κοινωνικών ή οικονομικών συμφερόντων, των επιχειρήσεων τους και εν γένει όλων των μετόχων της,
- ii. Η εκπόνηση κάθε είδους μελετών για την διαχείριση και αξιοποίηση του συνόλου των πολιτιστικών, τουριστικών και φυσικών πόρων της περιοχής και τη διερεύνηση της σκοπιμότητας ανάληψης επενδυτικών πρωτοβουλιών,
- iii. Ο σχεδιασμός και η εφαρμογή δράσεων και προγραμμάτων προστασίας, διαχείρισης και ανάδειξης του περιβάλλοντος,
- iv. Η ανάληψη πρωτοβουλιών, ο σχεδιασμός και η υλοποίηση δράσεων για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη της υπαίθρου, τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της και τη συγκράτηση του πληθυσμού της.
- v. Η προώθηση και διάδοση καινοτομιών, νέων τεχνολογιών και γενικότερα η διαχείριση της τεχνογνωσίας και η διάχυσή της στην αυτοδιοίκηση στους τοπικούς συντελεστές ανάπτυξης.
- vi. Η προώθηση της επιχειρηματικής οικονομικής και γενικότερα βιώσιμης ανάπτυξης του Ν. Πέλλας.
- vii. Ο σχεδιασμός, η διαχείριση και η υλοποίηση εθνικών ή/και ευρωπαϊκών προγραμμάτων και πολιτικών σε συνεργασία με άλλους φορείς τόσο του Δημοσίου ή ευρύτερου Δημοσίου, αλλά και του Ιδιωτικού Τομέα,
- viii. Η λειτουργία της εταιρείας ως δικαιούχου (φορέα υλοποίησης) ή Ενδιάμεσου Φορέα Διαχείρισης για την υλοποίηση έργων και την εφαρμογή Προγραμμάτων που ενισχύουν την αναπτυξιακή προοπτική της περιοχής.

Δραστηριότητες της ΑΝΠΕ:

Η Εταιρεία στο διάστημα 1989-2009 ανέπτυξε σημαντικές δραστηριότητες :

- Σχεδιασμός και υλοποίηση τοπικών αναπτυξιακών προγραμμάτων μέσω των συγχρηματοδοτούμενων δράσεων των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης.
- Υλοποίηση δράσεων για την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού.
- Υλοποίηση προγραμμάτων προστασίας και ανάδειξης του περιβάλλοντος.
- Συμμετοχή σε προγράμματα διατοπικής και διακρατικής συνεργασίας.
- Υποβοήθηση του έργου της τοπικής αυτοδιοίκησης στο σχεδιασμό και την εφαρμογή σχεδίων ανάπτυξης.
- Υποστήριξη των τοπικών φορέων στο σχεδιασμό έργων κοινωφελούς χαρακτήρα.
- Υποστήριξη των τοπικών φορέων στην υλοποίηση μεγάλων αναπτυξιακών σχεδίων στο νομό Πέλλας και ειδικότερα στους ορεινούς όγκους Βόρα και Πάικο.

ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΠΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ Leader+

ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ (Σ.Κ.)	8.807.409,64
ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ (Δ.Δ)	6.263.176,66
ΙΔΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	2.544.232,98

Πίνακας 6) Χρηματοδοτικά στοιχεία τοπικού προγράμματος LEADER+

9.2 Σύστημα Διαχείρισης Ποιότητας ISO 9001:2000

Με στόχο την εξασφάλιση της αποτελεσματικότητας και τη διαρκή βελτίωση της λειτουργίας της, η Αναπτυξιακή Πέλλας Αναπτυξιακή Ανώνυμη Εταιρεία ΟΤΑ ανέπτυξε και εφαρμόζει το Σύστημα Διαχείρισης της Ποιότητας ISO 9001 : 2000.

Στόχοι της εφαρμογής του Συστήματος Διαχείρισης Ποιότητας είναι:

1. Η τήρηση του νομοθετικό πλαισίου που άπτεται των δραστηριοτήτων της εταιρείας.
2. Η ανάπτυξη και διατήρηση άριστης υλικοτεχνική υποδομή και υψηλού επιπέδου στελεχιακού δυναμικού.
3. Η εκπλήρωση των απαιτήσεων των πελατών της και η λήψη των αναγκαίων μέτρων για την αύξηση της ικανοποίησης τους.
4. Η παρακολούθηση και, όπου είναι αναγκαίο, η διόρθωση της πορείας της εταιρείας μέσω της θέσπισης και συστηματικής παρακολούθησης μετρήσιμων στόχων / δεικτών.

10. ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΠΕΛΛΑΣ

ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

10.1 Ειδικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ε.Α.Π.Τ.Α.).

Το Ε.Α.Π.Τ.Α. είναι ένα χρηματοδοτικό μέσο προς τους φορείς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και στοχεύει:

- I. Στην ενίσχυση της αποκέντρωσης με την ίδρυση του θεσμού της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης και τον εξοπλισμό της με τα απαραίτητα μέσα.
- II. Στην ενίσχυση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης με διεύρυνση του ρόλου της στον προγραμματισμό και την υλοποίηση προγραμμάτων τοπικής ανάπτυξης.
- III. Στην αναβάθμιση της Περιφέρειας, η οποία αποτελεί το επίπεδο συντονισμού προγραμματικών επιλογών, σχεδίων και προγραμμάτων προερχομένων τόσο από το κράτος όσο και την αυτοδιοίκηση.

Πίνακας 7.1.i) Ε.Α.Π.Τ.Α I

Ε.Α.Π.Τ.Α. I (υλοποιήθηκε / 1989-1993)	
Προϋπολογισμός ΑΝ.ΠΕ.	296.992,00€
Συμμετοχή ΑΝ.ΠΕ.	<ul style="list-style-type: none"> • Τουριστική ανάπτυξη Καϊμάκτσαλαν

Πίνακας 7.1.ii) Ε.Α.Π.Τ.Α II

Ε.Α.Π.Τ.Α. II (υλοποιήθηκε)	
Προϋπολογισμός ΑΝ.ΠΕ.	528.246,00€
Συμμετοχή ΑΝ.ΠΕ.	<ul style="list-style-type: none"> • Τουριστική προβολή επαρχίας Έδεσσας-Αλμωπίας. • Σύστημα παρακολούθησης της ποιότητας του περιβάλλοντος του νομού-κατάρτιση περιβαλλοντικού χάρτη του νομού.

10.2 Κοινοτική Πρωτοβουλία ADAPT

Η Κοινοτική πρωτοβουλία ADAPT αφορά στην προσαρμογή ανθρώπινου δυναμικού και επιχειρήσεων στη βιομηχανική αλλαγή που συντελείται στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στόχοι της πρωτοβουλίας είναι:

- Η γρήγορη προσαρμογή του ανθρώπινου δυναμικού στη βιομηχανική αλλαγή.
- Η αύξηση της ανταγωνιστικότητας της βιομηχανίας, των υπηρεσιών και του εμπορίου.
- Η ενίσχυση της εξειδίκευσης και η άμεση ανταπόκριση στις αλλαγές έτσι ώστε να προληφθεί η ανεργία.
- Η αύξηση νέων επαγγελματιών και δραστηριοτήτων ιδιαίτερα μεταξύ των ΜΜΕ.

Επιχειρησιακό σχέδιο «Ανάπτυξη και εφαρμογή μεθοδολογιών για ποιοτικά και περιβαλλοντικά συστήματα διοίκησης στους τομείς της γεωργίας και των τροφίμων» (1996-1998) Υλοποιήθηκε από το Εμποροβιοτεχνικό Επιμελητήριο Πέλλας, την ΑΝ.ΠΕ ΑΕ και το ΚΕΚ Τεχνόπολις.

Πίνακας 7.2) Κοινοτική Πρωτοβουλία ADAPT

Συμμετοχή ΑΝ.ΠΕ ΑΕ :	<ul style="list-style-type: none"> • Μελέτη του τομέα μεταποίησης τροφίμων σε θέματα εισαγωγής τεχνολογικών καινοτομιών όσον αφορά την παρακολούθηση των αγορών και την διακίνηση των προϊόντων. • Μελέτη για την εισαγωγή αυτοματισμών όσον αφορά την τυποποίηση και τη διασφάλιση ποιότητας. • Συλλογή δεδομένων για τις ανάγκες κατάρτισης και τις ελλείψεις προσόντων στον τομέα της μεταποίησης αγροτικών προϊόντων διατροφής.
----------------------	--

ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ: 214.233,00€

10.3 Κοινοτική Πρωτοβουλία INTERREG II

Η Κοινοτική Πρωτοβουλία INTERREG II αφορά στην ανάπτυξη διασυνοριακής συνεργασίας των παραμεθόριων περιοχών και στη συμπλήρωση των ενεργειακών δικτύων για τη σύνδεση τους με μεγαλύτερα ευρωπαϊκά δίκτυα.

Επιχειρησιακό σχέδιο» Ολοκληρωμένη παρέμβαση δυτικού τμήματος επαρχίας Αλμωπίας (Υλοποιήθηκε 1997-1999).

Πίνακας 7.3) Ολοκληρωμένη παρέμβαση δυτικού τμήματος επαρχίας Αλμωπίας.

Προϋπολογισμός σχεδίου:	4.108.584,00€
Συμμετοχή ΑΝ. ΠΕ Α.Ε:	Σύνταξη πρότασης Διαχείριση προγράμματος

10.4 Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Βιομηχανίας (Ε.Π.Β.)

Πρόκειται για μια ολοκληρωμένη παρέμβαση στα πλαίσια του 2ου Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (Κ.Π.Σ.) στους χώρους της Βιομηχανίας και της παροχής υπηρεσιών, με στόχο την ανάπτυξή τους και την απόκτηση διεθνούς ανταγωνιστικότητας.

Επιχειρησιακό Σχέδιο: Ίδρυση Γραφείων Βιομηχανικής Αλλαγής (1998-2000)

Το σχέδιο υλοποιείται από την ΑΝ.ΠΕ.

Προϋπολογισμός : 733.676,00€

10.5 Κοινοτική Πρωτοβουλία PACTE

Το Κοινοτικό πρόγραμμα PACTE αφορά στην ανταλλαγή εμπειριών μεταξύ Ευρωπαϊκών Εταίρων.

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα

«HERMES-

Physical measures to improve urban transport and city environment»(1996-1997)
Υλοποιήθηκε σε συνεργασία με το Δήμο Έδεσσας, το ΑΠΘ και τους Δήμους Leeds & Graz.

Προϋπολογισμός ΑΝ.ΠΕ ΑΕ	27.000,00€
Συμμετοχή ΑΝ.ΠΕ ΑΕ :	Σύμβουλος Δήμου Έδεσσας

10.6 Κοινοτική Πρωτοβουλία ECOS-OUVERTURE

Το Κοινοτικό Πρόγραμμα ECOS-OUVERTURE αφορά στην ανταλλαγή εμπειριών και στην ενδυνάμωση της διασυνοριακής συνεργασίας σε τοπικό ή και περιφερειακό επίπεδο τόσο στις χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και στις υπό ένταξη χώρες.

Επιχειρησιακό σχέδιο PRACTIMA-Πρώθηση αγροτουρισμού και πολιτιστικού τουρισμού στη βάση διεθνών συνεργασιών (1998-1999) Υλοποιήθηκε από ομάδα συνεργαζόμενων φορέων από Ρουμανία, Σουηδία και Ελλάδα (Ν.Α Πέλλας και ΑΝ.ΠΕ ΑΕ).

Πίνακας 7.4) Επιχειρησιακό σχέδιο PRACTIMA

Προϋπολογισμός ΑΝ.ΠΕ ΑΕ :	82.000,00€
Συμμετοχή ΑΝ.ΠΕ ΑΕ :	<ul style="list-style-type: none"> • Διοργάνωση σεμιναρίων και ενημερωτικών εκδηλώσεων. • Δημιουργία βάσης δεδομένων για τον αγροτουρισμό & εκπόνηση σχετικής μελέτης. • Έκδοση ενημερωτικού - διαφημιστικού υλικού. • Ανταλλαγή εμπειριών.

10.7 Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER I στο νομό Πέλλας

Η κοινοτική πρωτοβουλία LEADER έχει ως στόχο όπως αναφέρθηκε παραπάνω την τοπική αγροτική ανάπτυξη, με έμφαση στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές μέσα από την υλοποίηση ολοκληρωμένων επιχειρησιακών σχεδίων τοπικής ανάπτυξης. Ενθαρρύνει την ανάληψη καινοτόμων και επιδεικτικών ενεργειών από τοπικούς φορείς και πρόσωπα, δημόσια και ιδιωτικά, σε όλο το φάσμα των οικονομικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων στον αγροτικό χώρο.

Επιχειρησιακό Σχέδιο LEADER I (υλοποιήθηκε /1993-1996)	
Προϋπολογισμός :	4.096.553,00€
Δημόσια Δαπάνη :	2.694.454,00€
Αριθμός δράσεων :	30
Περιοχή αναφοράς :	Β.Ν.Δ. τμήμα Ν. Πέλλας
Προϋπολογισμός ΑΝ.ΠΕ:	461.977,00€

Πίνακας 7.5) Επιχειρησιακό σχέδιο LEADER I.

Σημαντικές παράμετροι για την LEADER είναι η καινοτομία και η επιδεικτικότητα των προτεινόμενων δράσεων για την περιοχή παρέμβασης. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται:

- i. Στην ενίσχυση προληπτικών μέτρων για τις επιπτώσεις της μεταρρύθμισης της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (Κ.Α.Π.).
- ii. Στην εφαρμογή νέων τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας στον αγροτικό τομέα.
- iii. Στην παροχή υπηρεσιών προσαρμοσμένων στις ανάγκες των περιοχών παρέμβασης.
- iv. Στο σχεδιασμό και εμπορία νέων προϊόντων και υπηρεσιών.
- v. Στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης στον αγροτικό χώρο.
- vi. Στην ανάληψη πολιτιστικών δραστηριοτήτων στον αγροτικό χώρο για την ενίσχυση της τοπικής πολιτιστικής ταυτότητας και την ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού.
- vii. Στην ευαισθητοποίηση του αγροτικού πληθυσμού στις νέες αναπτυξιακές προκλήσεις και στην ανάγκη ανάληψης πρωτοβουλιών.

10.8 Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER II.

Η πρωτοβουλία LEADER I αποτέλεσε αρχή μίας νέας προσέγγισης στην πολιτική αγροτικής ανάπτυξης, δίνοντας την ευκαιρία στις τοπικές κοινωνίες να σχεδιάσουν και να επιλέξουν οι ίδιες τον τρόπο και τη «διαδρομή» ανάπτυξής τους. Τα ενθαρρυντικά αποτελέσματά της οδήγησαν σε ένα πιο συστηματικό και ολοκληρωμένο σχεδιασμό της LEADER II. Η πρωτοβουλία συνεχίστηκε, κατά τη 3^η Προγραμματική Περίοδο, με την LEADER PLUS, στην ίδια λογική και φιλοσοφία των προηγούμενων εφαρμογών. Στην 4η Προγραμματική Περίοδο, μέσω της προσέγγισης LEADER, η οποία πλέον είναι ενσωματωμένη στο ΠΑΑ (Άξονας 4), εφαρμόζονται τοπικά προγράμματα με ολοκληρωμένο και πολυτομεακό χαρακτήρα σε αγροτικές περιοχές μικρότερες της περιφέρειας. Τα προγράμματα αυτά υλοποιούνται με την «εκ των κάτω προς τα πάνω προσέγγιση», από τοπικά εταιρικά σχήματα δημοσίου – ιδιωτικού τομέα (Ομάδες Τοπικής Δράσης – Ο.Τ.Δ.) που δραστηριοποιούνται σε συγκεκριμένη περιοχή παρέμβασης και για το Ν. Πέλλας την ευθύνη υλοποίησής των έχει αναλάβει η Αναπτυξιακή Πέλλας Αναπτυξιακή Ανώνυμη Εταιρεία ΟΤΑ.

Επιχειρησιακό σχέδιο LEADER II (υλοποιήθηκε /1996-2000)	
Προϋπολογισμός:	9.032.291,00€
Δημόσια Δαπάνη:	6.011.265,00€
Αριθμός δράσεων:	77
Περιοχή αναφοράς:	Ν. Πέλλας
Προϋπολογισμός ΑΝ.ΠΕ:	1.026.882,00€

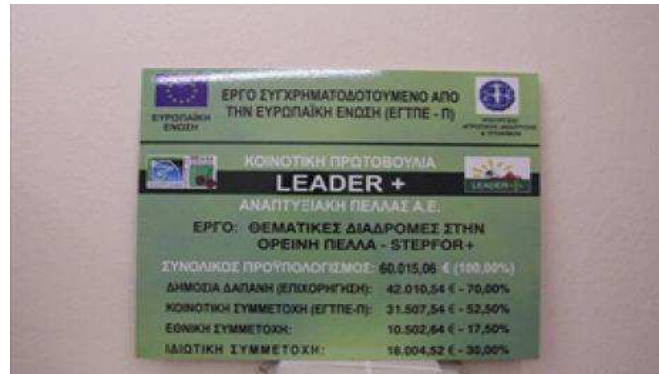
Πίνακας 7.6) Επιχειρησιακό σχέδιο LEADER II

Το τοπικό πρόγραμμα εφαρμόζεται στους δήμους Πέλλας και Κρύας Βρύσης καθώς και στα Δ.Δ. Αμπελιών και Μελισσιού του Δήμου Γιαννιτών και στα Δ.Δ.

Μεσημερίου, Πλατάνης, Ριζαρίου και Φλαμουριάς του Δήμου Έδεσσας. Έως σήμερα έχουν υπογραφεί 14 συμβάσεις Leader από τις 41 συνολικά Αναπτυξιακές Εταιρείες (Ομάδες Τοπικής Δράσης) στην Ελλάδα.

10.9 Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER+

Το τοπικό πρόγραμμα LEADER+ ολοκληρώθηκε τον Δεκέμβριο του 2009 για το Νομό Πέλλας, με 64 συνολικά υλοποιηθέντα έργα προϋπολογισμού 8.807.409,64€ .Αναλυτικότερα:

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.7) ΤΟΠΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ LEADER+ Ν.ΠΕΛΛΑΣ

Τύπος επένδυσης	Αριθμός έργων	Προϋπολογισμός (€)
Τεχνική στήριξη	4	1.531.425,16
Καταλύματα	6	1.977.389,49
Κέντρα εστίασης	6	849.206,54
Επιχειρήσεις εναλλακτικού τουρισμού	5	491.488,24
Κέντρα πληροφόρησης	2	242.256,77
Βιοτεχνίες	8	1.069.655,83
Εκτροφεία θηραμάτων	2	506.952,59
Σύστημα διασφάλισης Ποιότητας	1	15.400,00
Οργάνωση ιστοσελίδας	1	8.718,64
Δίκτυο συνεργαζόμενων επιχειρήσεων	1	115.639,87
Σύστημα τηλεαγοράς	1	43.999,00
Μελέτες-εμπειρογνωμοσύνες	6	56.550,00
Προβολή-προώθηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της περιοχής	2	121.652,47
Ανάδειξη και προστασία του φυσικού περιβάλλοντος	2	144.873,64
Ανάπλαση και αναβάθμισης του οικιστικού περιβάλλοντος	5	967.908,72

Μουσείο λαογραφικής κληρονομιάς	1	141.842,09
Ανάδειξη κτιρίων αγροτικής κληρονομιάς	1	82.246,30
Πολιτιστικές εκδηλώσεις	3	117.623,00
Διαγωνισμός σχεδιασμού νέων προϊόντων	1	40.218,01
Διαπεριφερειακές συνεργασίες σε θέματα αγροτικού τουρισμού, ΜΜΕ επιχειρήσεων και προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος	4	174.208,89
Διακρατικές συνεργασίες σε θέματα αγροτικού τουρισμού και ΜΜΕ επιχειρήσεων	2	108.154,39
ΣΥΝΟΛΟ	64	8.807.409,64

Η υλοποίηση του προγράμματος LEADER+ στο Νομό Πέλλας από την ΑΝΠΕ απετέλεσε μια καινοτόμο παρέμβαση για τη διαφοροποίηση της οικονομίας του αγροτικού χώρου και τη βελτίωση του επιπέδου ζωής των κατοίκων της υπαίθρου, επιτυγχάνοντας:

- Την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και τον εμπλουτισμό της τοπικής οικονομίας
- Τη βελτίωση της ελκυστικότητας και αύξηση της επισκεψιμότητας της περιοχής
- Ενίσχυση της τοπικής εταιρικής σχέσης, δημιουργία και εδραίωση νέων δομών συλλογικής δράσης και τοπικής, υπερτοπικής και διακρατικής συνεργασίας

Στα πλαίσια του προγράμματος LEADER+ ιδρύθηκαν και λειτουργούν το Δίκτυο Συνεργαζόμενων Τουριστικών Επιχειρήσεων – Πολιτιστικών Φορέων STEPFOR+ και το Τοπικό Σύμφωνο Αειφορίας για το Νομό Πέλλας. Η ίδρυση και λειτουργία των δομών αυτών αποτελεί μια νέα προσέγγιση ανάπτυξης για την περιοχή, δημιουργεί σταθερές δομές συνεργασίας μεταξύ των επιχειρήσεων και στοχεύει στην συλλογική ενίσχυση των επιχειρηματικών δράσεων με παράλληλη προώθηση και προβολή προκειμένου οι επισκέπτες να γνωρίσουν την περιοχή και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της.

10.10 Πρόγραμμα LEADER για την 4η Προγραμματική Περίοδο στο νομό Πέλλας

Στον Νομό Πέλλας η ΑΝΠΕ επέλεξε 16 Δημοτικά Διαμερίσματα συνολικού πληθυσμού 23.846 κατοίκων, που δεν είχαν ξανά ποτέ την ευκαιρία να δράσουν συλλογικά προς την κατεύθυνση της ολοκληρωμένης τοπικής ανάπτυξης στον αγροτικό τομέα. Η ευκαιρία της προσέγγισης LEADER είναι μία ελπιδοφόρα δυνατότητα, στο γενικά απαισιόδοξο, ανασφαλές και ταχέως μεταβαλλόμενο περιβάλλον.

Αντικείμενο-αρμοδιότητες:

Διαχείριση "Οικολογικού Πάρκου Κρύας Βρύσης" (στα πλαίσια του προγράμματος LEADER II): η δημιουργία ολοκληρωμένου αγροτουριστικού συγκροτήματος - οικοσυστήματος: "Οικολογικό-φυσικό αγρόκτημα", που περιλαμβάνει:

- α. Δημιουργία Κέντρου Κατάρτισης για τα ειδικά θέματα: οικολογική και φυσική γεωργία (καλλιέργειες), μάρκετινγκ αγροτικών προϊόντων, νέες καλλιέργειες.
- β. Δημιουργία Γραφείου Αγροτουρισμού.
- γ. Δημιουργία επιχείρησης Παραγωγής Βιολογικών Λιπασμάτων.
- δ. Μικρή επιχείρηση Μεταποίησης και Συσκευασίας Βιολογικών Προϊόντων.
- ε. Μόνιμο Εκθετήριο Βιολογικών-Φυσικών Αγροτικών Προϊόντων.
- στ. Μεταφορά Τεχνολογίας στην Καλλιέργεια του Σπαραγγιού με σκοπό την προώθηση του προϊόντος.
- ζ. Συμπλήρωση Έργων για Παραγωγή και Πιστοποίηση Βιολογικών-Φυσικών Προϊόντων.
- η. Συμπλήρωση Έργων για την Απόκτηση Οικολογικού Σήματος.
- θ. Κατασκευή "Ανοιχτού" Μικρού Θεάτρου σε χώρο ειδικά διαμορφωμένο από "άχρηστα" οικοδομικά υλικά (μπάζα).
- ι. Κατασκευή μιας Φυσικής Λίμνης για ολοκλήρωση του Οικολογικού Αγροκτήματος και φυσική του προστασία.
- κ. Εξοπλισμός υπάρχοντος κτιρίου ξενώνα 20 δωματίων και ολοκλήρωσή του.
- λ. Ολοκλήρωση και εξοπλισμός Συνεδριακού Κέντρου-Καφέ- Εστιατορίου.
- μ. Ολοκλήρωση και εξοπλισμός Κέντρου Διοίκησης-Κατάρτισης Πληροφοριών και Οργάνωσης.
- ν. Κατασκευή χώρων γηπέδων άθλησης και ψυχαγωγίας σε ιδιόκτητη δημοτική έκταση 50 στρεμμάτων.
- ξ. Διαμόρφωση περιβάλλοντος χώρου Οικολογικού Αγροκτήματος (δενδροφύτευση εισόδων, χώροι υποδοχής οχημάτων, φωτισμός δρόμων και συντήρηση αυτών).
- ο. Ολοκλήρωση έργων υποδομής καλλιεργειών σε ιδιόκτητη δημοτική έκταση.
- π. Διεθνείς συνεργασίες (Δανία, Ισπανία, Ιταλία) για θέματα Οικολογικών Αγροκτημάτων.

Επέκταση της περιοχής δράσης του προγράμματος LEADER II της Αναπτυξιακής Πέλλας Α.Ε. στο Ανατολικό Τμήμα του Νομού Πέλλας, το οποίο

αποτέλεσε αντικείμενο μελέτης του σχεδίου που υλοποιήθηκε στα πλαίσια του σκέλους Α'. Ειδικότερα, η επέκταση αυτή αφορά:

- τα δημοτικά διαμερίσματα Αλώρου, Αψάλου, Μεγαπλατάνου, Ξιφιανής, Πολυκαρπίου και Τσάκων **του νέου Δήμου Αριδαίας,**
- τα δημοτικά διαμερίσματα Θεοδωρακείου, Θηριόπετρας, Ίδας, Κωνσταντίας, Μηλιάς, Νερομύλων, Φιλωτείας, Φούστανης και Χρυσής **του Δήμου Εξαπλατάνου,**
- τα δημοτικά διαμερίσματα Άνυδρου, Καλλίπολης, Καλής, Κρανιάς, Προφήτη Ηλία & Μανδάλου από **το Δήμο Μενηίδας,**
- τα δημοτικά διαμερίσματα Καλυβίων και Δάφνης από **το Δήμο Σκύδρας,**
- τα δημοτικά διαμερίσματα Γαλατάδων, Δροσερού, Καρυώτισσας, Παλιοφύτου, Λιπαρού και Τριφυλλίου από **το Δήμο Μεγάλου Αλεξάνδρου,**
- τα δημοτικά διαμερίσματα Λάκκας, Νέου & Παλαιού Μυλοτόπου, Πλαγιαρίου, Αραβησσού και Αχλαδοχωρίου από **το Δήμο Κύρρου,**
- τα δημοτικά διαμερίσματα Μελισσίου και Αμπελειών **του Δήμου Γιαννιτσών.**

10.11 Ολοκληρωμένα προγράμματα ανάπτυξης αγροτικού χώρου (Ο.Π.Α.Α.Χ.) Βόρα-Βεγορίτιδας και Πάικου

Τον Δεκέμβριο του 2009 στα πλαίσια του Γ Κ.Π.Σ. ολοκληρώθηκαν για το Νομό Πέλλας τα ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ (Ο.Π.Α.Α.Χ.) (Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις στις αγροτικές ορεινές και μειονεκτικές περιοχές), της περιοχής Βόρα-Βεγορίτιδας και του Πάικου με την ΑΝ.ΠΕ. να έχει υλοποιήσει 184 έργα της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας από τα συνολικά 437 έργα ήτοι το 42,10% των συνολικών έργων και σε προϋπολογισμό ποσό 21.554,998 € από τον συνολικό προϋπολογισμό των 61.962,911 € ήτοι το 34,79% του συνολικού προϋπολογισμού. Αναλυτικότερα:

Πίνακας 7.8: Ο.Π.Α.Α.Χ. ΒΟΡΑ-ΒΕΓΟΡΙΤΙΔΑΣ

Τύπος επένδυσης	Έργα	Προϋπολογισμός (€)
Καταλύματα	35	10.528.898
Κέντρα εστίασης	9	1.989.059
Χώροι αναψυχής-εναλλακτικές μορφές τουρισμού	6	1.072.929
Μονάδες μεταποίησης γεωργικών προϊόντων	6	1.565.113
Βιοτεχνίες	4	734.360
Συστήματα ποιότητας	16	1.018.716
Πιλοτικά προγράμματα	2	66.500
Εξορθολογισμός υλοτόμησης	73	1.028.314
Εκδηλώσεις	6	92.028
Προβολή	2	95.017
ΣΥΝΟΛΟ	159	18.190.934

Πίνακας 7.9: Ο.Π.Α.Α.Χ. ΠΑΪΚΟΥ

Τύπος επένδυσης	Έργα	Προϋπολογισμός (€)
Κέντρα εστίασης	2	632.495
Μονάδες μεταποίησης αγροτικών προϊόντων	2	652.440
Βιοτεχνίες	5	1.202.130
Προβολή	2	88.000
Εκδηλώσεις	3	138.080
Συστήματα ποιότητας	11	650.919
ΣΥΝΟΛΟ	25	3.364.064

και συνολικά για το Νομό Πέλλας από το σύνολο της Κεντρικής Μακεδονίας

Έργα	Προϋπολογισμός (€)
185	21.554.998
42,10%	34,79 %

ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΜΕΤΡΩΝ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΣΤΟΝ ΥΓΡΟΤΟΠΟ ΤΟΥ ΑΓΡΑ

ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	ΥΓΡΟΤΟΠΟΣ ΑΓΡΑ-ΒΡΥΤΩΝ-ΝΗΣΙΟΥ
ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΝΑΡΞΗΣ	01/07/2003
ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΛΗΞΗΣ	30/06/2007
ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ (ΜΗΝΕΣ)	48
ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ	843.500€
ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΕΕ	506.100€
% ΣΤΙΣ ΣΥΝΟΛΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ	60%
% ΣΤΙΣ ΕΠΙΛΕΞΙΜΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ	60%
ΔΙΚΑΙΟΥΧΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	ΔΗΜΟΣ ΕΔΕΣΣΑΣ

Πίνακας 7.10) Υλοποίηση μέτρων διαχείρισης στον υγράτοπο Άγρα.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η υποβολή της τελικής οικονομικής συγκεντρωτικής αναφοράς του προγράμματος συνοδεύεται από αίτημα πληρωμής που αφορά την τελική πληρωμή του προγράμματος. Υποβάλλονται πέντε οικονομικές αναφορές (μία για κάθε εταίρο) και μία συγκεντρωτική αναφορά για όλο το έργο. Επίσης κατατίθεται συνολική κατάσταση δαπανών και εισοδημάτων του έργου καθώς και πιστοποίηση του δικαιούχου.

Όπως φαίνεται από τους συνημμένους πίνακες οι εταίροι έχουν καταβάλλει μεγαλύτερο ποσό από τη ίδια συμμετοχή τους σε σχέση με εκείνο που αντιστοιχεί στην κάλυψη της μέχρι σήμερα χρηματοδότησης της επιτροπής. Το αποτέλεσμα ήταν ότι ορισμένες από τις δράσεις που ολοκληρώθηκαν χρηματοδοτήθηκαν από την ίδια συμμετοχή των εταίρων.

Πίνακας 8.1. Πηγές χρηματοδότησης

Πηγές χρηματοδότησης	Ποσό σε ΕΥΡΩ	Ποσοστό
1. Επιχορήγηση της Ε.Ε.	506.100	60,00 %
2. Συμμετοχή του Δήμου Έδεσσας	161.470	19,14%
3. Συμμετοχή της Ν.Α. Πέλλας	147.000	17,43%
4. Συμμετοχή της Αναπτυξιακής Πέλλας Α.Ε.	5.000	0,59%
5. Συμμετοχή ΕΘ.Ι.ΑΓ.Ε.	3.000	0,36%
6. Συμμετοχή « Ενδιαίτημα »	20.930	2,50%
ΣΥΝΟΛΟ	843.500	100 %

11. Ανάλυση βάση των δεδομένων των αγροτουριστικών καταλυμάτων του Ν. Πέλλας

Ο Νομός Πέλλας έχει τη μεγαλύτερη ανάπτυξη σε υποδομές φιλοξενίας εναλλακτικού τουρισμού στο σύνολο της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας με 125 καταλύματα και 2.373 κλίνες σε 11 οικισμούς. Ο παραδοσιακός οικισμός του Παλιού Άγιου Αθανασίου που είναι πλησίον του χιονοδρομικού κέντρου αποτελεί σημαντικό πόλο έλξης τουριστών σε μία σχετικά πρόσφατα αξιοποιημένη περιοχή και σε αρκετά μεγάλο υψόμετρο καθώς και ο οικισμός Λουτράκι με τις ιαματικές πηγές. Οι υπόλοιποι οικισμοί αξιοποιούν δευτερευόντως τους δύο αυτούς πόλους και φαίνεται από τον Πίνακα 9 ότι όσο πιο κοντά βρίσκεται μια περιοχή σε έναν από τους δύο πόλους (πχ Άρνισσα) τόσο περισσότερο έχει επενδύσει σε υποδομές φιλοξενίας. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η περιοχή της Πέλλας είναι από τις πρώτες της Κεντρικής Μακεδονίας που ανέπτυξε και βελτίωσε τους υπάρχοντες πόρους και το φυσικό τοπίο της περιοχής. Η ανάπτυξη του χιονοδρομικού κέντρου και των ιαματικών πηγών δημιούργησαν αρκετές, μεγάλες σε μέγεθος, μονάδες στο πρότυπο του μαζικού τουρισμού, καθώς και πολύ μικρές μονάδες που δεν διαθέτουν τις ελάχιστες προδιαγραφές για να θεωρηθούν ξενοδοχεία και να επιδοτηθούν από προγράμματα ενίσχυσης του αγροτικού τουρισμού, αλλά πρόκειται για μικρά ενοικιαζόμενα δωμάτια. Σε ποσοστό 100% τα καταλύματα αναφέρουν τη δυνατότητα οικολογικών περιηγήσεων και την ανάπτυξη λοιπών δραστηριοτήτων και αθλημάτων στην περιοχή, ενώ μία μόνο μονάδα αναφέρει τη συνεργασία της με ορειβατικό σύλλογο. Τέλος, η πλειοψηφία των μονάδων του νομού, το 58,8%, είναι χαρακτηρισμένες ως παραδοσιακά/διατηρητέα κτίσματα, κάτι που ευνοεί την αισθητική και την επίπλωση του καταλύματος.

Πίνακας 9.)Υποδομές φιλοξενίας στο νομό Πέλλας.

ΝΟΜΟΣ ΠΕΛΛΑΣ		
ΟΙΚΙΣΜΟΣ	Αριθμός καταλυμάτων	Αριθμός κλινών
Άρνισσα	12	214
Αριδαία	1	23
Κερασιά	1	45
Λουτράκι	35	657
Λυκόστομο	1	19
Ν. Αγ. Αθανάσιος	6	122
Ξανθόγια	4	77
Όρμα	6	95
Π. Αγ. Αθανάσιος	39	798
Παναγίτσα	19	298
Πιπεριά	1	25
Σύνολο	125	2373

12. Γυναικείοι Αγροτουριστικοί Συνεταιρισμοί στο Ν. Πέλλας.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ

- ❖ **Επιχειρησιακό σχέδιο: ΕΛΠΙΔΑ Ι-Για την υποστήριξη της γυναικείας απασχόλησης στο Ν. Πέλλας (1994-1998).** Υλοποιήθηκε από συνεργασία τοπικών φορέων με συντονιστή το Δήμο Έδεσσας. (ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ: 52.942,00€)
- ❖ **Επιχειρησιακό σχέδιο ΕΛΠΙΔΑ ΙΙ (1998-1999)**

Υλοποιήθηκε από συνεργασία τοπικών φορέων με συντονιστή τον Δήμο Έδεσσας και αφορά:

- i. Οργάνωση και λειτουργία ομίλου γυναικείων επιχειρήσεων στο χώρο του τουρισμού και του πολιτισμού
  - ii. Μελέτη αξιολόγησης προτύπων καλής πρακτικής
  - iii. Ανάπτυξη οδηγού διασύνδεσης της γυναικείας επιχειρηματικότητας και των τοπικών δομών σε γυναίκες που αναλαμβάνουν επιχειρηματικές πρωτοβουλίες. (ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ: 236.244,00€)
- ❖ Το πλαίσιο του Σχέδιο Δράσης 'Γυναικεία Δυναμική' (Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις υπέρ των Γυναικών, μέτρο 5.3 του Ε.Π. Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση) που υλοποιήθηκε από την Α.Ν.Π.Ε και 20 άλλους φορείς της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας για τη δράση **στήριξη των γυναικείων συνεταιρισμών και των γυναικών επιχειρηματιών** και αφορούσε την ανάπτυξη και την βελτίωσή τους μέσα από ειδικές υπηρεσίες συμβουλευτικής και κατάρτισης. Οι γυναικείοι συνεταιρισμοί και οι γυναίκες επιχειρηματίες είχαν την ευκαιρία να συζητήσουν θέματα που αφορούν στις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν κατά την άσκηση της επιχειρηματικής τους δραστηριότητας αλλά και τις δυνατότητες ανάπτυξης που υπάρχουν έτσι ώστε να οργανωθούν δράσεις επιμόρφωσης και προβολής ή προώθησης που από τη μια θα αντιμετώπιζαν τις δυσκολίες αυτές και από την άλλη θα εκμεταλλεύονταν τις δυνατότητες και τις ευκαιρίες. (ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ: 9.000,00€).

12.1 Τουριστικά προϊόντα στον αγροτικό χώρο και παραδοσιακές εκδηλώσεις...

Η γεωγραφική θέση και η φυσική ομορφιά της περιοχής είναι εξαιρετικά στοιχεία για αγροτουρισμό όλες τις εποχές. Μπορείτε να νοιώσετε την ζωή του χωριού, χαλαρώνοντας και απολαμβάνοντας τοπικά εδέσματα σε συνδυασμό με τις πολλές τοπικές παραδοσιακές εκδηλώσεις που οργανώνουν οι κάτοικοι της περιοχής όλο το χρόνο. Παράδοση & τοπικά προϊόντα όπως μέλι, φρούτα, ανάμεσα τους τα περίφημα "Κεράσια Βοδενών"(ΤΡΑΓΑΝΑ ΕΔΕΣΣΑΣ) γλυκά κουταλιού, τυρί "μπάτσο", "τσούσκες" πιπεριές, πράσινες πιπεριές, τσίπουρο, ζυμαρικά από αγνά υλικά σας φέρνουν κοντά στην ζωή του χωριού & της υπαίθρου.

Τις αγορές σας θα κάνετε στα παραδοσιακά παζάρια της περιοχής (στην Έδεσσα οργανώνεται κάθε Πέμπτη στην τοποθεσία "Κιουπρί"), στα μικρά παντοπωλεία, στα τυροκομεία, στα καταστήματα παραδοσιακών προϊόντων, στα καταστήματα λαϊκής τέχνης & στους γυναικείους συνεταιρισμούς της περιοχής. Πέραν των προϊόντων της φύσης στην Ορεινή Πέλλα θα βρείτε παραδοσιακούς χαλκουργούς, ζωγράφους, αγγειοπλάστες ενώ η αγορά ενός ψηφιδωτού αποτελεί μια ιδιαίτερη επένδυση.

Τα τουριστικά προϊόντα στον αγροτικό χώρο είναι το σύνολο των αγαθών ή παρεχόμενων υπηρεσιών και εκδηλώσεων που παράγονται και διατίθενται στους επισκέπτες στη διάρκεια της διαμονής τους. Αυτά τα αγαθά αποτελούν τους πόλους έλξης των περιοχών υποδοχής και είναι προϊόντα που συνδέονται με τη διαμονή και την ψυχαγωγική δραστηριότητα των επισκεπτών όπως είναι αγροτικές γιορτές, συναντήσεις, παζάρια, πάρκα, αρχαιολογικοί χώροι, διατηρητέα κτίρια, πολιτιστικές εκδηλώσεις, φεστιβάλ, τοπικά εστιατόρια ή μουσεία με στοιχεία της εξέλιξης της αγροτικής ζωής που επισκέπτονται οι τουρίστες, ώστε να έχουν τη δυνατότητα να γνωρίσουν καλύτερα τη ζωή ενός τόπου.

Ο νομός Πέλλας προσφέρεται για περιηγήσεις με επίκεντρο τον αγροτουριστικό τομέα, καθώς συνδυάζει την εύφορη πεδιάδα με απaráμιλλους ορεινούς όγκους και σημαντικά υδάτινα συστήματα. Οι γαστρονομικές αναζητήσεις έχουν τις δικές τους διαδρομές στην Πέλλα, με γνώμονα τα τοπικά προϊόντα: «**κεράσια Βοδενών**» γνωστά και ως «τραγανά Έδεσσας», καυτερές («**τσούσκες**») και πράσινες πιπεριές, τυρί «μπάτσο», ντόπια ζυμαρικά, βότανα, γλυκά κουταλιού και **τσίπουρο**. Μπορείτε να τα προμηθευτείτε από καταστήματα τροφίμων, πρατήρια συνεταιρισμών (όπως ο γυναικείος της Άρνισσας) και **παραδοσιακά παζάρια**, με πιο γνωστό αυτό της Έδεσσας (Κιουπρί). Εκτός όμως από τα εδέσματα υπάρχουν και τα παραδοσιακά προϊόντα λαϊκής τέχνης, όπως τα **ψηφιδωτά**, μια παράδοση σχεδόν 2.500 ετών. Ο Συνεταιρισμός Ψηφιδωτών «Η αρχαία Πέλλα», κατασκευάζει ψηφιδωτά με ελεύθερες συνθέσεις ή αντίγραφα αυτών της αρχαίας

Πέλλας. Σε πολλούς οικισμούς, παραδοσιακοί **χαλκουργοί** και αγγειοπλάστες, δημιουργούν τις δικές τους συνθέσεις, ακολουθώντας τέχνες που μεταδίδονται από γενιά σε γενιά. Η πληθώρα αγροτουριστικών καταλυμάτων, δίνει και τη δυνατότητα παρακολούθησης των πολλών πολιτιστικών εκδηλώσεων, σε όλες τις περιοχές του νομού Πέλλας. Διακρίνουμε στην Αριδαία το **Καρατζοβίτικο Καρναβάλι** και τις περίφημες καρναβαλικές εκδηλώσεις με... βραζιλιάνικο χρώμα στη Σκύδρα, τον παραδοσιακό γάμο («**Τζαμαλάρια**») στην Άρνισσα και τους... κανταδόρους της Έδεσσας, αλλά και τα γαστρονομικά φεστιβάλ όπως είναι οι **γιορτές κερασιού** ή τσίπουρου. Οι δυο τελευταίοι μήνες του χρόνου είναι αφιερωμένοι στην παραγωγή του τσίπουρου! Ολόκληρη η Έδεσσα γιορτάζει στο γλυκό του αναβρασμό, καθώς το 'φρέσκο ύδωρ' βράζει μέσα στα παραδοσιακά καζάνια και οι κάτοικοι πρώτοι παίρνουν μυρωδιά από τις εκπλήξεις και τις υποσχέσεις της νέας παραγωγής! Έτσι, το Νοέμβριο στον οικισμό Μεσημέρι οργανώνονται πολιτιστικές εκδηλώσεις με παραδοσιακά γλέντια, μουσική και χορούς, με παραδοσιακές φορεσιές και συνταγές και πολύ... τσίπουρο φυσικά! Το δημοτικό διαμέρισμα Πιπεριάς δεν υστερεί. Την προτελευταία Κυριακή του Νοεμβρίου συνεχίζει τη γιορτή με αντίστοιχα δρώμενα και ισάξιο κέφι! Νέα παιδιά σας κερνούν σπιτικά εδέσματα, μαγειρεμένα από τις γυναίκες των οικισμών ενώ στα στέκια τα πιρούνια ανάβουν!

Ακόμα στον αναπαλαιωμένο παραδοσιακό οικισμό του Παλαιού Αγίου Αθανασίου, το βράδυ της 23ης Δεκεμβρίου είναι ξεχωριστό. Στην κεντρική πλατεία του χωριού ανάβουν μεγάλες φωτιές και γύρω τους συγκεντρώνεται όλος ο πληθυσμός, μόνιμος και προσωρινός, του χωριού. Με πολύ κρασί τοπικούς μεζέδες και παραδοσιακά γλυκά ζεσταίνεται ο κόσμος για το γλέντι που θα επακολουθήσει. Παραδοσιακοί οργανοπαίκτες της περιοχής αναλαμβάνουν να σηκώσουν όρθιο το κοινό για να γλεντήσει και να χορέψει σε τοπικούς ρυθμούς. Κοντά στο χωριό **Άγιος Αθανάσιος (Τσέγανη)**, που είναι κτισμένο στα 1200μ υψόμετρο ανάμεσα σε δάση οξυάς προς το **χωριό Κερασιά**, σε ένα ξέφωτο του δάσους οργανώνεται κάθε χρόνο **το πρώτο 15ήμερο του Αυγούστου**, ανοικτή κατασκήνωση από τους **Φίλους του Βουνού**. Η εμπειρία της ζωής στο δάσος συνοδεύεται από τοπική μουσική, φασολάδα και γίδα βραστή. Στην ίδια περιοχή, ο ιππικός όμιλος Έδεσσας διοργανώνει ανάλογη **κατασκήνωση για τους φίλους των αλόγων**, που περιλαμβάνει ιππικές διαδρομές στο δάσος.

13. Ο νομός Πέλλας αγρό-τουριστικός προορισμός

13.1 ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

ΑΝΑΓΛΥΦΟ

Η επιφάνεια του Ν. Πέλλας, στο μεγαλύτερο ποσοστό της (45,35%) χαρακτηρίζεται ως ορεινή, ενώ οι πεδινές και ημιορεινές εκτάσεις καταλαμβάνουν αντίστοιχα το 39,93% και το 14,72% της επιφάνειάς του.

Το έντονο ανάγλυφο που καταγράφεται στην περιοχή αναφοράς οφείλεται στην παρουσία ορεινών όγκων οι οποίοι καθορίζουν τα φυσικά όρια του Νομού και που εκτείνονται με τη μορφή τόξου, από τα ανατολικά προς τα δυτικά, το Πάικο (1.650 μ.), η Τζένα (2.182 μ.), το Πίνοβο (2.154 μ.), ο Βόρας (2.524 μ.) και το Βέρμιο (2.027 μ.).

ΧΑΡΤΗΣ ΑΝΑΓΛΥΦΟΥ ΝΟΜΟΥ ΠΕΛΛΑΣ

Ορεινός όγκος Πάικου

Το όρος Πάικο βρίσκεται στην κεντρική Μακεδονία, στα όρια των νομών Πέλλας και Κιλκίς με κορυφή την Γκόλα-Τσούκα σε υψόμετρο 1.650 μέτρων. Υπάρχουν εκεί διαδοχικές κορυφές, κατάφυτες από οξιές, σημύδες και δρύες, που του δίνουν μια άγρια ομορφιά και μια φυσική υπεροχή εύκολα αναγνωρίσιμη από τον επισκέπτη. Εκεί βρίσκεται και το μεγαλύτερο δάσος καστανιάς αποτελούμενο από 4.500 στρέμματα καστανιών, αυτοφυών και καλλιεργήσιμων. Έχει επίσης μεγάλη ποικιλία πανίδας ενώ χαρακτηριστικό του βουνού είναι τα πολλά νερά που οφείλονται στις πολλές βροχές και τα άφθονα χιόνια του χειμώνα.

Σημαντικό αγροτουριστικό πόρο της ευρύτερης περιοχής αποτελεί η Πικρολίμνη, γνωστή από την αρχαιότητα για τις θεραπευτικές της ιδιότητες, στις όχθες της οποίας λειτουργεί οργανωμένο κέντρο πηλοθεραπείας. Στην Αξιούπολη, με το φράγμα και τη λίμνη μεταλλείου, υπάρχει Μουσείο Φυσικής Ιστορίας, ενώ στο δρόμο από Σκρα προς Κούπα συναντά κανείς τους χαρακτηριστικούς καταρράκτες με τα μοναδικά απολιθώματα. Η συστάδα Δρυός Φραξού έχει ανακηρυχθεί σε διατηρητέο μνημείο της φύσης, ενώ τα χωριά Γουμένισσα, Σκρα και Καστανερή διατηρούν τον παραδοσιακό τους χαρακτήρα. Η γραφική κωμόπολη της Γουμένισσας με την εξαιρετική αρχιτεκτονική της κληρονομιά, είναι χτισμένη στους πρόποδες του όρους Πάικο και είναι γνωστή για το κρασί και το τσίπουρό της καθώς διαθέτει πολλά οινοποιεία.

Άλλοι ενδιαφέροντες πόροι της περιοχής που αποτελούν και πόλο έλξης επισκεπτών είναι η Εκκλησία του Αγίου Αθανασίου (Γρίβα), που χτίστηκε το 817μ.Χ. και η Μονή της Παναγίας της Γουμένισσας που χρονολογείται από το 1346μ.Χ. Οι οικισμοί της περιοχής που παρουσιάζουν σημαντικό ενδιαφέρον ως προς την ανάπτυξη του αγροτουρισμού είναι οι εξής: Γουμένισσα, Γρίβα, Σκρα, Καστανερή, Κάρπη, Μεγάλα Λιβάδια και Αρχάγγελος. Οι συνολικές υποδομές υποδοχής της περιοχής περιλαμβάνουν 160 κλίνες, σχεδόν αναλογικά καταναμημένες σε ολόκληρη την περιοχή, η οποία αποτελεί μια δυνητική ζώνη ανάπτυξης του αγροτικού τουρισμού στην Κεντρική Μακεδονία.

Ορεινός όγκος Βόρα

Το όρος Βόρας βρίσκεται στο βόρειο τμήμα του νομού Πέλλας, στα όρια με το νομό Φλώρινας και είναι το τρίτο μεγαλύτερο σε ύψος της Ελλάδας, με υψηλότερη κορυφή το Καϊμάκτσαλάν με υψόμετρο 2.520 μέτρα. Το φυσικό τοπίο χαρακτηρίζεται από μεγάλη ποικιλία χλωρίδας καθώς οι κορυφές του Βόρα είναι μια εκτεταμένη περιοχή από συνεχόμενα δάση οξιάς, ελάτης και ψυχρόβιων κωνοφόρων που εναλλάσσονται με βοσκοτόπια. Τον ορεινό όγκο διασχίζουν τα Ευρωπαϊκά μονοπάτια E4 και E6. Εδώ βρίσκεται και το χιονοδρομικό κέντρο του Βόρα-Καϊμακτσαλάν, που ξεκίνησε δοκιμαστικά το 1994 και διαθέτει μακριές και φαρδιές πίστες, χωρίς ιδιαίτερη δυσκολία. Το κατώτερο σημείο του χιονοδρομικού κέντρου είναι στα 2.050 μέτρα με κεντρικό καταφύγιο, παρκινγκ και σχολές σκι και φτάνει μέχρι τα 2.480 μέτρα, στο τέλος της διαδρομής του αναβατήρα Κρέμαση. Στο όρος Βόρας βρίσκεται το εγκαταλελειμμένο κάποτε παλιό χωριό του Αγίου Αθανασίου που είναι χτισμένο σε υψόμετρο 1.200 μέτρα και κηρύχθηκε διατηρητέο από το Υπουργείο Πολιτισμού.

Στα φυσικά αξιοθέατα της περιοχής συγκαταλέγονται ο υδροβιότοπος Άγρα με εξαιρετικό οικολογικό ενδιαφέρον χάρη στη χλωρίδα και πανίδα που διαθέτει, η Ανταγωνιστικότητα και βιωσιμότητα αγροτουριστικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα, η λίμνη Βεγορίτιδα, μία από τις μεγαλύτερες και βαθύτερες λίμνες της Ελλάδας, οι ιαματικές πηγές Λουτρακίου γνωστές για τις θεραπευτικές τους ιδιότητες, και το κατάφυτο Μαύρο Δάσος.

Οι οικισμοί της περιοχής με ιδιαίτερο ενδιαφέρον είναι η Άρνισσα, η Αριδαία, η Κερασιά, το Λουτράκι, το Λυκόστομα, ο Παλαιός και ο Νέος Άγιος Αθανάσιος, η

Όρμα, τα Ξανθόγεια, η Παναγίτσα και η Πιπεριά. Κάποιοι από αυτούς όπως ο Παλαιός Άγιος Αθανάσιος και το Λουτράκι παρουσιάζουν ανεπτυγμένες υποδομές φιλοξενίας που ανεβάζουν το συνολικό αριθμό κλινών στις 1.683 κλίνες.

Ο Νομός Πέλλας χαρακτηρίζεται για το οικοσυστήματα υψηλής αισθητικής και φυσικής αξίας. Τα οικοσυστήματα του Νομού Πέλλας τα οποία προστατεύονται με βάση τις διατάξεις της εθνικής και κοινοτικής νομοθεσίας είναι:

Περιοχές του Νομού Κηρυγμένες ως Μνημεία της Φύσης.. Οι περιοχές του Ν. Πέλλας, οι οποίες έχουν κηρυχθεί ως Μνημεία της Φύσης, αφορούν στο δάσος οξιάς στο Πευκωτό και στο φυσικό μικτό δάσος της Αλμωπίας. Το δάσος οξιάς στο Πευκωτό, έκτασης 3,3 Ηα, κηρύχθηκε ως Μνημείο της Φύσης το έτος 1980. Πρόκειται για τμήμα του φυσικού δάσους οξιάς, με σημαντικά οικολογικά χαρακτηριστικά, το οποίο κηρύχθηκε προστατευτέο για λόγους καθαρά επιστημονικούς. Η γεωγραφική του θέση βρίσκεται μέσα στο μεγάλο δασικό σύμπλεγμα που ορίζεται από τα χωριά Πευκωτό και Κάτω Κορυφή. Το φυσικό μικτό δάσος της Αλμωπίας, έκτασης 192 Ηα, κηρύχθηκε ως Μνημείο της Φύσης το έτος 1987. Η γεωγραφική του θέση είναι κοντά στα χωριά Προμάλιος και Λυκόστομο της Επαρχίας Αλμωπίας. Μέσα στην προστατευόμενη περιοχή φύεται σε σποραδική μορφή, το σπανιότατο για τη χώρα μας είδος, η πενταβελόνη πεύκη. Στο μικτό αυτό δάσος υπάρχουν επίσης δένδρα όπως η οξιά, η δασική πεύκη και η μαύρη πεύκη που έχουν ιδιαίτερη οικολογική αξία.

Το Μαύρο Δάσος

Βρίσκεται στο Δήμο Αριδαίας και είναι ένα από τα ομορφότερα δάση της Ελλάδας. Είναι τόσο πυκνό που οι ακτίνες του ήλιου δεν φτάνουν σχεδόν ποτέ στο έδαφος. Μοναδικός τόπος για πεζοπορία και κατασκήνωση. Από το δάσος της Όρμας ή Μαύρο Δάσος λέγεται ότι ο Μέγας Αλέξανδρος προμηθεύτηκε ξύλα για την κατασκευή των ακοντίων του στρατού, τις γνωστές σάρισες που είχαν μήκος έξι μέτρα.

Τοπία Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους

Ως τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους αναφέρονται τα εξής: Λίμνη Άγρα, Λίμνη Βεγορίτιδα, Περιοχή Λόγγου - Έδεσσας, Πεδιάδα Έδεσσας.

-Οι καταρράκτες της Έδεσσας

Οι καταρράκτες είναι ένα μοναδικό θέαμα. Το Πάρκο των Καταρρακτών όπου βρίσκονται οι καταρράκτες, είναι στα βορειοανατολικά της πόλης σε μια καταπράσινη τοποθεσία με ωραία θέα. Εκεί συναντιούνται δύο παραπόταμοι του ποταμού Έδεσσαίου (Βόδα). Ο επισκέπτης μπορεί να δει από ύψος 200 μέτρων μέσα στην καταπράσινη κοιλάδα μέχρι το χωριό Ριζάρι και την πόλη της Σκύδρας.

Οι καταρράκτες δημιουργήθηκαν μετά τα τέλη του 14ου αιώνα. Μέχρι τον 14ο αιώνα ο όγκος του νερού ήταν συγκεντρωμένος σε μια μικρή λίμνη δυτικά της πόλης, αλλά λόγω αιφνίδιας γεωλογικής μεταβολής τα νερά υπερχείλισαν την λεκάνη, διέσχισαν την πόλη και σχημάτισαν τον καταρράκτη. Ο μεγάλος καταρράκτης λέγεται 'Κάρανος' και το νερό του πέφτει από τα περίπου 70 μέτρα. Δεν είναι όμως οι μοναδικοί, καθώς και στο κέντρο της Έδεσσας βρίσκεται το πάρκο των Μικρών Καταρρακτών. Στο κάτω μέρος του μεγάλου καταρράκτη υπάρχει ένα μικρό σπήλαιο. Οι Δραστηριότητες της Δημοτικής Επιχείρησης "Καταρράκτες Έδεσσας", ποικίλλουν και είναι συνοπτικά οι παρακάτω :

♦ Το Δημοτικό Κέντρο Καταρρακτών, ανακαινισμένο το 1996 σε ένα χώρο, αναφορά για την πόλη και την περιοχή, τους "Καταρράκτες". Λειτουργεί με χώρους Εστιατορίου - Cafe - Fast Food - Εξωτερικό Bar και υποστήριξη συνεδρίων.

♦ Το Τουριστικό Περίπτερο Πληροφοριών (οργάνωση - παροχή πληροφοριών για την Ορεινή Πέλλα) - Οργάνωση Συνεδρίων και παροχή υπηρεσιών με συνεχή λειτουργία από το 1997 και συμμετοχή σε εκδηλώσεις, συνέδρια και εκθέσεις στην Ελλάδα και το εξωτερικό .

♦ Την οργανωμένη τουριστική προβολή της περιοχής.

Την ουσιαστική στήριξη φορέων τουριστικής πολιτικής, όπως το Δίκτυο STEPFOR+, το Τοπικό Σύμφωνο Αειφορίας, την Ένωση Ξενοδόχων Ν. Πέλλας και την Νομαρχιακή Επιτροπή Τουριστικής προβολής Ν. Πέλλας.

- ◆ Το Λαογραφικό Μουσείο σε παραδοσιακό κτίριο στη διατηρητέα συνοικία Βαρόσι.
- ◆ Το Ωδείο Έδεσσας, έναν αναγνωρισμένο φορέα μουσικών σπουδών από το Υπουργείο Πολιτισμού .
- ◆ Σχολή Φωτογραφίας .
- ◆ Βιβλιοθήκη .
- ◆ Το Αθλητικό Κέντρο "Πασά Τσαίρ" και προγράμματα Μαζικού Αθλητισμού.
- ◆ Την στήριξη φορέων και εκδηλώσεων του αθλητικού χώρου όπως GRAND PRIX Στίβου Αλεξάνδρεια που οργανώνεται κάθε χρόνο στην Έδεσσα, φέρνοντας τους γνωστότερους έλληνες αθλητές.
- ◆ Το Θέατρο Γαβαλιώτισσας, με πλήθος εκδηλώσεων (Οργάνωση φεστιβάλ, συναυλιών, πολιτιστικές εκδηλώσεις καλοκαιριού, θεατρικών παραστάσεων κα.) .
- ◆ Αίθουσα εκθέσεων - εικαστικών στο χώρο του Παλαιού Παρθεναγωγείου.
- ◆ Το Πνευματικό Πολιτιστικό Κέντρο, το οποίο φιλοξενεί πλήθος δραστηριοτήτων (εκθέσεις, συναυλίες, αίθουσα εικαστικών, αίθουσα συνεδρίων, μεταφραστικό κέντρο, χώρους προβολής κα.) .
- ◆ Το Υπαίθριο Μουσείο Νερού (Ενυδρείο, Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης παιδιών, αίθουσες εκθέσεων, αναψυκτήριο, υπαίθριος κινηματογράφος) .
- ◆ Την τοπική ανάπτυξη μέσα από την εκτέλεση διαφόρων Ευρωπαϊκών και Εθνικών προγραμμάτων πχ. LEADER+, για την ανάπτυξη των αγροτικών πληθυσμών, ΟΠΑΑΧ για την ανάπτυξη του αγροτικού χώρου NOW-ΕΛΠΙΔΑ για την γυναικεία απασχόληση .

Περιοχές Natura 2000

Προτεινόμενοι Τόποι Κοινοτικής Σημασίας (pSCI) (Οδηγία 92/43/ΕΟΚ) – Εθνικός Κατάλογος για το Ν. Πέλλας: Κορυφές Όρους Βόρας, Όρη Τζένα, Όρος Πάικο, Λίμνη Άγρα, Στενά Αψάλου-Μογλενίτσας, Λίμνες Βεγορίτιδα – Πετρών.

Περιοχές του Ν. Πέλλας που περιλαμβάνονται στις Ζώνες Ειδικής Προστασίας (SPA) (Οδηγία 79/409/ΕΟΚ) είναι οι εξής: Κορυφές Όρους Βόρας, Όρη Τζένα, Λίμνη και φράγμα Άγρα.

-Η λίμνη της Βεγορίτιδας.

Η λίμνη βρίσκεται στην περιοχή της κοινότητας Άρνισσας του Δήμου Βεγορίτιδας και είναι μία μοναδική ομορφιά στο νομό. Επίσης, αποτελεί καταφύγιο για σπάνια πουλιά, (έχουν καταγραφεί 11 είδη, όπως τσιρώνια, πλατίκες, γριβάδια), παρά το γεγονός ότι έχει χάσει τα δύο τρίτα του όγκου των νερών της και την ιχθυοπανίδα της. Φτάνοντας στη λίμνη, ο επισκέπτης εντυπωσιάζεται από την ηρεμία του τοπίου. Στη λίμνη υπάρχει ένας Ναυτικός Όμιλος, και επιτρέπεται το ψάρεμα. Ακόμα η λίμνη προσφέρεται για πληθώρα τουριστικών και αθλητικών δραστηριοτήτων (σκι, ιστιοπλοΐα, αεραθλητισμό κλπ), ενώ καταλύματα υπάρχουν και στους παραλίμνιους οικισμούς της Άρνισσας και της Περαίας. Στη λίμνη βρίσκεται και η εντυπωσιακή μικρότερη λίμνη του Νήσου, από την οποία πηγάζει ο Έδεσσαίος ποταμός.

Το χωριό Άγρας βρίσκεται 5χμ βορειοδυτικά της Έδεσσας. Η λίμνη του Άγρα καλύπτει μια έκταση 10.000 στρεμμάτων και είναι προστατευμένη ως

υδροβιότοπος. Η παραλίμνια ζώνη καλύπτεται σε μεγάλο μέρος από καλλιέργειες κερασιού, απ' όπου προέρχεται το 16% της ετήσιας ελληνικής παραγωγής

. Κύρια οικονομική δραστηριότητα γύρω από τη λίμνη είναι η γεωργική, με αροτριαίες καλλιέργειες, παραγωγή λαχανικών και σταφυλιού, και κατά δεύτερο λόγο η κτηνοτροφική που συντίθεται κυρίως

από όρνιθες και αιγοπρόβατα. Η αλιευτική αξία της λίμνης κατά το παρελθόν ήταν αξιόλογη, με αλίευση κυρίως караβίδας, αλλά τα προβλήματα ευτροφισμού και κυρίως η υπερβολική ανάπτυξη των καλαμώνων έχουν κυριολεκτικά μηδενίσει την αλιευτική παραγωγή. Εκτός αυτών περιορισμένη είναι προς το παρόν η τουριστική αξιοποίηση, όπου τελευταία διαφαίνεται κάποια δραστηριότητα με τη δημιουργία κέντρων εστίασης. Υπάρχουν οργανωμένες περιηγήσεις με βάρκα και για παρατήρηση πουλιών, από τα χωριά Νησί και Βρυττά στις όχθες του υγροτόπου. Στη λίμνη μπορείτε να δείτε περισσότερα από 250 είδη πουλιών όπως ο φιδαιτός και ο μουστακογλάρονος, πολλές αγριόπαπιες, κύκνους και μία σπάνια όρνιθα.

-Ο ποταμός Λουδίας

Ο ποταμός Λουδίας ή αλλιώς Μογλενίτσας είναι ένα από τα δυο μεγάλα ποτάμια του νομού Πέλλας ο οποίος προσφέρεται για τα υδάτινα extreme σπορ, όπως είναι το ράφτινγκ. Από το χωριό Αλώρο στα 200 μέτρα ή και ακόμα ψηλότερα, έως το Φράγμα της Καλής προτείνεται διαδρομή με καγιάκ, που ανεβάζει την αδρεναλίνη. Τα νερά του ποτίζουν και δίνουν ζωή στα χωράφια της περιοχής. Η ομορφιά της φύσης που τον περιβάλλει ελκύει τον επισκέπτη και του προσφέρει έναν τόπο ξεκούρασης.

-Ο ποταμός Έδεσσαίος

Ο Έδεσσαίος (ή Βόδας, που σημαίνει νερό), ο οποίος διασχίζει την πόλη της Έδεσσας, δημιουργεί ένα μοναδικό θέαμα με τους μικρούς και μεγάλους καταρράκτες που σχηματίζει.

13.2. ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΑ

Ο Νομός Πέλλας είναι παράλληλα «γεμάτος» από αρχαιολογικούς χώρους που ζητούν αποκάλυψη και ανάδειξη, σε τέτοιο βαθμό ώστε να χαρακτηρίζεται από την αρμόδια εφορεία προϊστορικών και κλασικών αρχαιοτήτων, ως Νομός «αρχαιολογικός» αντίστοιχης σημασίας με αυτούς της Ηλείας (Ολυμπία) και Φωκίδας (Δελφοί). Σπουδαιότερος αρχαιολογικός χώρος του νομού είναι αυτός της αρχαίας πρωτεύουσας, του μακεδονικού βασιλείου της Πέλλας.

Νέα ευρήματα

Ταφικά μνημεία / νεκροταφεία / τμήματα πόλεων
(Πέλλα/Αρχοντικό/Έδεσσα/Περιοχή Αλμωπίας/Παναγίτσα)

Αρχαία Πέλλα

Βρίσκεται πολύ κοντά στη σύγχρονη πρωτεύουσα της Μακεδονίας και αποτελεί μια τεράστια ανασκαμμένη έκταση στην οποία οι επισκέπτες θα μπορούσαν να δουν το πολεοδομικό σύστημα, το ανάκτορο, την αγορά, τα ιερά, τα δημόσια κτίρια, τα νεκροταφεία, κ.λπ. αν είχε αναπλασθεί ο αρχαιολογικός χώρος της Πέλλας με συνδυασμένες εργασίες συντήρησης και αναστήλωσης. Η Αρχαία Πέλλα ήταν κτισμένη με το γνωστό «Ιπποδάμειο» σύστημα των κανονικών ορθογώνιων οικοδομικών τετραγώνων και η μορφή των οικοδομών είχε την τυπική μορφή της ελληνικής οικίας με τον κεντρικό περίστυλο χώρο που περιβάλλεται από αστικές στοές. Η διατήρηση των αρχιτεκτονικών μελών του

πρώτου κτιρίου επέτρεψε την αναστήλωση των ραδινών ιωνικών κίωνων που προβάλουν σήμερα μέσα στον μακεδονικό κάμπο.

Μουσεία

-Λαογραφικό μουσείο Έδεσσας

Βρίσκεται στην παραδοσιακή συνοικία Βαρόσι της Έδεσσας και στεγάζεται σε αρχοντικό νεοκλασικό κτίριο, δωρεά επιφανούς οικογενείας της πόλης. Πρόκειται για ενδιαφέρουσα και εξαιρετικά προσεγμένη συλλογή αυθεντικών εκθεμάτων που πληροφορούν και βοηθούν τον επισκέπτη να γνωρίσει τον καθημερινό τρόπο και την ποιότητα ζωής των κατοίκων της περιοχής από τον 19ο αι. μέχρι τη δεκαετία του 1950. Εκτίθενται αντικείμενα και εργαλεία, αλλά και αντιπροσωπευτικές εικόνες από την αστική ζωή της Έδεσσας, την αγροτική ζωή, την κτηνοτροφία, την σηροτροφία, τη νηματουργία και την υφαντουργία.

Έχει σημαντική συλλογή από παραδοσιακές ενδυμασίες (1830-1950) μακεδονικές, βλάχικες, προσφυγικές αντρικές και γυναικείες μαζί με αντικείμενα από τον κύκλο ζωής του ανθρώπου.

-Υπαίθριο Μουσείο νερού Εδέσσης

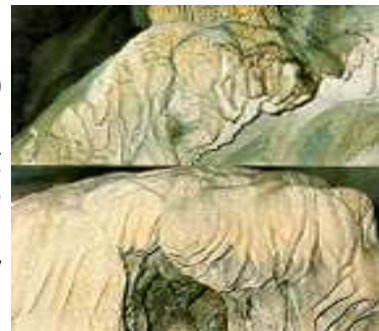
Το 1991 ο Δήμος της Έδεσσας έθεσε στόχο την ανάδειξη και αξιοποίηση της περιοχής των «Μύλων», του Καναβουργείου και του εργοστασίου Εστία με τη δημιουργία ενός υπαίθριου μουσείου υδροκίνησης και τη δημιουργία χώρων αναψυχής. Το υπό τελική διαμόρφωση, Υπαίθριο Μουσείο Νερού έχει σκοπό να γνωρίσει στον επισκέπτη την ιστορία της υδροκίνησης από τα προβιομηχανικά εργαστήρια ως τα εργοστάσια κλωστοϋφαντουργίας των αρχών του 20ου αιώνα.

-Φυσιογραφικό και Λαογραφικό Μουσείο Αλμωπίας.

Το μουσείο λειτουργεί στο χώρο των Λουτρών Πόζαρ στο Λουτράκι από το 1991. Είναι το πρώτο μουσείο αυτού του είδους στην Ελλάδα. Στεγάζει παλαιοντολογικά και νεολιθικά ευρήματα που ανακαλύφθηκαν σε μονοπάτια του βουνού Βόρα και στα 15 σπήλαια του βουνού. Το μουσείο περιλαμβάνει πλούσιο φωτογραφικό υλικό με αναπαραστάσεις και πληροφορίες.

-Σπήλαια στα Λουτρά Πόζαρ .

Τα Σπήλαια Λουτρών αποτελούνται από ένα εντυπωσιακό σύμπλεγμα 17 σπηλαίων, μόλις 100 μέτρα από την περιοχή των Λουτρών Λουτρακίου στην Αριδαία. Όπως απέδειξαν συστηματικές ανασκαφές υπήρχε ανθρώπινη παρουσία από το τέλος της νεολιθικής εποχής και της εποχής του Χαλκού. Μέσα στον δαίδαλο των σπηλαίων βρέθηκαν εργαλεία, βραχογραφήματα και

απολιθώματα ζώων που εκτίθενται σήμερα στο Παλαιοντολογικό-Φυσιογραφικό και Λαογραφικό Μουσείο Αλμωπίας, εντός της λουτρόπολης. Τα σπήλαια βρίσκονται στο στάδιο της αξιοποίησης, ενώ στο άνοιγμα του ονομαζόμενου ως Σπήλαιο Α, έρχονται και προσκυνητές για να πάρουν θαυματουργό αγιασμό.

ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ

-Ιερός Ναός Κοίμησης Θεοτόκου.

Η παλαιά Μητρόπολη βρίσκεται στη συνοικία Βαρόσι ανάμεσα στο Μητροπολιτικό Μέγαρο και το Παρθεναγωγείο. Κτίστηκε το 14ο αιώνα και είναι τρίκλιτη ξυλόστεγη βασιλική.

-Ιερός Ναός Πέτρου και Παύλου (Συνοικία Βαρόσι).
Παλαιότερα ο ναός ήταν ιδιωτικό παρεκκλήσι της οικογένειας του Βαρόνου Ι. Οικονόμου. Χρονολογείται από τους παλαιοχριστιανικούς και βυζαντινούς χρόνους.

-Ιερός Ναός του Αγίου Αθανασίου

Τα ερείπια της τρίκλιτης βασιλικής βρίσκονται στην άκρη του χωριού του Π. Μυλότοπου. Κτίστηκε στην αρχή του 19ου αιώνα, αλλά κάηκε στο διάστημα 1800-1940. Ξανακτίστηκε το 1842, για να ξανακαεί το 1933. Υπάρχουν λείψανα περίστωου σε μέρος της δυτικής και της νότιας πλευράς. Εξωτερικά στη νότια πλευρά της εκκλησίας και στην κόγχη του ιερού υπάρχουν ανάγλυφα που εικονίζουν φίδια, δράκους και πουλιά. Υπάρχουν λείψανα τοιχογραφιών στην κόγχη του ιερού που φαίνονται πολύ αμυδρά. Σε ανάγλυφη εντοιχισμένη πλάκα βρίσκεται η επιγραφή: 1842 ΜΑΡΤΙΟΥ.

-Ιερός Ναός της Αγίας Παρασκευής

Ο ναός βρίσκεται στη μεσημβρινή άκρη του Π.Μυλότοπου. Είναι τρίκλιτη βασιλική με δίρριχτη στέγη. Η πιο πιθανή χρονολογία ανέγερσης της εκκλησίας είναι το 1756. Η εκκλησία ανακαινίστηκε το 1954. Σε αυτή σώζονται δύο παλιά μανουάλια και μερικά λειτουργικά βιβλία. Επιπλέον, υπάρχουν φορητές εικόνες, μεταξύ των οποίων και η εικόνα της Αγίας Κυριακής (1850).

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ

-Ιερά Μονή της Αγίας Τριάδας

Βρίσκεται στο Λόγγο, τον αρχαιολογικό χώρο της Έδεσσας. Κτίστηκε το 1865 σε ερείπια παλαιότερης εκκλησίας. Για το κτίσιμο χρησιμοποιήθηκαν μέρη των τειχών της αρχαίας πόλης και άλλα ευρήματα. Είναι τρίκλιτη τρίκοχη βασιλική, ενώ το τέμπλο της χρονολογείται από το 19ο αιώνα.

-Μονή Αγίου Ιλαρίωνα

Το μοναστήρι του Αγίου Ιλαρίωνα βρίσκεται στο χωριό Πρόμαχοι. Η μονή διέθετε 40 κελιά με 170 μοναχούς ενώ στους χώρους της λειτουργούσε και κρυφό σχολειό. Σήμερα στον χώρο της παλαιάς Μονής υπάρχει εξωκλήσι προς τιμήν του Αγίου Ιλαρίωνος. Το διώροφο κτίριο που σώθηκε ως τις μέρες μας και που έχει ήδη αναστηλωθεί, πιστεύεται ότι είναι ηλικίας εκατό ως διακοσίων χρόνων.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

-Το Γενί Τζαμί

Είναι το μοναδικό τζαμί στην Έδεσσα που διατηρείται στην αρχική του μορφή. Κτίστηκε το 1904 και τότε ήταν το έκτο τζαμί της πόλης. Η αρχιτεκτονική του φέρει επιρροές από τη βυζαντινή αρχιτεκτονική, ειδικά από την Αγία Σοφία στην Κωνσταντινούπολη.

Σήμερα χρησιμοποιείται για τη φύλαξη αρχαιολογικών ευρημάτων.

-Το Ηρώο των Γιαννιτών

Αποκαλείται το «Μαύρο Άγαλμα». Είναι έργο του γλύπτη Γρηγορίου Ζευγώλη και τοποθετήθηκε στην πόλη το 1925 σε ανάμνηση της απελευθέρωσης της πόλης από τους Τούρκους το 1912. Το έργο παριστάνει το φτερωτό χρώνο που γράφει στις δέλτους της ιστορίας. Στα πόδια του βρίσκεται η μητέρα Ελλάδα που αγκαλιάζει το σκοτωμένο γιο στρατιώτη.

13.3 ΙΑΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

-Ιαματική Πηγή Λουτροχωρίου Σκύδρας

Οι ιαματικές μεταλλικές πηγές της Σκύδρας αναβλύζουν στην περιοχή από την αρχαιότητα, όπως αναφέρεται από τους αρχαίους ιστορικούς. Πολλοί πιστεύουν ότι αποτελούσαν άλλοτε τα αρχαία λουτρά της μακεδονικής βασιλικής δυναστείας του Φιλίππου Β΄ και του Μ. Αλεξάνδρου. Τα νερά και τα λουτρά της ευρύτερης περιοχής Λουτροχωρίου ήταν γνωστά από την Μακεδόνων βασιλέων. Οι ιαματικές πηγές του χωριού βρίσκονται σε απόσταση 10 χλμ. από τον Δήμο Σκύδρας.

Θερμοκρασία νερού : 18ο Κελσίου

Θεραπευτικές Ενδείξεις : Παθήσεις πεπτικού συστήματος, δερματοπάθειες, παθήσεις των πνευμόνων και μυοσκελετικού συστήματος.

-Ιαματική πηγή Λουτρακίου (Πόζαρ)

Σε μια πανέμορφη και ειδυλλιακή τοποθεσία, μέσα στην καταπράσινη φύση βρίσκονται τα λουτρά Λουτρακίου, (σε ύψος 390 μέτρων) με τις μοναδικές θερμές ιαματικές πηγές για υδροθεραπεία, που είναι γνωστά από τους αρχαίους χρόνους (ύπαρξη βυζαντινών λουτήρων) και η αξία τους είχε εκτιμηθεί ιδιαίτερα κατά την Ρωμαϊκή περίοδο, αν και η πιστοποίηση των θεραπευτικών ιδιοτήτων του νερού έγινε στα μέσα του προηγούμενου αιώνα. Οι πηγές αναβλύζουν από την κοίτη του ρέματος Αγίου Νικολάου, με θερμοκρασία που ανέρχεται στους 37ο C. Η ανοικτή πισίνα και οι λιμούλες που έχουν διαμορφωθεί στην κοίτη του θερμοποταμού δίνουν τη δυνατότητα λούσης σε ένα καταπληκτικό φυσικό σκηνικό. Το σκηνικό αλλάζει τον χειμώνα, οπότε δημιουργείται μια μυστηριακή ατμόσφαιρα από την άχλη που προκαλεί η διαφορά θερμοκρασίας νερού και αέρα. Οι ντόπιοι τα ονομάζουν Πόζαρ, που σημαίνει κάτω από την φωτιά.

13.4 ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΣΤΟ Ν. ΠΕΛΛΗΣ

Παλιός Άγιος Αθανάσιος.

Ο παραδοσιακός οικισμός Παλιός Άγιος Αθανάσιος (ή Τσέγανη) στα 1200 μέτρα και πολύ κοντά στο χιονοδρομικό κέντρο Βόρας. Το χωριό είναι κτισμένο στους πρόποδες του βουνού Βόρας (ή Καϊμάκτσαλαν) στην κορυφή Πιπερίτσα. Κτίστηκε στα τέλη του 16ου αιώνα και κατοικούνταν έως τα τέλη της δεκαετίας του 1980 οπότε οι κάτοικοί του μεταφέρθηκαν στο νέο οικισμό που βρίσκεται 6 χλμ κάτω από τον παλιό οικισμό.

Ο επισκέπτης που θα βρεθεί στον παραδοσιακό οικισμό, θα θαυμάσει τα κεραμοσκεπή κτίρια του χωριού, δείγματα της ενδιαφέρουσας παραδοσιακής Μακεδονικής Αρχιτεκτονικής που συνδυάζεται απόλυτα με το φυσικό τοπίο της περιοχής.

Η Φούστανη- Πάνω από την Αριδαία

Εκεί που το Πάικο αγγίζει την οροσειρά του Βόρα, σε 280 υψόμετρο, βρίσκεται η γραφική Φούστανη, γνωστή από το κέντρο με το κανάλι και τους αιωνόβιους πλατάνους. Ένα χωριό ήσυχο αλλά και γοητευτικό. Η αμπελουργία ήταν μέχρι πρόσφατα η κυριότερη πηγή εσόδων του χωριού. Πριν από 40 περίπου χρόνια, η Φούστανη γινόταν την εποχή του τρύγου κέντρο μεγάλης οικονομικής δραστηριότητας σχετικής με το σταφύλι. Σήμερα, οι κάτοικοι είναι κατά κύριο λόγο δενδροκαλλιεργητές. Ένας μικρός αριθμός κατοίκων ασχολείται με το εμπόριο. Πεντακόσια μέτρα πριν από τη Φούστανη, στα αριστερά, βρίσκεται η Τούμπα με το Οστεοφυλάκιο των πεσόντων στη μάχη του Σκρα. Τα οστά των πεσόντων στο Σκρα μεταφέρθηκαν το 1923 στη Φούστανη, για να μην πέσουν, όπως λέει η παράδοση, στα χέρια των Σέρβων.

Η Νότια

Πέντε χιλιόμετρα πάνω από το Αετοχώρι, στους πρόποδες της Τζένας, σε θέση επίκαιρη και σε 595 υψόμετρο, βρίσκεται το χωριό Νότια. Πολλά αρχαιολογικά ευρήματα πείθουν ότι το χωριό έχει μεγάλη ιστορία. Εδώ βρέθηκαν μια imago clipeata της εποχής της Ρωμαιοκρατίας που παριστάνει τετραμελή οικογένεια, ένα μαρμάρινο ανάγλυφο με νεκρόδειπνο στο κάτω μέρος και τρεις μορφές στο άνω, από τις οποίες η μία κάθεται σε θρόνο, τμήμα κορμού αγάλματος Ελληνιστικής Εποχής, νόμισμα με τη μορφή του Μ. Αλεξάνδρου. Ακόμη,

επισημάνθηκαν αρχαία μαρμάρινα αρχιτεκτονικά κομμάτια χτισμένα στα δύο τζαμιά του χωριού που δεν υπάρχουν πια. Κατά τον Μικρασιατικό Πόλεμο και μετά την ανταλλαγή των πληθυσμών, η Νότια κατοικήθηκε εξ ολοκλήρου από Πόντιους, πολλοί από τους οποίους ήρθαν μέσω της ρωσικής Τιφλίδας, όπου κατέφυγαν προσωρινά, και σήμερα αριθμεί 436 κατοίκους που ασχολούνται με τη γεωργία και την κτηνοτροφία, ιδιαίτερα με την καλλιέργεια της πατάτας.

14.ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Όπως έχει αναφερθεί παραπάνω, τα τελευταία χρόνια στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχουν υιοθετηθεί μοντέλα για την ανάπτυξη του αγροτικού χώρου, του αγροτικού εισοδήματος, της περιφέρειας, αλλά και για την προστασία του περιβάλλοντος και της ποιότητας ζωής. Στα πλαίσια αυτά εντάσσεται και ο αγροτικός τουρισμός που περιλαμβάνει δραστηριότητες που στηρίζονται στην αξιοποίηση των φυσικών, πολιτιστικών και ανθρώπινων τοπικών πόρων, συμβάλλοντας στη διατήρηση των αγροτικών δραστηριοτήτων, στην αγροτική επιχειρηματικότητα, αλλά και των πολιτιστικών μνημείων.

Αναφορικά με την Ελλάδα, ο αγροτουρισμός στη χώρα μας έχει σύντομη σχετικά ιστορία, ξεκινώντας περίπου τη δεκαετία του 1980. Η είσοδος της Ελλάδας στην Ε.Ο.Κ., η ισότητα των δύο φύλων, η αναβάθμιση του επιπέδου διαβίωσης έδωσαν ώθηση στην ανάπτυξη του τουρισμού της υπαίθρου, με την ταυτόχρονη τεχνική και οικονομική υποστήριξη από δημόσιες και ιδιωτικές υπηρεσίες.

Τέλος, ο Ν. Πέλλας χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερη πολυμορφία σε ότι αφορά στη μορφολογία, στις δραστηριότητες και στην οικονομία. Στο πέρασμα του χρόνου, η διαφορετικότητα στους ρυθμούς ανάπτυξης καθίσταται σαφής με τη θεώρηση απλών δεικτών εξέλιξης όπως είναι η πληθυσμιακή μεταβολή, η κατανομή του αγροτικού εισοδήματος και η συγκέντρωση θέσεων εργασίας στον δευτερογενή και τον τριτογενή τομέα με αποτέλεσμα τη φυγή νέων ανθρώπων προς τα αστικά κέντρα και την απουσία νέων θέσεων εργασίας. Η τάση αυτή σταδιακά αντιστρέφεται την τελευταία δεκαετία, με την υλοποίηση επενδύσεων στο ορεινό τμήμα του Ν. Πέλλας, τη δημιουργία σημαντικών τουριστικών πόλων έλξης και την αύξηση της επισκεψιμότητας. Ο τουρισμός και ο πολιτισμός προβάλλουν ως τομείς της οικονομίας με ιδιαίτερες προοπτικές εξέλιξης και θετικής συνεισφοράς στην προσπάθεια βελτίωσης του επιπέδου ζωής των κατοίκων της περιοχής.

Σ' αυτό το σημείο πρέπει να αναφερθεί η ίδρυση της Α.Ν.Π.Ε, η οποία συμβάλλει στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη του Νομού Πέλλας και της ευρύτερης περιοχής της Κεντρικής Μακεδονίας καθώς και στην προώθηση του αγροτουρισμού και προσπαθεί να ενημερώσει και να προστατέψει τους πολίτες που στρέφονται στον τουρισμό της υπαίθρου. Η ανάλυση των στοιχείων από τη βάση δεδομένων που έχουν αναφερθεί παραπάνω αποτέλεσε τη βάση για την αξιολόγηση της ανάπτυξης του αγροτουρισμού στο νομό ανά δήμο, από το 1989 έως σήμερα και όπως συμπεραίνεται τα αποτελέσματα είναι πολύ θετικά ειδικότερα την τελευταία δεκαετία. Ειδικά, εξάγεται το συμπέρασμα ότι υπάρχει θετική προσδοκία σχετικά με τους λειτουργικούς παράγοντες των αγροτουριστικών καταλυμάτων του νομού όπου ο υποψήφιος φιλοξενούμενος προσδοκεί ότι θα έχει καλή, φιλική και θερμή αντιμετώπιση από τους κατοίκους της περιοχής αλλά και ποιοτική εξυπηρέτηση από τους ιδιοκτήτες/υπαλλήλους του καταλύματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΑΝ.ΕΤ.ΧΑ(1992). Πρόγραμμα LEADER I. Τελική έκθεση προγράμματος.

ΑΝ.ΕΤ.ΧΑ.(1994). Επιχειρησιακό Σχέδιο Κοινής Πολιτικής LEADER 2.

Ανθοπούλου, Θ.-Ιακωβίδου, Ο. (1998). "Αποκατάσταση της υπαίθρου». 5ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αγροτικής Οικονομίας. Αθήνα. Δεκέμβριος 11 – 13.

Ασκέλη Σ. (2005) *Επιχειρήστε... αγροτουριστικά. Πώς να οργανώσετε τη δική σας αγροτουριστική επιχείρηση*, Εκδόσεις Κέρκυρα, Υπό την αιγίδα της Αγροτουριστικής Α.Ε., Αθήνα.

Βασιλικιώτης Χ., (2009). "Αγροτουρισμός", σημειώσεις για το μάθημα (θεωρία), ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης.

ΓΕΩΤ. Ε. Ε. , (2000). Γεωτεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας, «Ορεινές και μειονεκτικές περιοχές της Ελλάδας. Αγροτουρισμός», φυλλάδιο στα πλαίσια της Έκθεσης 'AGROTICA', : Ιακωβίδου Ο. , Βλάχου Χ. , Βώλτσου Α. , Παρταλίδου Μ., Θεσσαλονίκη.

Δασκαλοπούλου Ε. , Πέτρου Α. , (2002). «Χρησιμοποιώντας μια τυπολογία γεωργικών εκμεταλλεύσεων για τον εντοπισμό δυναμικών υιοθετήσεων εναλλακτικών γεωργικών δραστηριοτήτων στην ελληνική γεωργία ".Εφημερίδα της Αγροτικής Μελέτης. σελ 95-103 .

ΕΛ.Ο.Τ. (2003) *Ελληνική Προδιαγραφή. Αγροτουρισμός - Ορολογία και γενικές απαιτήσεις για τους παροχείς υπηρεσιών αγροτουρισμού*, ΕΛΟΤ . Α.Ε., Αθήνα

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (1998). "Γεγονότα και αριθμητικά στοιχεία σχετικά με τους Ευρωπαίους για διακοπές 1997-1998 ". Περίληψη, Γενική Διεύθυνση Επιχειρήσεις, Βρυξέλλες.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (1998). Τα διαρθρωτικά Προγράμματα της Ε.Ε στην Ελλάδα, Αντιπροσωπεία στην Ελλάδα.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2000). «Η αξιοποίηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς για την ανάπτυξη βιώσιμου τουρισμού ». Επιχειρήσεις-Η Μονάδα Τουρισμού Γενική Διεύθυνση, Βρυξέλλες.

Ιακωβίδου, Ο.(1995), Αγροτικός Τουρισμός, Εισήγηση στο Συνέδριο του ΓΕΩΤ.Ε.Ε. με θέμα: "Αγροτική Οικονομία και Πολιτική: Νέοι προσανατολισμοί και αναζητήσεις", Αθήνα, 10-12 Δεκεμβρίου.

Ιακωβίδου, Ο. (1997) «Αγροτουρισμός στην Ελλάδα: η περίπτωση των γυναικείων συνεταιρισμών αγροτουρισμού των Αμπελακίων », ΜΕDIT, σελ. 44-47

Ιακωβίδου, Ο. (2000), «Αγροτουρισμός», Εισήγηση στο 2^ο Συνέδριο "ΑGROTICA", Θεσσαλονίκη, 28-29 Ιανουαρίου.

Ιακωβίδου Ο. (2006) *Αγροτικός Τουρισμός: Η ελληνική πραγματικότητα*, Εισήγηση στο Αναπτυξιακό Συνέδριο Δράμας, 28-29/01/2006, Δράμα.

Κωστόπουλος Α. , Κωτουλοπούλου Β. , (1998). "Τουριστικές διαδρομές στην Κεντρική Μακεδονία" . ΜΑΛΛΙΑΡΗΣ-ΠΑΙΔΕΙΑ Α.Ε., σελ. 178-200.

Μιχαηλίδης Δ.(2009), «Αγροτουρισμός και Περιβάλλον), ΑΓΡΟΡΑΜΑ

Μαράτου-Αλιμπράντη Λ. και Τσανίρα Ε. (2002), *Πληθυσμός και Εκπαίδευση στην Ελλάδα: Εξελίξεις και Προοπτικές*, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα.

Μπαλακού Ε., Δ. Ψαλτόπουλος, (2006). "Φύση των αγροτικών και αστικών περιοχών και των αλληλεξαρτήσεων, πρότυπα διάχυση τους στη νότια Ελλάδα: Ένα διαπεριφερειακό είδος μοντέλου ". Τεύχος 18, αρ. 1, σελ. 60-83.

Παπαδημητρίου Γ. (2007), *Η Ανάλυση Δεδομένων* , Αθήνα.

Παρταλίδου Μ., (2000).»Προσανατολισμοί ποιότητας στον Αγροτικό Τουρισμό. Μελέτη περιπτώσεων στο Νομό Θεσσαλονίκης», Α.Π.Θ.

Σαμοθράκης Β, Ιακωβίδου Ο,. (1998). Οι Κοινοτικές Πρωτοβουλίες LEADER I ΚΑΙ II: Ένα μέσο Κοινοτικής Πολιτικής για την Αγροτική Ανάπτυξη. ΓΕΩΤΕΧΝΙΚΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ.

Τσάρτας Π. , (1996). "Τουρίστες, Ταξίδια, Τόποι: Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις στον Τουρισμό", Εκδόσεις ΕΞΑΝΤΑΣ, Αθήνα

Τσάρτας, Π. , (2003) "Η τουριστική ανάπτυξη στην ελληνική γλώσσα των νησιωτικών και παράκτιων περιοχών: κοινωνικοπολιτικές αλλαγές και κρίσιμα θέματα πολιτικής », Journal of Sustainable Tourism, Vol 10-11, σελ. 116-132.

Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων, Διοικητικός τομέας Κοινοτικών πόρων και Υποδομών: ΈΔ Προγραμματική Περίοδος, Πρόγραμμα Αγροτική Ανάπτυξη της Ελλάδας 2007-2013, «Αλέξανδρος Μπαλτέζης».

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Briedenhann J., Wickens E., (2004). "Tourism routes as a tool for the economic development of rural areas—vibrant hope or impossible dream?" *Tour. Manage.* 25, pp. 71–79.

Gidakou, I. (1999). "Young women's attitudes towards agriculture and women's new roles in the Greek countryside: a first approach", *Journal of Rural Studies*, vol.15, no. 2, pp. 147-158.

Hall D., Kirkpatrick I. and Mitchell M. (2005) *Rural Tourism and Sustainable Business*, Channel View Publications, UK

Iakovidou O., Koutsouris A., Partalidou M., (2001). "The development of Rural Tourism in Greece, through the initiative LEADER II.

Kazakopoulos, L. & Gidakou I. (2003). "Young women farm heads in Greek agriculture: entering farming through policy incentives", *Journal of Rural Studies*, vol. 19, pp. 397-410

Lambrinos N. (2001). Dept of Primary Education, AYTH.

Long P. and Lane B. (2000) *Rural Tourism Development, in New Directions in Rural Tourism*, pp 170, Ashgate Publishing Limited, England

Sharpley R. & J., (1997). *Rural Tourism: An introduction, tourism and Hospitality Management Series*, Thomson Business Press. pp. 252

The National Statistics Socio-Economic Classification (2005), *Palgrave Macmillan*.

World Tourism Organization, (2001). "Sustainable development of ecotourism: A compilation of good practices". World Tourism Organization, Madrid, pp. 261.

ΠΗΓΕΣ INTERNET

<http://agrotypos.gr>
<http://karatzova.blogspot.com>
<http://minagric.gr>
<http://pellablogs.gr>
<http://realinfoportal.com>
<http://trans.kathimerini.gr>
<http://visitpella.gr>
<http://www.agrotikianaptixi.gr>
<http://www.agro-tour.net>
<http://www.agrotravel.gr>
<http://www.alternatetourism.gr>
<http://www.anpe.gr>
<http://www.antonistikotita.gr>
<http://www.leader-plus.gr/default.htm>
<http://www.ekke.gr>
<http://www.em-host.gr>
<http://www.enviroplan.gr>
<http://www.epichirin.gr>
<http://www.ert.gr/menoume> ellada
<http://www.europa.gr>
<http://www.europa.eu.int>
<http://www.eytrofia.gr>
<http://www.in.gr/agro>
<http://www.logospellas.gr>
<http://www.pellachamber.gr>
<http://www.pellanet.gr>
<http://www.pellanews.gr>
<http://www.ruralinvest.gr>
<http://www.traveldailynews.gr>
<http://www.vorig.gr>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι: ΕΝΝΑΛΑΚΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΠΕΛΛΗΣ

Ιππασία

Ο γύρος του χωριού-Δοκιμάστε να γνωρίσετε την ομορφιά της Ιππασίας με ειδικά εκπαιδευμένα άλογα και απολαύστε την όμορφη θέα. Στον Αγ.Αθανάσιο ή τα Καισαριανά. Δεν απαιτείται να γνωρίζετε ιππασία. Παρέχεται εξοπλισμός και σύντομο πρόγραμμα εκπαίδευσης.

Κωπηλατικό κέντρο Λουδία

Ο ποταμός Λουδίας είναι στην πραγματικότητα ένα τεχνητό κανάλι, το οποίο διανοίχθηκε μεταξύ 1930-1935. Το πλάτος του είναι 60μ. και το βάθος του φθάνει, σε μερικά σημεία, τα 5μ. Τα νερά του Λουδία διασχίζουν την πεδιάδα των Γιαννιτσών και καταλήγουν στον Θερμαϊκό κόλπο

Η έκταση που αποτελεί τον κωπηλατικό στίβο, ονομάζεται σημείο "μηδέν" γιατί η στάθμη των υδάτων από την αντίστοιχη επιφάνεια της θάλασσας έχει μόνο 30 cm διαφορά. Στην περιοχή αυτή συμβαίνει το φαινόμενο της πλημμυρίδας-άμπωτης, έχει όμως ελαχιστοποιηθεί μετά την κατασκευή φράγματος. Το άθλημα της κωπηλασίας ξεκινά στο "μηδέν" το 1980 και το 1988 ακολουθούν το κανώ και το καγιάκ. Η ηρεμία των νερών καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου είναι το συγκριτικό πλεονέκτημα του Λουδία. Το γεγονός αυτό καθιστά ιδανικές της συνθήκες προπόνησης. Πολλοί σύλλογοι και εθνικές ομάδες της Ελλάδας και της ΕΕυρώπης έχουν επιλέξει τον Λουδία για τις προπονήσεις τους.

Καγιάκ

Κατάβαση Μογλενίτσας με καγιάκ-Επιβίβαση στο χωριό 'Αλωρο και διαδρομή 2,5 ώρες μέσα στο ποτάμι δυσκολίας II με σημεία III

Στην διαδρομή θα δούμε το 'σκατόδεντρο', τις ροζ πέτρες, τις φωλιές μεγάλων πουλιών και διάφορα νησάκια που έχουν δημιουργηθεί απ' το ποτάμι. Δυνατά περάσματα μέσα στο φαράγγι και τις σιδηρές πύλες (Δεμίρ Καπού) πριν το αναψυκτήριο της Μενηίδας (χωριό Καλή).

Πτήση με διπλό parapente στο όρος Βόρας-Η μοναδική εμπειρία της πτήσης πάνω από τις βουνοκορφές του Καϊμάκτσαλάν με θέα την λίμνη Βεγορίτιδα και τις κορφές του Πάικου, του Βερμίου και του Ολύμπου. Απογείωση από την θέση "Κερασιές" στα 1600μ. υψόμετρο και προσγείωση στο ανεμοδρόμιο Παναγίτσας (Αεραθλητικό Κέντρο Μακεδονίας-Θράκης).

Χιονοδρομικό

Από τα πιο οργανωμένα της χώρας, με εξαιρετική ποιότητα και ποσότητα χιονιού, σε υψόμετρο από 2.050 έως 2.480 μέτρα, βρίσκεται το Χιονοδρομικό Κέντρο Βόρα (Καϊμακτσαλάν). Ερασιτέχνες κι έμπειροι χιονοδρόμοι μπορούν να επιλέξουν ανάμεσα σε 14 πίστες διαφορετικών βαθμών δυσκολίας ανάμεσά τους και πίστα για τούμπες και άλματα. Ειδικά λιφτ και αναβατήρες μεταφέρουν τους επισκέπτες, που μπορούν να μείνουν στο σαλέ του κέντρου ή σε πολλά καταλύματα στη γύρω περιοχή. Το όρος Βόρας, παρουσιάζει και μεγάλο οικολογικό ενδιαφέρον, με σπάνια βλάστηση, προσφέροντας πολλές ορειβατικές διαδρομές, όπως αυτή που καταλήγει στο «Ρέμα του Φλώρου»..

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II: Παρουσίαση προτεινόμενης περιοχής παρέμβασης LEADER+

Ο προσδιορισμός της περιοχής παρέμβασης έγινε με τη χρήση μιας σειράς κριτηρίων, τα οποία σκοπό έχουν να επιβεβαιώσουν:

Α. Τον αναπτυξιακό χαρακτήρα της με βάση την κατηγοριοποίηση του ΟΟΣΑ (Αγροτικές κοινότητες) και της Οδηγίας 75/268/ΕΟΚ (Ορεινές, μειονεκτικές, λοιπές κοινότητες), σύμφωνα με τη διοικητική διαίρεση της περιοχής.

Β. Τις προγραμματικές δεσμεύσεις του Εθνικού Προγράμματος LEADER+, σε ότι αφορά την υπέρβαση των ορεινών περιοχών.

Γ. Τη λειτουργική συνέχεια και χωροταξική ομοιογένεια της περιοχής(με βάση τα γεωγραφικά, ανθρωπογεωγραφικά και λειτουργικά χαρακτηριστικά).

Πίνακας 7) Περιοχή παρέμβασης τοπικού προγράμματος

ΔΗΜΟΣ/ ΚΟΙΝΟΤΗΤ Α	ΔΗΜΟΤΙΚΟ / ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΔΙΑΜΡΙΣΜΑ	ΕΚΤΑΣΗ (Κm ²)	ΠΛΗΘΥΣΜΟ Σ	ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚ Η ΠΥΚΝΟΤΗΤΑ ΚΑΤ/ Km ²	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜ ΟΣ
ΔΗΜΟΣ ΕΔΕΣΣΑΣ	Δ.Δ. Μεσημερίου	21,30	930	44	ΟΡΕΙΝΗ
	Δ.Δ. Πλατάνης	10,70	465	43	ΠΕΔΙΝΗ
	Δ.Δ. Ριζαρίου	12,60	1.129	90	ΠΕΔΙΝΗ
	Δ.Δ. Φλαμουριάς	53,40	974	18	ΟΡΕΙΝΗ
	ΣΥΝΟΛΟ	98,00	3.498	36	
ΔΗΜΟΣ ΓΙΑΝΝΙΤΣΩ Ν	Δ.Δ. Αμπελιών	13,90	1.095	79	ΠΕΔΙΝΗ
	Δ.Δ. Μελισσίου	7,30	983	135	ΠΕΔΙΝΗ
	ΣΥΝΟΛΟ	21,20	2.078	98	
ΔΗΜΟΣ ΚΡΥΑΣ ΒΡΥΣΗΣ	Δ.Δ. Κρύας Βρύσης	38,20	6.535	171	ΠΕΔΙΝΗ
	Δ.Δ. Αγ.Λουκά	7,10	1.555	219	ΠΕΔΙΝΗ
	Δ.Δ. Ακρολίμνης	10,60	1.340	126	ΠΕΔΙΝΗ
	Δ.Δ. Εσωβάτων	21,00	1.545	74	ΠΕΔΙΝΗ
	ΣΥΝΟΛΟ	76,90	10.975	143	
ΔΗΜΟΣ ΠΕΛΛΑΣ	Δ.Δ. Πέλλας	30,10	2.450	81	ΠΕΔΙΝΗ
	Δ.Δ. Αγροσυκιάς	14,60	384	26	ΠΕΔΙΝΗ
	Δ.Δ. Αθύρων	25,80	1.693	66	ΠΕΔΙΝΗ
	Δ.Δ. Δυτικού	10,20	477	47	ΠΕΔΙΝΗ
	Δ.Δ. Νέας Πέλλας	19,80	1.606	81	ΠΕΔΙΝΗ
	Δ.Δ. Ραχώνας	13,40	685	51	ΠΕΔΙΝΗ
	ΣΥΝΟΛΟ	113,90	7.295	64	
	Σύνολο Περιοχής Παρέμβασης	310,00	23.846	77	
	Σύνολο Ν. Πέλλας	2.505,80	145.797	58	

Παρουσίαση προτεινόμενης περιοχής παρέμβασης LEADER+

Η έκταση δίνεται σε χιλιάδες στρέμματα

ΔΗΜΟΙ / ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΑ	Έκταση	Πληθυσμός 2001	Πληθυσμακή πυκνότητα κάτ./Km ²	Κατάταξη περιοχής		
				Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ (1)	Σύμφωνα με την Οδηγία 75/268/ΕΟΚ	
ΔΗΜΟΣ ΑΡΙΔΑΙΑΣ	563	20.157	36			
Δημοτικά Διαμερίσματα	Αλώρου	15	469	32	Αγροτικές κοινότητες	Μειοεκτική
	Αριδαίας	15	5967	398		Μειοεκτική
	Αψάλου	28	1196	43	Αγροτικές κοινότητες	Μειοεκτική
	Βορεινού	106	1339	13	Αγροτικές κοινότητες	Ορεινή
	Γαρεφίου	27	740	28	Αγροτικές κοινότητες	Ορεινή
	Δωροθέας	9	693	80	Αγροτικές κοινότητες	Μειοεκτική
	Λουτρακίου	57	1188	21	Αγροτικές κοινότητες	Ορεινή
	Λυκοστόμου	13	392	31	Αγροτικές κοινότητες	Ορεινή
	Μεγαπλατάνου	16	479	31	Αγροτικές κοινότητες	Μειοεκτική
	Ξιφιανής	8	848	106		Μειοεκτική
	Όρμας	51	647	13	Αγροτικές κοινότητες	Ορεινή
	Πιπεριών	11	589	53	Αγροτικές κοινότητες	Μειοεκτική

Δημοτικά Διαμερίσματα	Γραμματικού	60	310	5	Αγροτικές κοινότητες	Ορεινή
	Παναγίτσας	63	1100	18	Αγροτικές κοινότητες	Ορεινή
	Περαίας	46	348	8	Αγροτικές κοινότητες	Μειονεκτική
ΔΗΜΟΣ ΓΙΑΝΝΙΤΣΩΝ		14	1.100	79		
Δημοτικό Διαμέρισμα	Αμπελειών	1	1100	79	Αγροτικές κοινότητες	Μειονεκτική
ΔΗΜΟΣ ΕΔΕΣΣΑΣ		301	6.148	20		
Δημοτικά Διαμερίσματα	Άγρα	25	879	35	Αγροτικές κοινότητες	Ορεινή
	Βρυττών	19	505	27	Αγροτικές κοινότητες	Μειονεκτική
	Έδεσσας*	31,20	579,00	19	Αγροτικές κοινότητες	Ορεινή (οικισμός Κλεισοχωρίου) & Μειονεκτική (οικισμοί Προάστειου & Καισαριανών)
	Καρυδιάς	54	888	17	Αγροτικές κοινότητες	Ορεινή
	Μεσημερίου	21	849	40	Αγροτικές κοινότητες	Ορεινή
	Νησίου	18	419	23	Αγροτικές κοινότητες	Ορεινή
	Πλατάνης	11	463	43	Αγροτικές κοινότητες	Μειονεκτική
	Σωτήρας	68	591	9	Αγροτικές κοινότητες	Ορεινή
	Φλαμουριάς	53	975	18	Αγροτικές κοινότητες	Ορεινή

	ΔΗΜΟΣ ΕΞΑΠΛΑΤΑΝΟΥ	423	9.133	22		
Δημοτικά Διαμερίσματα	Αρχαγγέλου	66	682	10	Αγροτικές κοινότητες	Ορεινή
	Εξαπλατάνου	16	1764	109		Μειονεκτική
	Θεοδωρακείου	73	775	11	Αγροτικές κοινότητες	Ορεινή
	Θηριόπετρας	19	402	21	Αγροτικές κοινότητες	Μειονεκτική
	Ίδας	7	740	107		Μειονεκτική
	Κωνσταντίας	16	764	49	Αγροτικές κοινότητες	Μειονεκτική
	Μηλέας	16	1214	75	Αγροτικές κοινότητες	Μειονεκτική
	Νερομύλων	11	303	27	Αγροτικές κοινότητες	Μειονεκτική
	Νοτίας	107	450	4	Αγροτικές κοινότητες	Ορεινή
	Περίκλειας	57	465	8	Αγροτικές κοινότητες	Ορεινή
	Φιλωτείας	11	637	57	Αγροτικές κοινότητες	Μειονεκτική
	Φούστανης	10	542	55	Αγροτικές κοινότητες	Μειονεκτική
	Χρυσής	15	395	27	Αγροτικές κοινότητες	Μειονεκτική
	ΔΗΜΟΣ ΚΥΡΡΟΥ	125	3.804	30		

		Αχλαδοχωρίου	22	419	19	Αγροτικές κοινότητες	Μειονεκτική
	Δημοτικά Διαμερίσματα	Λάκκας	25	403	16	Αγροτικές κοινότητες	Ορεινή
		Ν.Μυλοτόπου	68	2619	38	Αγροτικές κοινότητες	Ορεινή (Περιοχή Κρώμνης)
		Πλαγιαρίου	11	363	34	Αγροτικές κοινότητες	Μειονεκτική
		ΔΗΜΟΣ Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ		19	496	27	
	Δημοτικό Διαμέρισμα	Δροσερού	19	496	27	Αγροτικές κοινότητες	Μειονεκτική
	ΔΗΜΟΣ ΜΕΝΗΙΔΑΣ		69	1.832	27		
	Δημοτικό Διαμέρισμα	Ανύδρου	10	531	51	Αγροτικές κοινότητες	Μειονεκτική
		Κρανέας	35	136	4	Αγροτικές κοινότητες	Ορεινή
		Μανδάλου	23	1165	51	Αγροτικές κοινότητες	Μειονεκτική
	ΔΗΜΟΣ ΣΚΥΔΡΑΣ		14	204	15		
	Δημοτικό Διαμέρισμα	Σκύδρας **	14	204	15	Αγροτικές κοινότητες	Ορεινή (Οικισμός Ν. Ζωής)
	Σύνολο περιοχής LEADER+		1.817	47.080	26		
	Σύνολο Ν. Πέλλας		2.506	144.340	58		

**LIFE+ Nature and Biodiversity Environmental Policy and Governance
Information and Communication.**

Proposal acronym: BioHaltAgras

FORM FA	Proposal acronym: BioHaltAgras		
Budget breakdown categories	Total cost in €	Eligible Cost in €	% of total eligible costs
1. Personnel	293.000		36,63%
2. Travel and subsistence	55.000		6,88%
3. External assistance	274.000		34,25%
4. Durable goods			
Infrastructure	0	0	0,00%
Equipment	98.000	98.000	12,25%
Prototype	0	0	0,00%
5. Land purchase / long-term lease	18.000		2,25%
6. Consumables	56.000		7,00%
7. Other Costs	6.000		0,75%
8. Overheads	0		0,00%
TOTAL	800.000	800.000	100%

Contribution breakdown	In €	% of TOTAL	% total eligible costs
Requested Community contribution	400.000	50,00%	50,00%
Coordinating Beneficiary's contribution	186.000	23,25%	
Associated Beneficiaries' contribution	214.000	26,75%	
Co-financers contribution	0	0,00%	
TOTAL	800.000	100,00%	

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ:ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΚΑΤΟΙΚΙΕΣ Ν. ΠΕΛΛΑΣ

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΚΑΤΟΙΚΙΕΣ

ΑΝΕΜΟΕΣΣΑ - Δ. Βεγορίτιδας

Συνδυάστε τη διαμονή σας στο πιο κοσμικό ορεινό χωριό της Μακεδονίας, με σκι στο χιονοδρομικό κέντρο του Καϊμακτσαλάν, με άλλες δραστηριότητες όπως πεζοπορίες, ιππασία, κωπηλασία στη Λίμνη Βεγορίτιδα και εκδρομές στις γύρω περιοχές.

ΚΕΔΡΟΣ - Δ. Βεγορίτιδας

Ο ξενώνας "ΚΕΔΡΟΣ" βρίσκεται στο κέντρο του παραδοσιακού οικισμού Αγίου Αθανασίου, στην Πέλλα, σε υψόμετρο 1200 μέτρα

ΠΑΤΡΙΚΟ - Δ. Βεγορίτιδας

Στον ξενώνα ΠΑΤΡΙΚΟ, ένα πετρόκτιστο κτίριο στον παραδοσιακό οικισμό Αγίου Αθανασίου, θα συναντήσετε μια ζεστή, οικογενειακή ατμόσφαιρα, ενώ τα προσεγμένα δωμάτιά του που διαθέτουν τζάκι και υπέροχη θέα θα σας προσφέρουν αξέχαστες στιγμές ηρεμίας.

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΣ ΞΕΝΩΝΑΣ ΝΕΜΕΣΙΣ - Δ. Βεγορίτιδας

Βρίσκεται σε απόσταση 30km από την Έδεσσα και σε υψόμετρο 1200m, στον οικισμό του παλιού Αγίου Αθανασίου, κτισμένος σύμφωνα με την τοπική παραδοσιακή Μακεδονική αρχιτεκτονική.

ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΛΥΔΙΑ ΛΙΘΟΣ - Δ. Αριδαίας

Το Αρχοντικό «Λυδία Λίθος» χτίστηκε στα ερείπια της παλαιάς παραδοσιακής οικίας της οικογένειας Ιωάννου, η οποία προϋπήρχε στο χώρο για πάνω από έναν αιώνα.

METHONI INN - Δ. Βεγορίτιδας

Στον παραδοσιακό οικισμό Αγίου Αθανασίου που έχει τις ρίζες του στα τέλη του 16ου αιώνα, βρίσκεται το ξενοδοχείο METHONI INN.

ΑΣΤΕΡΑΣ ΤΟΥ ΒΟΡΑ - Δ. Βεγορίτιδας

Ο ΑΣΤΕΡΑΣ ΤΟΥ ΒΟΡΑ είναι ένας παραδοσιακός ξενώνας στην είσοδο του οικισμού του Αγίου Αθανασίου, κτισμένος από πέτρα και ξύλο σύμφωνα με την τοπική αρχιτεκτονική.

ΤΣΕΓΑΝΗ - Δ. Βεγορίτιδας

Σε απόσταση 30 χιλιομέτρων από την Έδεσσα, σε υψόμετρο 1250 μέτρων.

ΒΟΡΑΣ - Δ. Βεγορίτιδας

Στον οικισμό Παλιού Αγίου Αθανασίου θα βρείτε το παραδοσιακό ξενοδοχείο ΒΟΡΑ φτιαγμένο από πέτρα και ξύλο με ευρύχωρα και περιποιημένα δωμάτια.

ΧΑΓΙΑΤΙ - Δ. Έδεσσας

Στην παλιά πόλη της Έδεσσας, δίπλα στους μοναδικούς καταρράκτες, βρίσκεται ο αναπαλαιωμένος παραδοσιακός ξενώνας ΧΑΓΙΑΤΙ.

ΒΑΡΟΣΙ - Δ. Έδεσσας

Στη διατηρητέα περιοχή της Έδεσσας ΒΑΡΟΣΙ βρίσκεται ο ομώνυμος ξενώνας που η εξαιρετική αρχιτεκτονική του και το οικογενειακό κλίμα εμπνέουν θαλπωρή.

ΝΟΣΤΟΣ - Δ. Αριδαίας

Ο ΝΟΣΤΟΣ σας περιμένει στα 15 πολυτελή δωμάτια του, για να σας χαρίσει Μακεδονίτικη φιλοξενία και να σας μυήσει στον συνδυασμό σκι και υδρομασάζ, φύση και άνεση.

ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ - Δ. Βεγορίτιδας

Ο παραδοσιακός ξενώνας ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ, στον οικισμό Αγίου Αθανασίου, διαθέτει προσεγμένα δωμάτια, όλα με θέα στον οικισμό.

ALEXANDROS PENSION - Δ. Αριδαίας

Στο γραφικό Λουτράκι, απέναντι από την εκκλησία, σας περιμένει η πανσιόν ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ...

ΛΙΘΟΣ - Δ. Βεγορίτιδας

ΕΥ ΖΗΝ - Δ. Αριδαίας

Το ξενοδοχείο ΕΥ ΖΗΝ, στο Λουτράκι Αριδαίας, στοχεύει να σας μυήσει σ' αυτό που υπόσχεται το όνομά του...

ΒΑΡΟΣΙ 4 ΕΠΟΧΕΣ - Δ. Έδεσσας

Ο παραδοσιακός ξενώνας "Βαρόσι 4 Εποχές" αποτελεί το ιδανικό καταφύγιο για τις χειμερινές και καλοκαιρινές σας εξορμήσεις, σε μια μαγευτική περιοχή μέσα στη φύση, στην παλιά πόλη της Έδεσσας.